

Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti : Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb : povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica

Horvat-Levaj, Katarina; Kraševac, Irena

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2021**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:103500>

<https://doi.org/10.31664/9789537875817>

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Konzervatorski elaborat za pet zgrada
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
stradalih u potresu 22. ožujka 2020.

Svezak 1.

PALAČA HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb

Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

ZAGREB, 2021.

Konzervatorski elaborat za pet zgrada
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
stradalih u potresu 22. ožujka 2020.

Svezak 1.

PALAČA HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb

Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica

AUTORICE

DR. SC. KATARINA HORVAT-LEVAJ

DR. SC. IRENA KRAŠEVAC

STRUČNA SURADNJA

IVANA HANIČAR BULJAN, D.I.A.

GRAFIČKA OBRADBA NACRTA

IVANA HANIČAR BULJAN, D.I.A.

LUCIJA BAJAN

FOTOGRAFIJE

PAOLO MOFARDIN

LEKTURA

KARMELA PROSOLI

KOREKTURA

ZVONIMIR PROSOLI

RECENZENTI

AKADEMIK VLADIMIR MARKOVIĆ

DR. SC. ANDREJ ŽMEGAČ

OBLIKOVANJE

FRANJO KIŠ, ARTRESOR NAKLADA

IZVRŠITELJ

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

KOORDINATORICA

DR. SC. KATARINA HORVAT-LEVAJ

NARUČITELJ

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

KOORDINATORI

AKADEMIK MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

ALEKSANDRA STUPARIĆ, D.I.A.

ZAGREB, 2021.

Uvod	3	I.3. Strossmayerova galerija starih majstora HAZU	18	V.1. Unutrašnjost	52
I. Povijesna analiza formiranja i oblikovanja prostora (Irena Kraševac)	7	II. Analiza arhitektonskih obilježja i zatečenog stanja (Katarina Horvat-Levaj)	19	V.1.1. Presentacija oslika	53
I.1. Urbanističko planiranje i izgradnja zagrebačke zelene potkove: Zrinski trg, Strossmayerov (Akademički) trg i palača HAZU	8	II.1. Smještaj	20	V.1.2. Strossmayerova galerija	54
I.1.1. Spomenici u neposrednom okruženju Akademijine palače	11	II.2. Organizacija unutrašnjeg prostora	20	V.2. Vanjština	55
I.2. Povijesni podatci o naručiteljima i gradnji palače HAZU	14	II.3. Unutrašnja oprema	33	V.2.1. Pročelja	55
I.2.1. Osnutak Akademije	14	II.4. Pročelja	36	V.2.2. Krovište	55
I.2.1.1. Prvi planovi za gradnju Akademijine palače	14	II.5. Krovište	38	V.3. Zaključci i smjernice za daljnje radove	55
I.2.1.2. Određivanje konačne lokacije za gradnju Akademije	14	II.6. Materijal i tehnika gradnje	39	V.3.1. Preporuke za dodatne istražne restauratorske radove	55
I.2.2. Konačni nacrti za gradnju Akademijine palače	15	II.7. Građevinsko stanje	40	V.3.2. Preporuke za izradbu buduće projektne dokumentacije	55
I.2.2.1. Gradnja Akademijine palače	15	III. Geneza gradnje i adaptacije (Katarina Horvat-Levaj, Irena Kraševac)	41	V.3.3. Smjernice za obnovu i prezentaciju	55
I.2.2.2. Unutrašnje uređenje	17	III.1. Projektiranje, gradnja i opremanje palače: 1877.–1884.	42	VI. Izvori i literatura	56
I.2.2.3. Prve umjetničke izložbe u prostoru Akademije	18	III.2. Obnova palače u međuratnom razdoblju	44	VI.1. Izvori	57
		III.3. Pregradnje palače nakon Drugoga svjetskog rata	44	VI.2. Literatura	57
		IV. Valorizacija prostorno-arhitektonskih obilježja (Irena Kraševac)	47	VI.3. Elaborati	57
		V. Prijedlog konzervatorskih smjernica za uređenje i obnovu (Katarina Horvat-Levaj, Irena Kraševac)	51	Rješenje o mjerama zaštite	58
				Licencije	60

Uvod

Prema narudžbi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Ugovor 10–231–12 / 6–2020.), Institut za povijest umjetnosti izradio je konzervatorske elaborate za pet Akademijinih zgrada u Zagrebu, stradalih u potresu 22. ožujka 2020. godine. To su: 1. palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11; 2. palača Prister, Trg Josipa Jurja Strossmayera 2; 3. palača Vranyczany-Dobrinović, Hebrangova 1; 4. palača Drašković, Opatička 18; 5. vila Ehrlich-Marić, Ivana Gorana Kovačića 37.

Riječ je o visokokvalitetnim spomenicima arhitekture, građanima tijekom 19. stoljeća te obnavljanima u prvoj polovini 20. stoljeća, koji su, prikladno tomu, i različitoga stilskog izražaja – od klasicizma, preko romantičnog historizma, neorenesanse i neobaroka, do secesije i *art décoa*. Kao što su drukčijeg stila, navedene su palače pripale Hrvatskoj (prije Jugoslavenskoj) akademiji znanosti i umjetnosti u različito vrijeme i u različitim okolnostima. Među njima su, tako, prvo sjedište Akademije nakon njezinoga osnutka na inicijativu biskupa Josipa Jurja Strossmayera 1866. godine – palača Drašković te, dakako, i glavna palača sa Strossmayerovom galerijom na Zrinskom trgu, projektirana za Akademiju 1877. godine od tada vodećih arhitekata u Zagrebu – Friedricha von Schmidta i Hermana Bolléa, ali i građevine koje su došle u vlasništvo Akademije nakon Drugoga svjetskog rata (palača Prister, palača Dobrinović-Vranyczany, vila Ehrlich-Marić). Sve one danas imaju istaknutu javnu namjenu (sjedište HAZU, galerije, muzej, arhiv, istraživački zavodi). Osim velikoga kulturno-povijesnog i arhitektonskog značenja, palače povezuju teška oštećenja u potresu 22. ožujka 2020. godine. Kao pojedinačna zaštićena kulturna dobra, odnosno zdanja smještena u zaštićenoj povijesnoj jezgri Zagreba, u kontekstu konstrukcijske sanacije one zaslužuju i cjelovitu obnovu utemeljenu na arhivskim i terenskim istraživanjima, koja je proveo Institut za povijest umjetnosti, te na restauratorskim sondiranjima, koja je izvela tvrtka Špatula d. o. o.

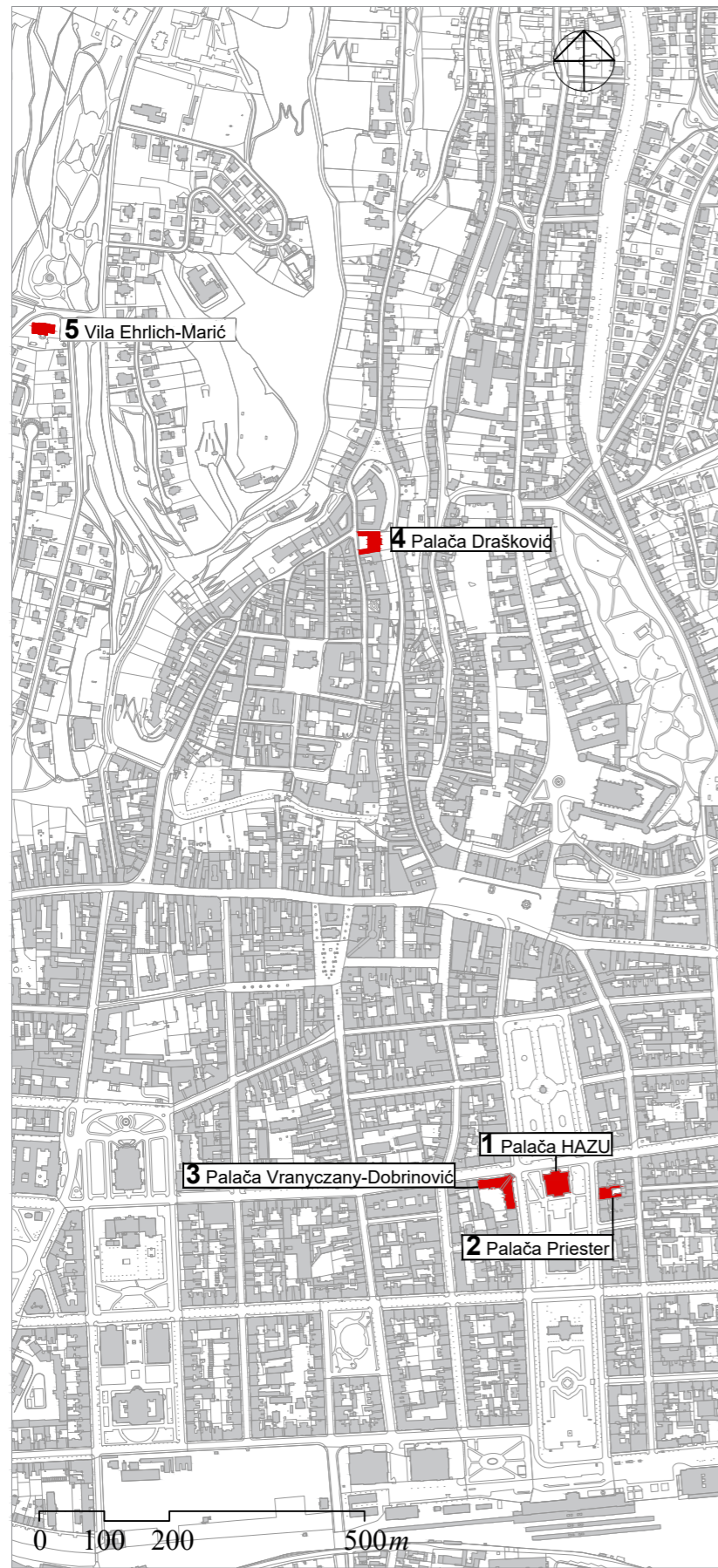
U konzervatorskom elaboratu br. 1 obrađena je palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na Trgu Nikole Šubića Zrinskog 11 (k. č. 2493 k. o. Centar), sjedište Akademije i Strossmayerove galerije. Njezinom gradnjom (1877.–1884.) autor Friedrich von Schmidt, koji je osmislio projekt nakon odluke da se palača umjesto na Gornjem gradu smjesti u središte Donjega grada, i suradnik Herman Bollé, koji se u taj projekt znatnije uključio nakon što je potres 1880. ošteti započetu palaču, uveli su u zagrebački historicistički ambijent važne inovacije iz same prijestolnice u Beču. S jedne strane, palača se ističe urbanističkim položajem na spoju dvaju ključnih perivojnih trgova *Lenucijeve (zelene) potkove*, a s druge strane, odlikuje se iznimnom arhitektonskom kvalitetom. Četverokrilno neorenesansno zdanje, naime, obilježeno je ponajprije skladnim pročeljima obloženima opekom te raskošnim vestibulom, stubištem i atrijem. Zadržavši primarnu namjenu, palača je sačuvala i svoja izvorna arhitektonska obilježja, čiju kvalitetu nadopunjuje bogati pokretni inventar – umjetnička djela, namještaj, oprema. Neki recentniji zahvati, poput promjene vestibula i donjeg dijela stubišta (1948.), nisu umanjili arhitektonsku kvalitetu, nego su ju, naprotiv, povećali. No jedan ključni oblikovni element povijesnog identiteta palače tijekom vremena u cijelosti je nestao. Riječ je o neorenesansnom osliku u reprezentativnim dijelovima palače – u ulaznom prostoru, stubištu, atriju i sjedničkim dvoranama – koji je prema Bolléovim nacrtima izveo slikar Johannes Clausen.

Cjelovita obnova palače poslije oštećenja u potresu prigoda je da se nakon dovršenja restauratorskih istraživanja pristupi restauraciji nestalog oslika. Uz to, zahtjevan projekt također predmnijeva uređenje i novi postav Strossmayerove galerije.

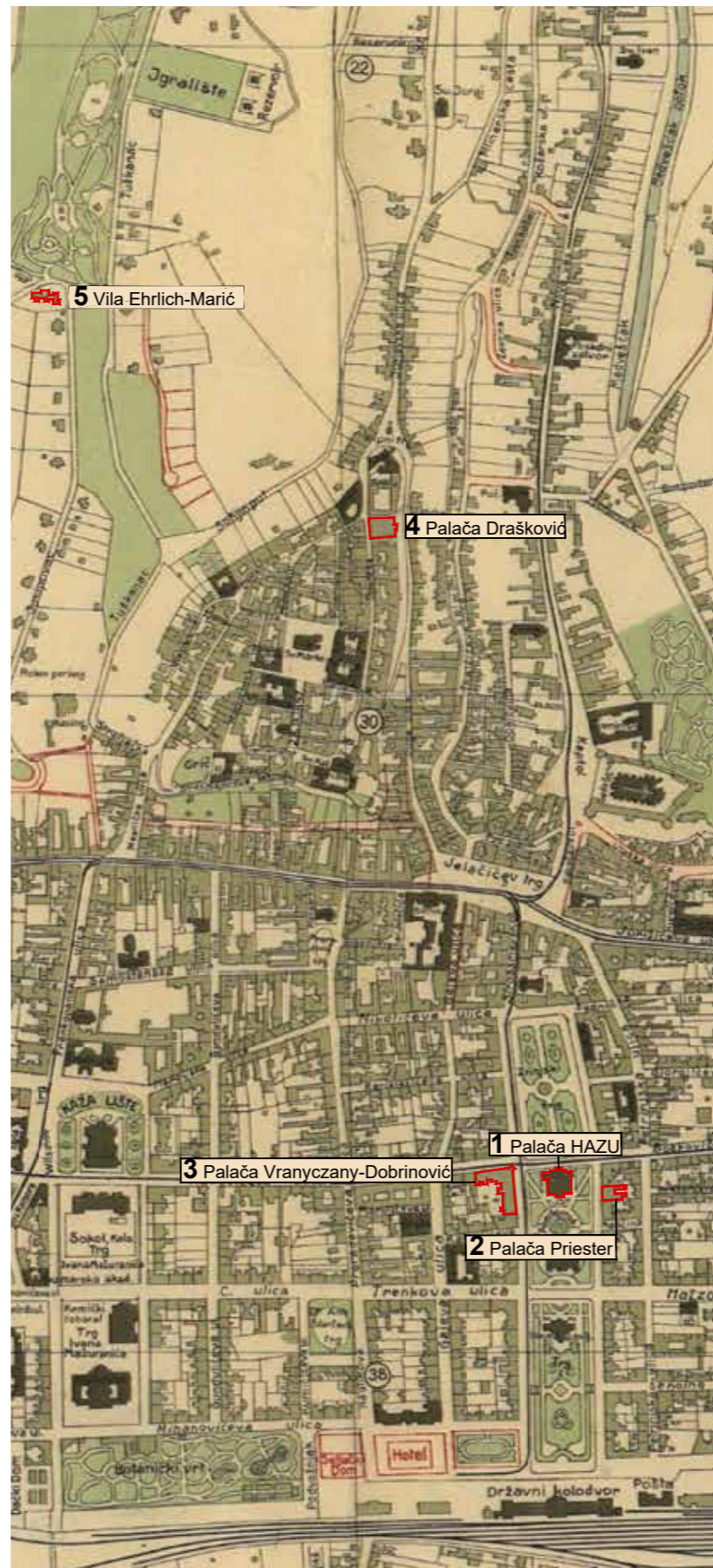
Katarina Horvat-Levaj

Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Današnja katastarska karta

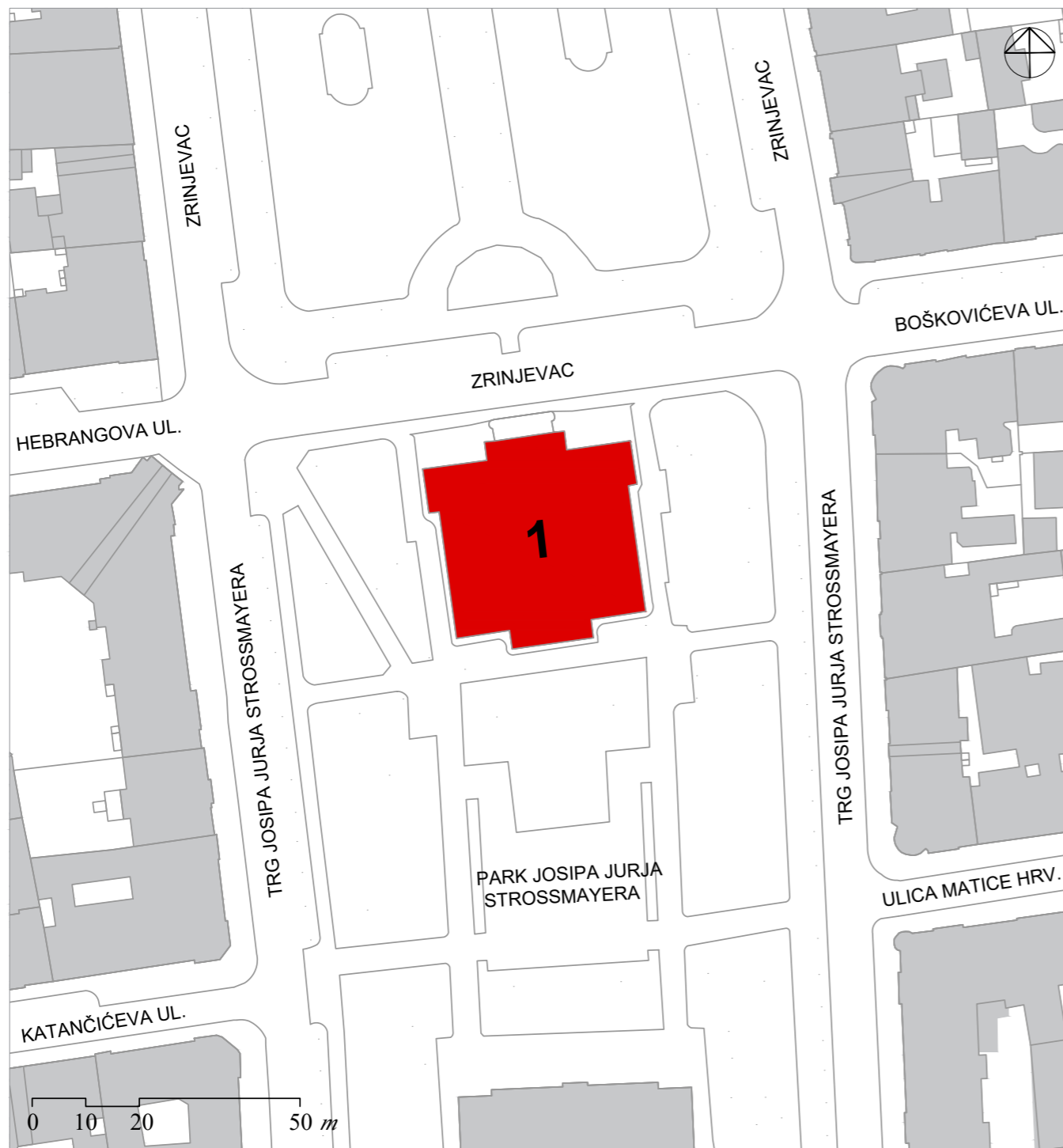
Nacrtn Zagreba, Gradski građevni odsjek, 1923.

Današnja snimka iz zraka (2020.)

Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11

Današnja katastarska karta

Današnja snimka iz zraka (2020.)

Pogled na palaču Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Trg Josipa Jurja Strossmayera

POVIJESNA
ANALIZA
FORMIRANJA I
OBLIKOVANJA
PROSTORA

I.1. Urbanističko planiranje i izgradnja zagrebačke zelene potkove: Zrinski trg, Strossmayerov (Akademički) trg i palača HAZU

Ubrzanom razvoju gradova koji prate strategiju utemeljiteljskog doba (*Gründerzeit*) priključio se i Zagreb, koji se u razdoblju druge polovine 19. stoljeća razvija u pravo hrvatsko nacionalno središte, u kojem će nastati moderno građansko društvo zahvaljujući osnutku središnjih kulturnih i znanstvenih ustanova i razvoju industrijalizacije. Kao apsolutni uzor gradovima diljem Monarhije nameće se carski Beč, te se na širem prostoru formiraju gradovi kao smanjena izdanja kozmopolitske metropole, a postizanju sličnosti pridonijela je i tradicija bečkog školovanja brojnih arhitekata.¹ Kontakti manjih sredina s bečkom kulturom, njezina imitacija, te pozicija između centralističkog i autonomnog upravljanja, obilježja su cjelokupne *francjozefinske* epohe.²

Sinonimom društvenog napretka carskog doba i graditeljskim uzorom, koje su drugi gradovi Monarhije nastojali prenijeti u svoje sredine, postala je znamenita bečka *Ringstraße*. Zagreb se uspio približiti bečkom uzoru zahvaljujući originalnom urbanističkom planiranju zelene potkove, slijedu od osam trgova koji čine monumentalni okvir središta Donjega grada, a koji se sažimaju u nazivima: Istočni

1 JACEK PURCHLA, Wien, Krakau und Lemberg auf ihrem Weg in die Moderne, u: *Mithos Galizien*, Beč, 2015.; DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Bečka Akademija likovnih umjetnosti i hrvatska arhitektura historicizma. Hrvatski učenici Friedricha von Schmidta*, Zagreb, 2011.; DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Otto Wagner i hrvatska arhitektura*, Zagreb, 2020.

2 WERNER TELESKO, »Zentrum« und »Peripherie« in der österreichischen Kunst des 19. Jahrhunderts – zur Bedeutung der »Kunstpolitik« der österreichischen Kronländer zu Wien, u: *Brno Vídni, Vídeň Brnu. Zemské metropole a centrum řív 19. století / Brünn – Wien, Wien – Brünn. Landesmetropolen und Zentrum des Reiches im 19. Jahrhundert*, (ur.) Lukás Fasora, Jiří Hanuš, Jiří Malír, Matice moravská, Brno, 2008., 235–266, 254.

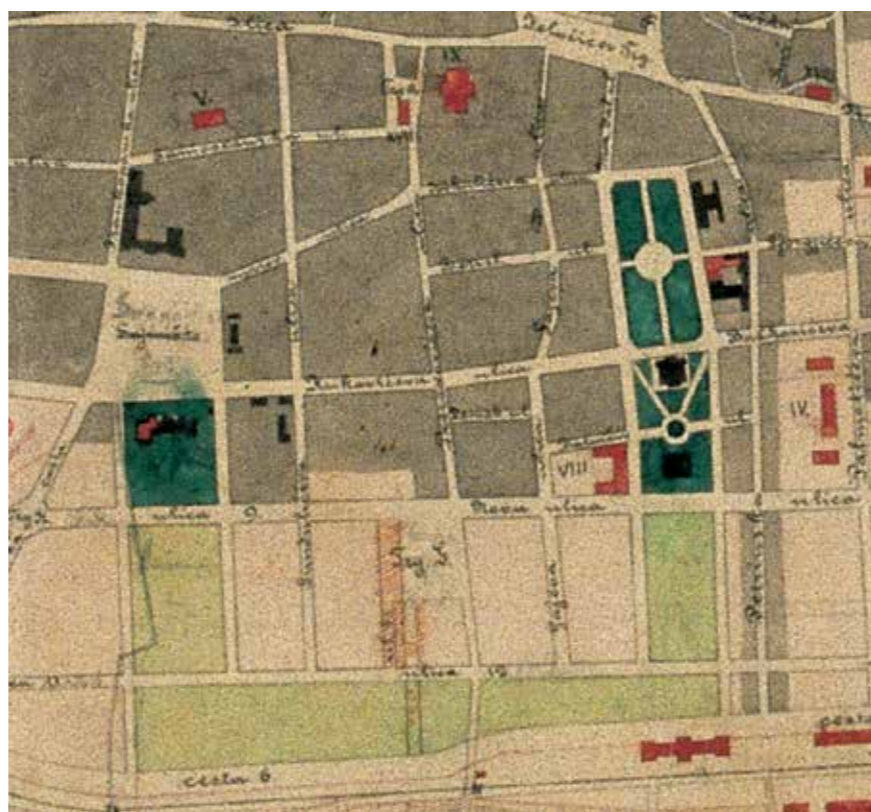
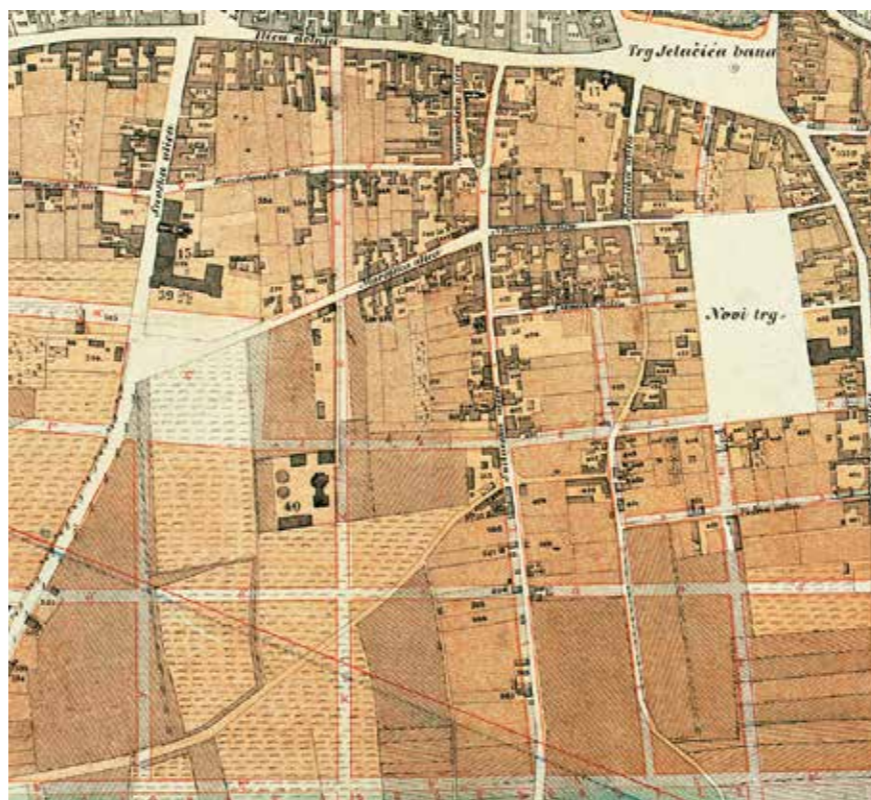
Pogled na zelenu potkovu – Trg kralja Tomislava i Strossmayerov trg s Umjetničkim paviljonom, Knjižnicom HAZU (prije Kemijskim laboratorijem) i palačom HAZU

perivoj, Zapadni perivoj, Južni perivoj i Botanički vrt. Zagrebačka zelena potkova tako postaje svojevrsna reminiscencija na *Ringstraße* u težnji kreiranja reprezentativnoga gradskog prostora u razdoblju historicizma, duž koje se također nižu javne kulturne i prosvjetne ustanove te reprezentativne palače visokoga građanstva. Želimo li naglasiti usporednost dvaju urbanističkih projekata, možemo spomenuti da povijest bečke *Ringstraße* započinje svečanim otvorenjem 1. svibnja 1865., a iste godine u Zagrebu se donosi prva generalna regulatorna osnova plana proširenja grada, kojom se određuju pozicija i uređenje tzv. Novog trga (poslije Trga Nikole Šubića Zrinskog), koji postaje gena za i mjerilo kasnijega cjelovitog poteza južno od glavnoga gradskog trga – Trga bana Josipa Jelačića, koji se potvrdio kao druga regulatorna osnova iz 1887. godine.

Za razliku od Beča, u kojem se prostor novoga urbanističkog poteza dobiva rušenjem dotadašnjih fortifikacija, Zagreb se u 19. stoljeću planira u podnožju starih utvrđenih gradskih jezgara Gradeca i Kaptola na neizgrađenom terenu koji od 1862. godine presijeca željeznička pruga, što je omogućilo pravilno ortogonalno planiranje ulica i blokova prema načelu simetrije unutar zadanoga kvadratičnog okvira. Dok je bečki *Ring* planiran i građen kao dinastički i državni projekt s ciljem apoteoze habsburške vlasti, zagrebačka zelena potkova isključivo je gradski projekt monarhijske provincije, u čijoj realizaciji sudjeluje liberalno građanstvo kao nositelj modernizacije. Ponajveća, pak, razlika između bečkoga i zagrebačkoga urbanističkog plana sastoji se u tome što *Ring* čini kružni kontinuitet ulica aleja, na čijem se obodu smještaju parkovi, palače i reprezentativne javne ustanove, a na zagrebačkom se primjeru središnjim dijelom »odmotava zeleni ornamentirani sag«³ – parkovna površina u čijem je središtu impostirana arhitektura ustanovâ javne namjene iz područja naobrazbe i kulture.⁴

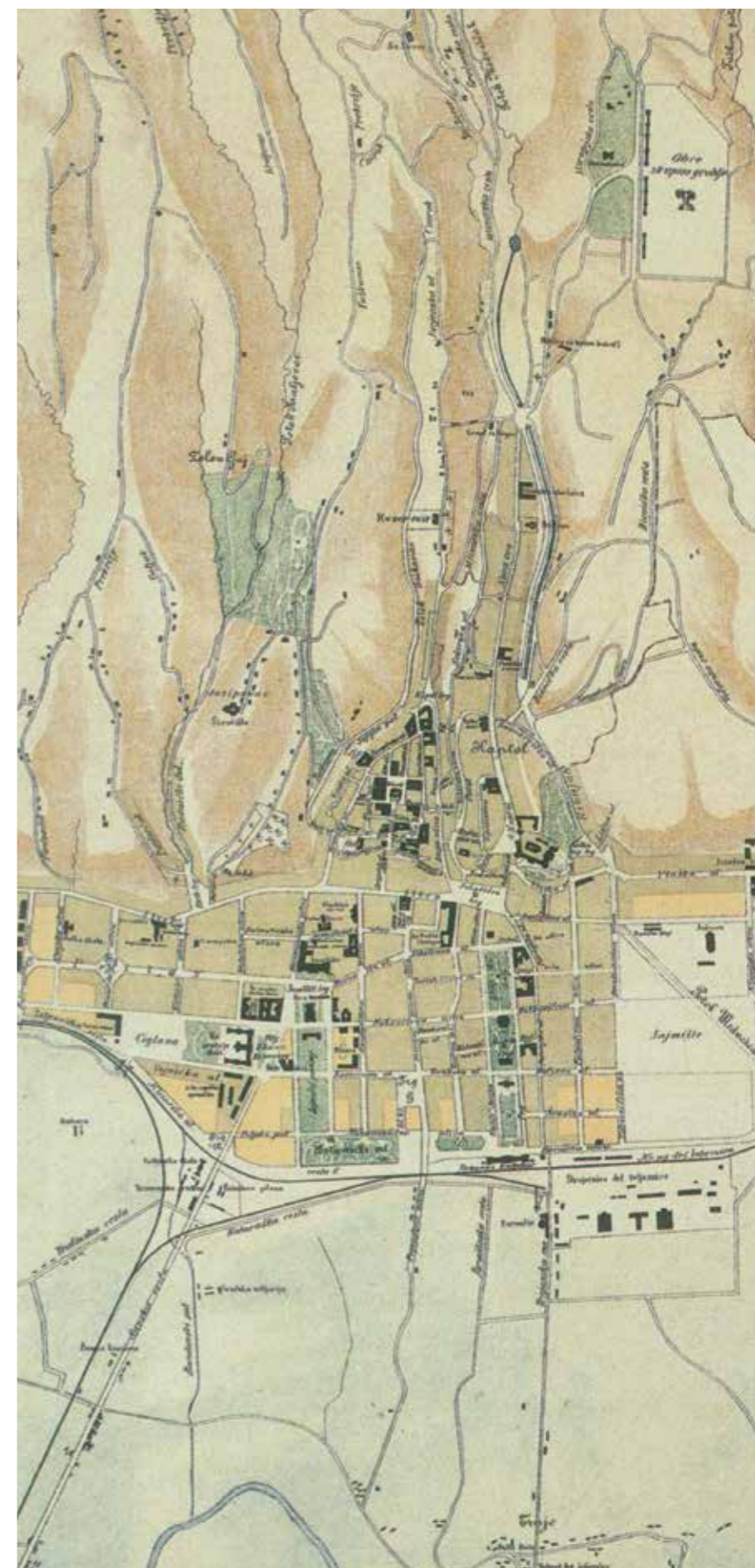
3 OLGA MARUŠEVSKI, Arhitektonsko-urbanističke veze Zagreba i Beča na prijelomu stoljeća, u: *Fin de siècle. Zagreb – Beč*, Zagreb, 1997., 197–228, 203.

4 Akademija znanosti i umjetnosti, 1880., Kemijski laboratorij, 1883., Umjetnički paviljon, 1898., Botanički vrt s pripadnom znanstvenom

Prva regulatorna osnova grada Zagreba, 1865., detalj sa središtem Donjega grada

Druga regulatorna osnova grada Zagreba, 1887., detalj sa središtem Donjega grada

Zagreb, plan grada, 1898.

Regulatornom osnovom iz 1887. godine arhitektonsko-umjetnički izraz duha epohe usklađen je s postulatima Camilla Sittea, koji projekt jednoga grada drži umjetničkim djelom, pri čemu estetsko oblikovanje podjednako uključuje hortikulturu, arhitekturu i skulpturu u svojstvu *Gesamtkunstwerk*. O cjelini i estetskom jedinstvu novoplaniranog dijela grada brinuo se Milan Lenuci (1849.–1924.), predstojnik gradskoga Građevnog ureda, koji je radio detaljne regulacije svih trgova perivojskog okvira od 1891. do 1894. godine, i zahvaljujući kojemu je realiziran najveći *Gesamtkunstwerk* u hrvatskoj gradogradnji, zagrebačka zelena potkova.⁵

Premda je političkim sponama nagodbenog doba bila vezana uz Budimpeštu, zagrebačka se kultura ponajviše zrcalila u bečkom uzoru, o čemu svjedoče pozivi bečkim arhitektima za sudjelovanje u izgradnji ključnih ustanova: Friedrich von Schmidt predlaže obnovu prvostolnice i projektira zgradu Akademije znanosti i umjetnosti, Atelijer *Fellner i Helmer* projektiraju zgradu Hrvatskoga narodnog kazališta i rekonstrukciju Umjetničkog paviljona, Otto Hofer radi nacrt palače Ljudevita Vranyczanyja, a Schmidtov pomoćnik za gradnje izvan Beča Herman Bollé ostaje u Zagrebu i postaje vodeći arhitekt hrvatskog historicizma s brojnim realizacijama te pokretač umjetničko-obrtnog i graditeljskog školovanja.⁶ Zahvaljujući tomu, Zagreb se također približio stilskom pluralizmu *Ringstraßenstila* s udjelom neogotike, neorenesanse, neobaroka i *Jugendstila*, kao rezultatom univerzalnoga kulturnog i urbanog ideala razdoblja historicizma.

Razdoblje od donošenja prve regulatorne osnove 1865. do Prvoga svjetskog rata 1914. godine, obilježili su snažna urbanistička transformacija grada i graditeljski zamah podjednako privatnih i državnih investitora. Zelena potkova u

infrastrukturuom, 1890., Sveučilišna knjižnica, 1913., Nacionalno kazalište, 1895., Rektorat Sveučilišta, 1856.–1859.

5 O iscrpnom istraživanju vezanom uz genezu, planiranje i izgradnju zagrebačke zelene potkove vidjeti u: SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, *Zagrebačka Zelena potkova*, Zagreb, 1996. Autorica je objavila brojne studije o pojedinačnim trgovima koji čine cjelinu zelene potkove i najzaslužnija je za njezin upis u registar kulturnih dobara Republike Hrvatske 1999. godine.

6 DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Arhitekt Herman Bollé*, Zagreb, 2013.

Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, Herman Bollé, 1877.–1884.

konačnici je rezultat nastojanja nekoliko naraštaja zagrebačkih urbanista, graditelja, gradskih vlasti i investitora, koji su kreirali reprezentativni društveni prostor kao estetski okvir utemeljiteljskog doba i kulture historicizma kao originalne mutacije bečkog *Ringa*. U skladu s tim nastojanjem pojavila se i potreba za cjelovitim uređenjem gradskog tkiva uređenjem parkova, podizanjem spomenikâ i ostaloga urbanog inventara.

Rasprave o lokaciji palače Akademije pridonijele su utvrđivanju svečanog i reprezentativnog karaktera Zrinskog trga, ali i zasnivanju novog trga južno od palače (Akademičkog trga, danas Strossmayerova), pa tako u konačnici i produženja cijelog poteza tzv. Istočnog perivoja i povezivanja u jedinstveni okvir *zelene potkove*, kako je vidljivo na arhivskim nacrtima, *Položajni nacrt akademijske palače na Zrinskom trgu*, 1877. i *Položajni nacrt: novo urediti se imajućeg gradskog prediela među Zrinjevim trgom – Petrinskom – Bolničkom ulicom, kr. ug. derž. željeznicom*, 1877. Ideja »potkove« cjelovito je formulirana 1882. kao djelo kulture zagrebačkoga utemeljiteljskog razdoblja 1870-ih godina. Potkova je ucrtana u regulatornu osnovu Zagreba iz 1887. godine, a Zrinski trg i palača Akademije postali su njezino ishodište i uzor za sukcesivan slijed trgova s reprezentativnim soliternim palačama javnih obrazovnih i kulturnih ustanova, pozicioniranima u središnjoj osi.

Sama je palača ustanovila karakter Zrinskom trgu i utjecala na njegovu kasniju obodnu arhitekturu, potičući kontinuiranu gradnju reprezentativnih palača. Zahtjev reprezentacije odredio je stilizaciju cjelokupnog ambijenta u neorenesansnim oblicima s novim monumentalnim mjerilom. Neorenesansni stil, inspiriran klasičnom arhitekturom kao idealom dostojanstva, ozbiljnosti i elegancije na simboličnoj i na estetskoj razini, izraz je nove građanske samosvijesti.

Sudbena palača, 1880., MGZ

Palača Dragutina Vranyczany-Dobrinovića (danas Arheološki muzej), 1880., MGZ

Palača Buratti (danas Vrhovni sud), 1880., MGZ

1.1.1. Spomenici u neposrednom okruženju Akademijine palače

Uređenje Zrinskog trga provedeno je od 1870. do 1874. godine. Perivojski parter s cvjetnim nasadima uređen je prema projektu Rudolfa Siebecka, ravnatelja bečkih gradskih parkova, nakon čega se počelo s konkretnijim prijedlogom za realizaciju skulpturalnog ukrasa prostora.

Gradnjom Akademije znanosti i umjetnosti u neorenesansnom stilu, koja je kao prva zgrada impostirana u središnjoj osi zelene površine drugoga parkovnog segmenta, tzv. Istočnog perivoja, otvara se pitanje njezine komunikacije u pročelnom dijelu prema sjevernom dijelu Zrinskog trga. Aktualizira se prijedlog iz 1874., koji je iznio književnik i publicist Lacko Mrazović, da se ondje »uredi muzej pod vedrim nebom«, koji bi podsjećao na slavnu prošlost naroda. Potom i publicist Zlatko Halper iznosi svoju viziju »Panteona hrvatskog naroda«. Prijedlog stvaranja memorijalnog ambijenta u prostoru parka dopunjen je idejom da se duž staza sukcesivno postave poprsja znamenitih Hrvata, prema uzoru na rimski Monte Pincio, poznato klasicističko uređenje perivoja s kipovima. Postavljanje poprsjâ velikana hrvatske povijesti oslanja se na klasičnu inspiraciju idealizacije povijesti određenih epoha i osobnosti, demonstrirajući time osviještenu i reprezentativnu društvenu i kulturnu sredinu. Do cjelovite realizacije te ideje nije došlo, nego je ona ostala samo u fragmentima.

Spomenici su podizani uglavnom u prigodama vezanima uz obljetničke godine velikanâ ili uz nastojanja uređenja grada. Ponajprije iz Matica hrvatske⁷ stiže konkretan prijedlog o postavi mramornog poprsja Julija Klovića, čiju se tristotu obljetnicu smrti željelo obilježiti 1878. godine, te ona predlaže da se spomenik naruči kod kipara Ivana Rendića.⁸

7 Matica hrvatska (*Matrix croatica*) kulturna je ustanova utemeljena 1842. sa svrhom promicanja nacionalnog i kulturnog identiteta na područjima umjetničkog, znanstvenog i duhovnog stvaralaštva, gospodarstva i javnoga života, te skrbi za društveni razvitak. Od 1869. objavljuje časopis *Vienac* (*Vijenac*), središnji list hrvatske književnosti i kulture u 19. stoljeću.

8 Vidjeti: 300 godina smrti Klovijeve, u: *Vienac*, 30. 6. 1877.; (Umjetničke vesti) Klovijevo poprsje, u: *Vienac*, 26. 8. 1877.

Perivoj na Zrinskom trgu (Zrinjevac), 1903., MGZ

Rondel s poprsjima znamenitih Hrvata, 1904., MGZ

Istodobno Rendić stavlja na raspolaganje i bistu Andrije Medulića, čime bi se dobila logična simetrična cjelina, te predlaže da se poprsja postave na uglu jednog polja par-

ka.⁹ Gradsko poglavarstvo prihvaća njegov prijedlog i prvi urbanist trga Rupert Melkus ucrtao je 1878. poziciju dvaju spomenika koje smješta licem prema zgradi Akademije,

9 Vidjeti: Poprsja za Zrinski trg, u: *Vienac*, 1877., 628; Poprsja za Zrinski trg, u: *Obzor*, 20. X. 1877.

na zaobljenim uglovima postojećih zelenih površina, uz središnju aleju.¹⁰ U raspravu o lokaciji poprsja uključio se i bečki arhitekt Friedrich von Schmidt, koji je osobno bio zainteresiran za uređenje neposrednog okoliša zgrade koju je projektirao. Zanimljiv je podatak da je Schmidt predložio da se nasuprot zgradi Akademije podignu poprsja najslavnijim Hrvatima s područja znanosti i umjetnosti, a u ostalim alejama poprsja junakâ i državnikâ.¹¹ Svidjela mu se ideja da se poprsja porazdijele u polukrugu nasuprot palači Akademije, u koji su simetrično smještene prva četiri poprsja slavni Hrvata, što je provedeno 1891. godine. Schmidtova je ideja da se poprsja postave u niše od zelenila.¹²

Premda je ovaj »panteon hrvatskih velikana« ostao nedovršen (nije se nastavio zamišljeni niz duž parkovne osi sjever-jug) te je u konačnici do 1914. godine podignuto osam spomenika, on je jedinstven primjer u širim hrvatskim razmjerima. Umjesto za 19. stoljeće karakterističnih alegorijskih figura *Domovine* i *Nacije*, realiziran je niz konkretnih povijesnih osoba, čiji su realistično-deskriptivni portreti uzvišeni na jednostavnim postamentima tipa herme. Razdoblje građanskog liberalizma uzdiže na postament učene ljude iz svijeta znanosti i umjetnosti, a na zagrebačkom primjeru to su renesansni umjetnici (Julije Klović i Andrija Medulić), znanstvenik (Ruđer Bošković), suvremenici 19. stoljeća koji su zadužili hrvatsku kulturu (Ivan Kukuljević-Sakcinski, Ivan Mažuranić, August Šenoa i Petar Preradović), te nacionalni heroji koji su se istaknuli u bitkama protiv Osmanlija (Krstofrankopan, Nikola Jurišić).

10 RUPERT MELKUS, *Nacrt smještaja dvaju poprsja na južnom kraju zrinjevačkog perivoja*, 1878., HR-DAZG-Rukopisna ostavština Ivana Ulčnika. (Reproducirano u knjizi Snješke Knežević, *Zagrebačka Zelena potkova*, str. 72.)

11 Za Gradsko poglavarstvo djelovalo je povjerenstvo koje su činili: gradonačelnik Stanko Andrijević, zagrebački graditelj Janko Jambrišak, bečki arhitekt Friedrich Schmidt, predsjednik Akademije Franjo Rački, predsjednik Društva umjetnosti Ljudevit Vukotinović, te kulturni i javni djelatnici/uglednici Aleksa Vancaš, Adolf Veber i Đuro Deželić. DUŠKO KEČKEMET, *Ivan Rendić*, Supetar, 1969., 486, prema podatku iz zapisnika Gradskog poglavarstva, HR-DAZG, br. 28, 156–1877.

12 Vidjeti: Poljepšanje grada Zagreba, u: *Vienac*, 3. 11. 1877.

U drugom segmentu slijeda trga Istočnog perivoja (Akademičkom trgu, od 1928. Strossmayerovu trgu), između južnog pročelja palače Akademije i Kemijskog laboratorija prvotno je bila postavljena konjanička skupina *Sv. Juraj u borbi sa zmajem*, koja je u vrijeme postava bila najveći skulpturalni akcent istočnog dijela *zelene potkove*. Riječ je o skulpturi koju je izradio Anton Dominik Fernkorn, prvotno za palaču Montenuovo u Beču 1853. godine. Drugi odljev od kositra izložio je na Industrijskoj izložbi (*Industrie-Ausstellung*) u Münchenu 1854. i na Svjetskoj izložbi u Parizu 1855., i tu je skulpturu 1867. godine u Beču kupio zagrebački nadbiskup kardinal Juraj Haulik i smjestio ju na ulazu u park Jurjaves/Maksimir, kao drugi monumentalni spomenik naručen kod istog kipara u Beču, godinu dana nakon otkrivanja spomenika banu Jelačiću. Budući da je kositre spomenik počeo brzo propadati, nadbiskup Josip Mihalović ga, da bi uštedio trošak popravka, daruje Akademiji znanosti i umjetnosti, a ona ga predaje zagrebačkoj općini da ga 1884. godine postavi na drugu lokaciju u središtu grada, na prostoru između zgrada Akademije i Kemijskog laboratorija, s koje je uklonjen 1907. godine zbog propadanja. Spomenik je trajno pohranjen, a zamjenski je kip postavljen kod Hrvatskoga narodnog kazališta.

S južne strane palače Akademije 1926. godine postavljen je spomenik Josipu Jurju Strossmayeru, djelo Ivana Meštrovića. Kipar je odredio mjesto njegova postava naglašavajući važnost odnosa spomenika i južnog pročelja zgrade: »... spomenik će biti u harmoniji s fasadom koja za spomenik čini najbolje zaleđe, a on njen ukras.« Visoki postament od sivo-zelelog kamena napravljen je prema projektu Haralda Bilinića. Spomenik je jedno od Meštrovićevih najboljih djela u razdoblju *art décoa*. Današnji oblik parka osmislio je Ciril Jeglič, upravitelj gradskih parkova, i uredio ga 1938. godine.¹³ U zelenu površinu s desne strane od ulaza palače HAZU, 2017. godine postavljen je spomenik Nikoli Šubiću Zrinskom, djelo akademskog kipara Vladimira Herljevića. Kip ponavlja tipologiju portretnog poprsja na visokom postamentu.

Akademički (Strossmayerov) trg s perivojem, oko 1900., MGZ

Kip sv. Jurja (Dominik Fernkorn, 1893.) na Strossmayerovu trgu, 1884., MGZ

Kip biskupa Josipa Jurja Strossmayera (Ivan Meštrović, 1926.) na Strossmayerovu trgu, MGZ

13 BARBARA VUJANOVIĆ, *Meštrovićev znak u Zagrebu*, Zagreb, 2017., 57–66.

I.2. Povijesni podatci o naručiteljima i gradnji palače HAZU

I.2.1. Osnutak Akademije

Dana 29. travnja 1861. godine na poticaj biskupa Josipa Jurja Strossmayera u Hrvatskom je saboru pokrenuto pitanje osnivanja akademije u svrhu promicanja nacionalne znanosti i umjetnosti. Sabor je aklamacijom prihvatio prijedlog i imenovan je Odbor za izradu osnove i pravila, a biskup je u tu svrhu položio 50.000 forinti.¹⁴ Ivan Kukuljević-Sakcinski izabran je za predsjednika Odbora. S osobitim obzirom za interese Južnih Slavena, potvrđen je naziv »Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti« (JAZU) sa sjedištem u Zagrebu, a podijeljena je na četiri razreda: a) povijesni i jezikoslovni, b) mudroslovni i pravoslovni, c) matematički i prirodoslovni, d) umjetnički. Godine 1866. car i kralj Franjo Josip I. potvrdio je osnutak Akademije u Zagrebu. Prvo sjedište bilo je u zgradi Narodnog doma u Opatičkoj ulici 18, a prva sjednica održana je u velikoj dvorani 22. srpnja 1866. godine.¹⁵ Prvi privremeni predsjednik bio je Josip Schlosser, do izbora predsjednika Franje Račkog potvrđenoga 10. travnja 1867. godine, a biskup Strossmayer imenovan je pokroviteljem Akademije.

I.2.1.1. Prvi planovi za gradnju Akademijine palače

Početna ideja o izgradnji zasebne palače Akademije nastala je zahvaljujući odluci biskupa Strossmayera da za

Narodni dom, Opatička 18 – prvo sjedište Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, velika dvorana

života preda svoju zbirku slika Akademiji i prenese ju u Zagreb.¹⁶ Promišljanja biskupa Strossmayera o preporodu hrvatske kulture i umjetnosti nastaviti će se u razgovorima s Izidorom (Isom) Kršnjavijem tijekom boravka u Rimu zimi 1874./1875. godine, kada se iskristalizirala ideja da bi nova palača trebala udomiti biskupovu zbirku slika, kojoj bi Kršnjavi trebao postati kustosom, te zbirke Narodnog muzeja. Program je uključivao i osnivanje Katedre za povijest umjetnosti na Zagrebačkom sveučilištu.¹⁷

16 Pismo biskupa Strossmayera od 25. ožujka 1875., Akademijski spisi od god. 1875. br. 57, citirano prema HORVAT (bilj. 15), 217.

17 OLGA MARUŠEVSKI, Italija između Beča i Münchena, u: *Iso Kršnjavi*

Za glavnog projektanta odabran je bečki arhitekt Friedrich von Schmidt (1825.–1891.), s kojim je Strossmayer surađivao na dovršavanju gradnje đakovačke katedrale, a bio je angažiran i na projektima neogotičke obnove zagrebačke katedrale i crkve sv. Marka.¹⁸ Schmidt je u nekoliko navrata boravio u Zagrebu, a promišljanja o zgradi Akademije koja je ponajprije trebala ispunjavati namjenu muzejsko-galerijskog prostora, nastavili su Strossmayer i Kršnjavi tijekom zajedničkih susreta u Weidlingu kod Beča.

Poznata su tri različita projekta (nacrti) za palaču Akademije.¹⁹ Prvi nacrti u dvije varijante (1875.) rađeni su za lokaciju na Gornjem gradu (plato Griča), jugozapadnu parcelu tzv. Južnog (kasnije Strossmayerova) šetališta lijevo do zgrade realke. Predviđen je jednokatni »paviljon u slogu renaissance«, s uredima Akademije u prizemlju i galerijom na katu. Od te se ideje ubrzo odustalo zbog protivljenja gradskih zastupnika i građana.

I.2.1.2. Određivanje konačne lokacije za gradnju Akademije

Novu lokaciju odredilo je Gradsko poglavarstvo u travnju 1876. godine na južnom obodu nekadašnjega stočnog sajmišta, tzv. *Novog trga*, planiranoga 1864. godine. Trg je 1866. preimenovan u Trg Nikole Šubića Zrinskog / Zrinski trg / Zrinjevac. Regulaciju i prenamjenu Trga u perivoj

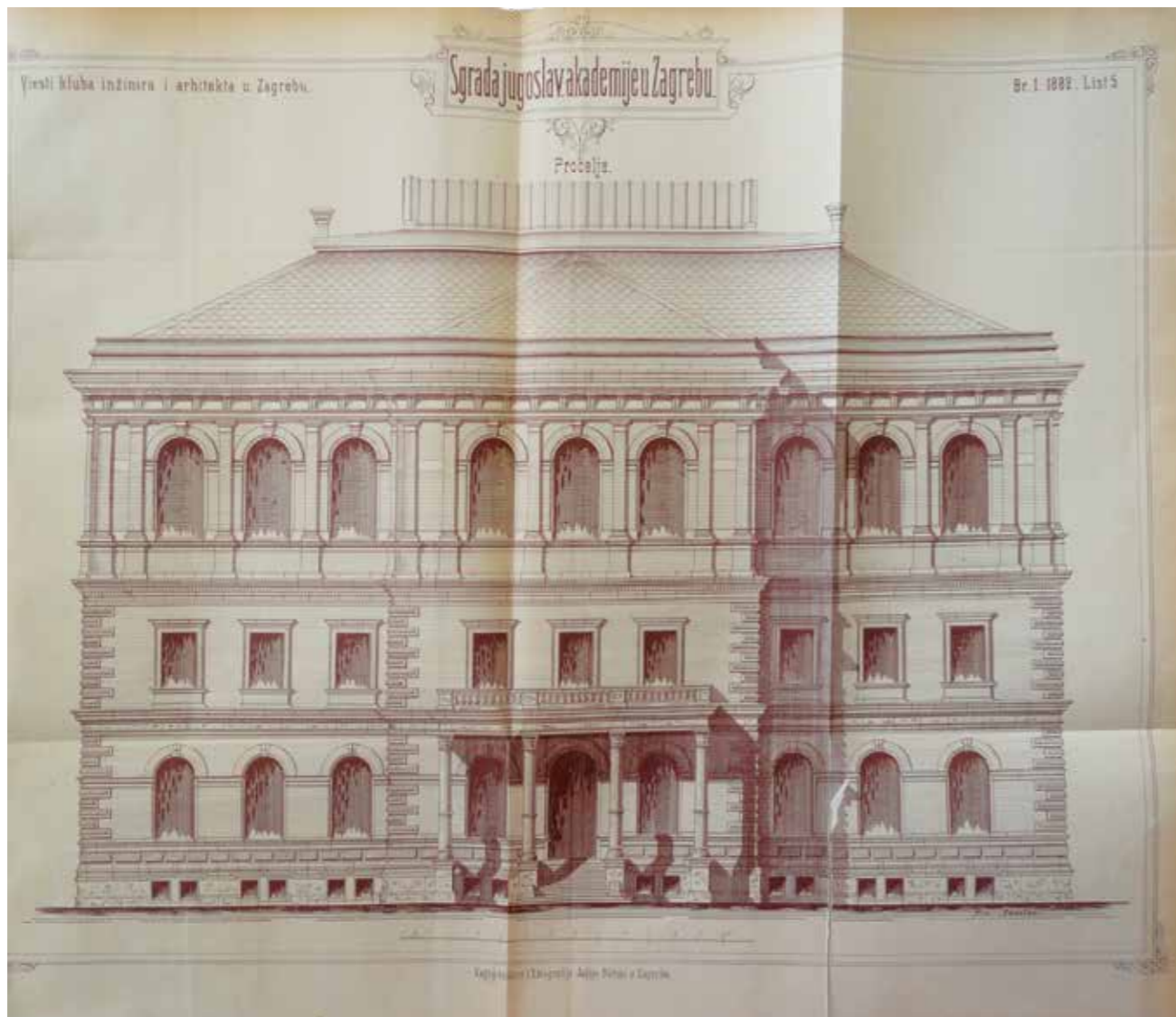
kao graditelj. *Izgradnja i obnova obrazovnih, kulturnih i umjetničkih spomenika u Hrvatskoj*, II. nadopunjeno izdanje, (ur.) Irena Kraševac, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2009., 49–61. »Stolica za povijest umjetnosti i klasičnu arheologiju« pri Mudroslovnom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta osnovana je 1878. godine.

18 O Schmidtovim projektima u Hrvatskoj vidjeti: DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Đakovačka katedrala*, Matica hrvatska, Zagreb, 2009.; DRAGAN DAMJANOVIĆ, Schmidt-Bolléova obnova crkve u drugoj polovini 19. stoljeća, u: *Crkva sv. Marka u Zagrebu: arhitektura, povijest, obnova*, (ur.) Petar Puhmajer, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 2013., 63–96.

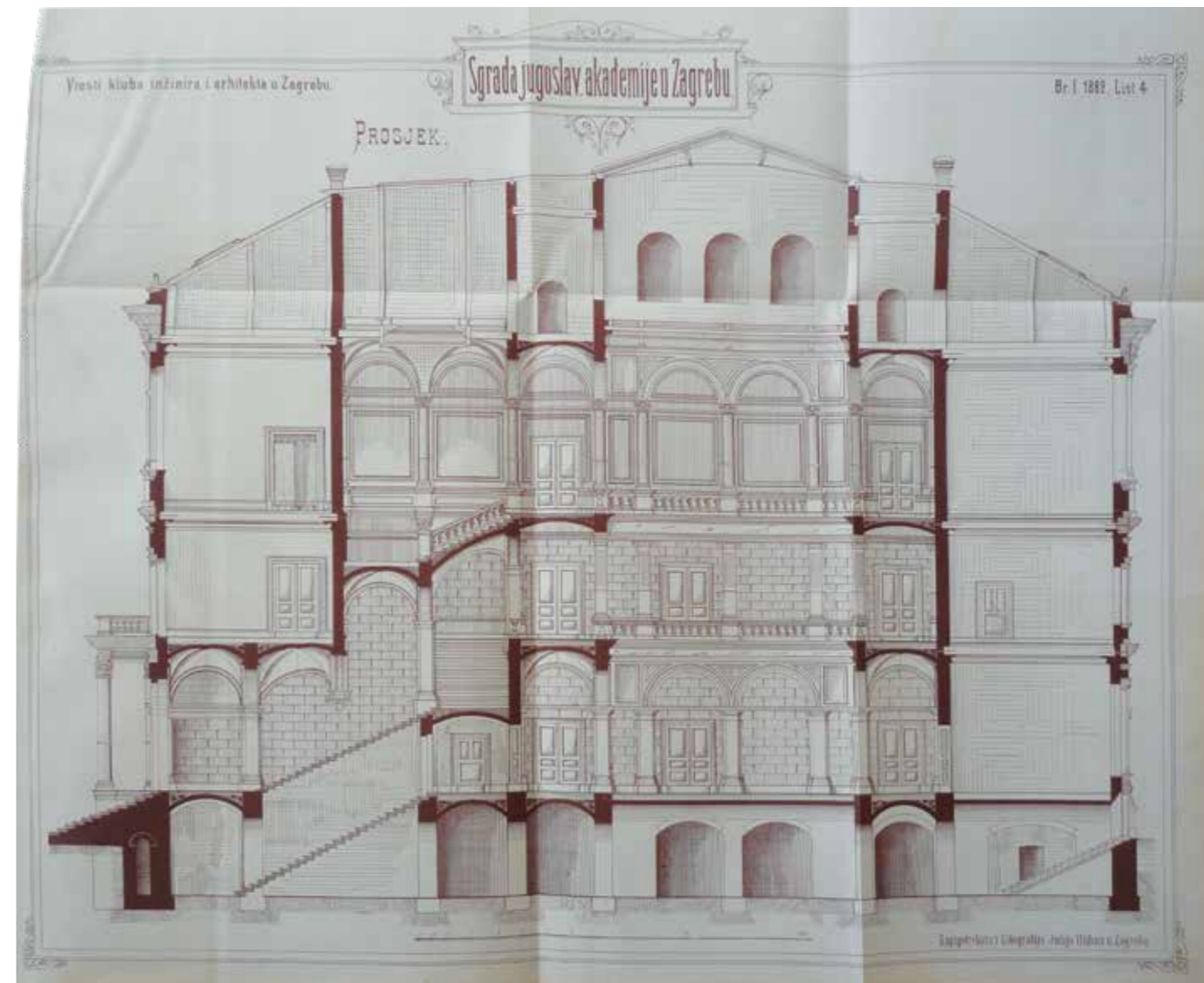
19 DRAGAN DAMJANOVIĆ, Projektiranje palače Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1875.–1877. Renesansa renesanse u hrvatskoj arhitekturi, u: *Prostor*, 27, 1/57 (2019.), 15–35. Projekti (nacrti) palače HAZU sačuvani su u Kabinetu za arhitekturu i urbanizam HAZU, u Arhivu HAZU, u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, u Muzeju grada Beča (*Wien Museum*) i u privatnoj zbirci Jure Gašparca (nekadašnja zbirka Tihomila Stahuljaka).

14 Na dnevnom radu devete sjednice Hrvatskog sabora, 29. travnja 1861., raspravljalo se o osnutku jugoslavenske akademije. Vidjeti: RUDOLF HORVAT, *Postanak Jugoslavenske akademije u Zagrebu*, u: *Stari i novi Zagreb. Historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu*, (ur.) Emilij Laszowski, Zagreb, 1925., 119–136. Taj se datum danas obilježava kao Dan HAZU.

15 U to se vrijeme razmišljalo i o nadogradnji kata na zgradi Narodnog doma, a planove je izveo graditelj Janko Jambrišak. O privremenom smještaju Akademije na katu Narodnog doma, u čijem je donjem dijelu bio Arheološki odjel Narodnog muzeja, vidjeti: RUDOLF HORVAT, *Akademijaska palača u Zagrebu*, u: *Stari i novi Zagreb. Historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu*, (ur.) Emilij Laszowski, Zagreb, 1925., 216.

Palača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, projekt, 1877., objavljeno u: *Viesti kluba inženira i arhitekata*, 1 (1882.), pročelje

Palača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, projekt, 1877., objavljeno u: *Viesti kluba inženira i arhitekata*, 1 (1882.), presjek

izradio je Rupert Melkus (*Operat za Zrinski trg*, 1870.), a predan je na uporabu 1873. godine. Prijedlog o lokaciji palače Akademije južno od zrinjevačkog perivoja te o formiranju trga oko nje iznio je Mirko pl. Halper (*Osnova o gradilištu za muzealnu sgradu u Zagrebu*, ožujak 1876.).²⁰ Konačna odluka o lokaciji palače Akademije s Galerijom slika i Arheološkim muzejom donesena je 30. prosinca 1876. godine.²¹

20 SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Mjesto Zrinskog trga u genezi zagrebačke »zelene potkove«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 11 (1987.), 61–93.

21 Sabor je uvjetovao gradnju akademijske palače smještajem Arheološkog odjela Narodnog muzeja. HORVAT (bilj. 15), 219.

I.2.2. Konačni nacrti za gradnju Akademijine palače

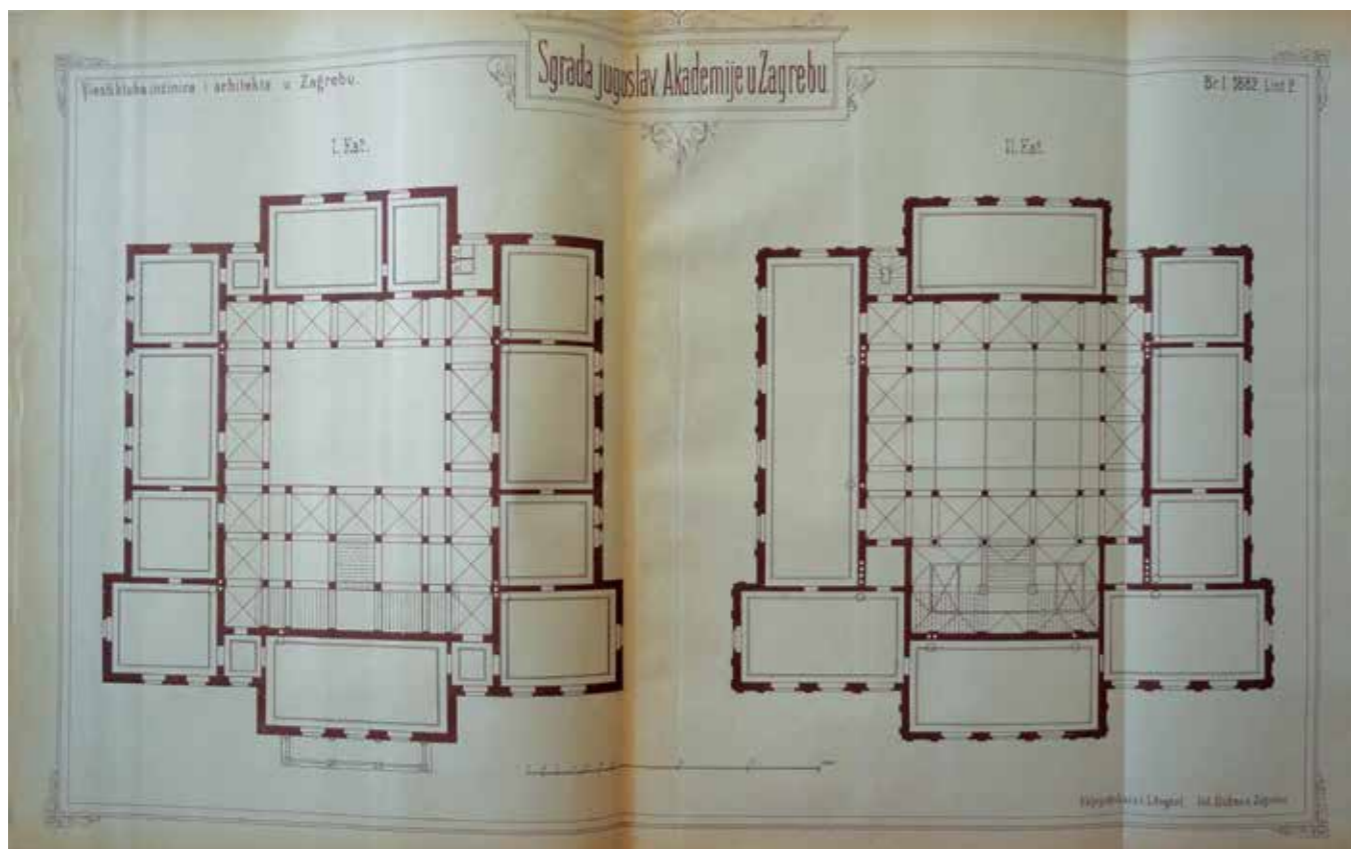
Nove nacрте (1876.) palače većih dimenzija i primjerenije toj lokaciji izradio je Friedrich Schmidt s pomoću Hermana Bolléa, koji je u tu svrhu boravio u Italiji studirajući renesansnu arhitekturu Firence i Rima.²² Nakon definiranog smještaja i odluke da se u zgradi smjeste uprava Akademije, Galerija slika i Arheološki odjel Narodnog muzeja, Schmidt i Bollé dovršavaju konačni projekt u veljači 1877. godine, koji je Vlada odobrila.²³ Troškovnik za izgradnju sa-

22 DAMJANOVIĆ (bilj. 6).

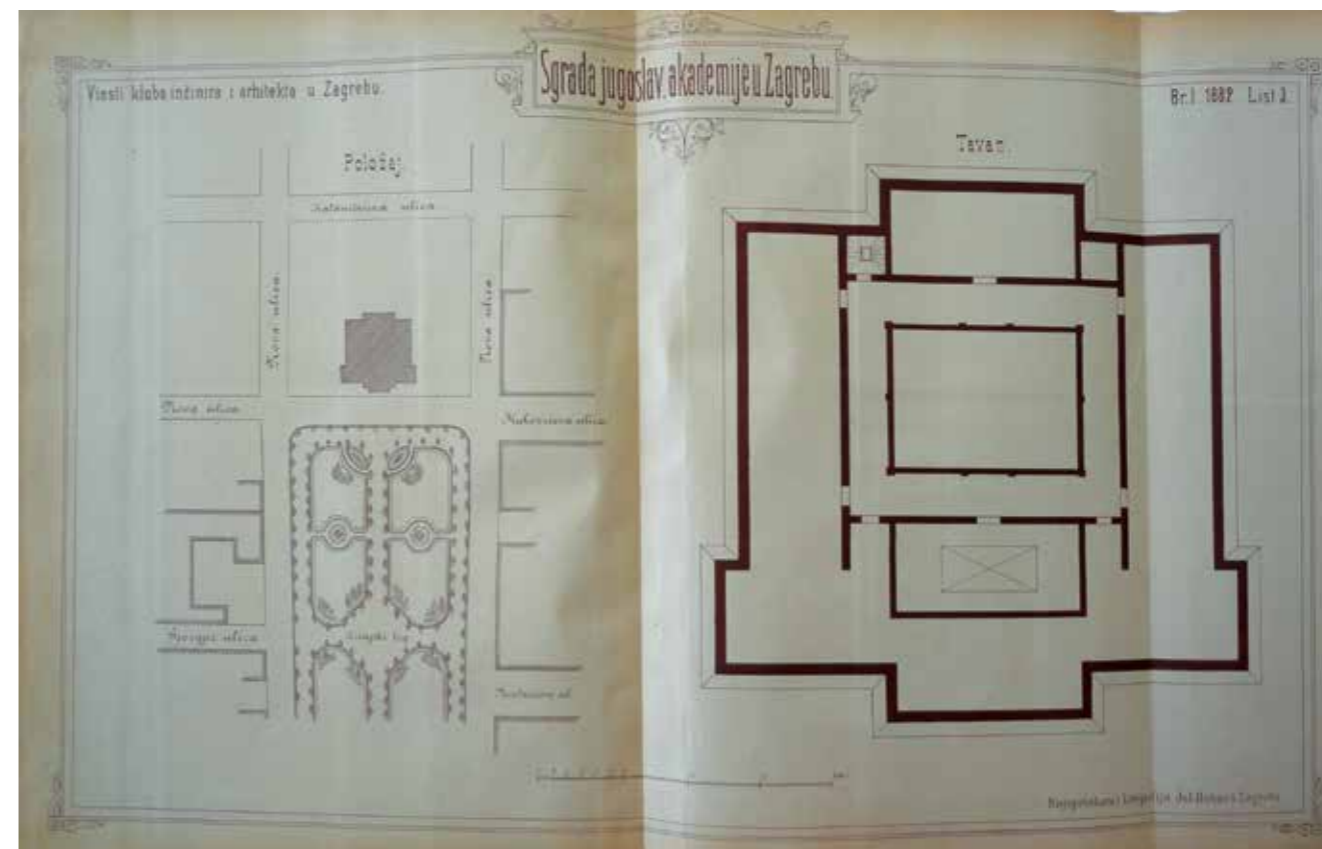
23 Nacrti su objavljeni u časopisu *Viesti kluba inženira i arhitekata*, 1 (1882.).

stavio je Rupert Melkus, glavni gradski mjernik (inženjer).²⁴ Svi nacrti za palaču izrađeni su u neorenesansnom stilu, pobliže, prema rimskoj renesansi ranoga 16. stoljeća, koju su naručitelji odabrali kao najprimjereniju za ustanovu posvećenu znanosti i umjetnosti, što odgovara europskim tendencijama u javnoj arhitekturi 1870-ih godina kao utjelovljenju humanizma.

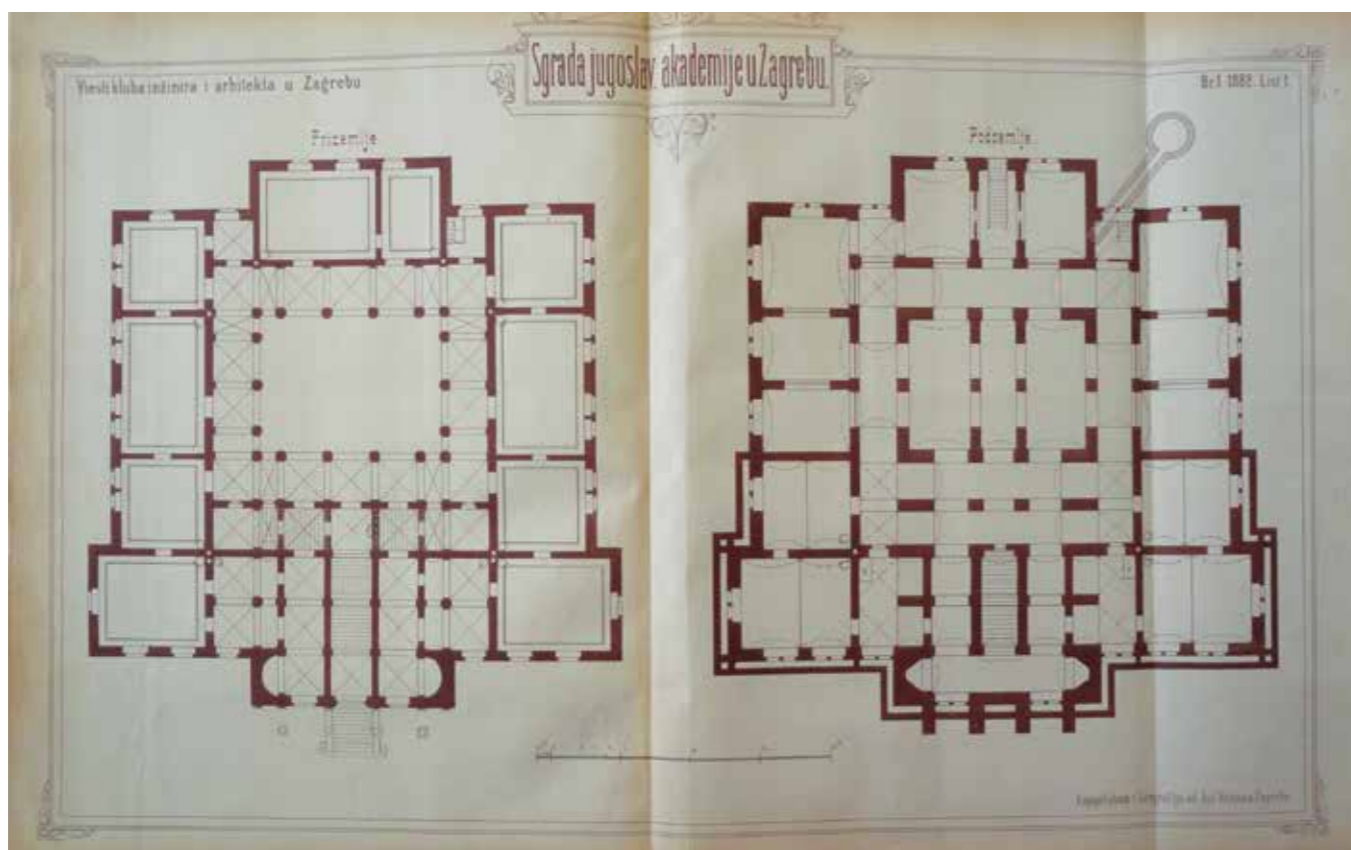
24 Akademijski spisi od god. 1878. br. 67. HORVAT (bilj. 15), 220.

Palača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, projekt, 1877., objavljeno u: *Viesti kluba inženira i arhitekata*, 1 (1882.), tlocrti prizemlja i podruma

Palača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, projekt, 1877., objavljeno u: *Viesti kluba inženira i arhitekata*, 1 (1882.), tlocrti prvog i drugog kata

Palača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Friedrich von Schmidt, projekt, 1877., objavljeno u: *Viesti kluba inženira i arhitekata*, 1 (1882.), situacija i tlocrt potkrovlja

1.2.2.1. Gradnja Akademijine palače

Grad Zagreb besplatno je ustupio zemljište, a biskup Strossmayer darovao je početnih 40.000 forinti za gradnju. Poslove oko pripreme izgradnje vodio je tadašnji predsjednik Akademije Franjo Rački. Početkom kolovoza 1877. objavljen je natječaj za izvođače radova, te je palača najvećim dijelom dovršena do ljeta 1880. godine. Pripremne građevinske radove i zidanje palače izveo je konzorcij zagrebačkih poduzetnika »Grahor, Klein, Jambrišak i Plochberger«, a klesarske Val. Čella iz Samobora.²⁵ Nadzor je provodio Friedrich Schmidt, a njegov neposredni zamjenik bio je Rupert Melkus. Poslovođa gradilišta bio je Franjo Vonderka.²⁶ Financijska konstrukcija bila je određena na 230.000 forinti, a prihod je najvećim dijelom namaknut donacijama biskupa Strossmayera, zajmovima Akademije, sredstvima

25 Isto, 221.

26 Isto, 221.

grada Zagreba i Visoke hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, te prinosima domoljubnih građana.²⁷

Palača je samostojeća troetažna zgrada s pročeljima od fasadne opeke (*Ziegelrohbau*), karakteristične žućkaste boje. U vrijeme izgradnje to je bila prva zgrada u Zagrebu s pročeljima izvedenima od fasadne opeke, proizvedene dijelom u ciglani u Svetoj Klari. Prizemlje je povišeno, a glavni ulaz je u rizalitno istaknutom trijemu središnjeg dijela sjevernog pročelja. Pročelja su raščlanjena visokim prozorima u zoni visokog partera te prvog i drugog kata. Okviri prozora i rustika glavni su dekorativni elementi pročelnih površina. Drugi kat je viši radi smještaja galerije u toj zoni, što je razvidno i u visini prozora.

Zbog znatnih oštećenja prouzročenih potresom 9. studenoga 1880., odmah se pristupilo popravcima.²⁸ Zgrada je potom prvi put otvorena za javnost 21. studenoga 1881. godine izložbom »domaćih obrtnina«.

1.2.2.2. Unutrašnje uređenje

Središnji dio unutarnjeg prostora zauzimaju široko stubište i natkriveni atrij, zenitalno osvjetljen i okružen reprezentativnim neorenesansnim galerijama. Atrij je jedan od najreprezentativnijih i najbolje riješenih historicističkih interijera u Hrvatskoj. Stubište je od istarskog kamena, a stupovi su marmorizirani u istom tonu, tako da je postignuta skladna cjelina. Današnji izgled atrija umnogome se razlikuje od prvotnog rješenja.

Detaljne projekte za uređenje palače izradio je Herman Bollé (1845.–1926.), a njemu pripisujemo i izvornu dekoraciju unutrašnjosti. Predviđen je dekorativni ornamentalni oslik traveja u galerijama atrija, koji je prema Bolléovim nacrtima izveo Johannes (Ivan) Clausen.²⁹ Oslik je završen u

27 Isto, 225.

28 Sredstva za popravak darovao je car i kralj Franjo Josip I. na zamolbu biskupa Strossmayera, koji je uz bana Pejačevića također sudjelovao u novim troškovima, kao i Zemaljska vlada. HORVAT (bilj. 15), 227.

29 Johannes (Ivan) Clausen (1855., Garding u Schleswigu na granici s Danskom – Graz, 1927.). Nakon izučavanja soboslikarskog zanata, u potrazi za poslom putuje diljem Europe. U Beču se upoznaje s Bolléom koji ga poziva u Zagreb, gdje otvara obrtničku tvrtku i sudjeluje na oslikavanju građevina koje Bollé projektira.

Atrij palače Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti s eksponatima Arheološkog muzeja i vidljivim neorenesansnim oslicima, 1912., MGZ

listopadu 1884. godine, uoči otvorenja Galerije. Dekorativne bordure obrubljivale su velika pravokutna polja bočnih zidova, a križni svodovi traveja bili su oslikani arabeskama i stiliziranim ornamentima.³⁰ Izvorni historicistički oslik atrija i stubišta uklonjen je i prebojen pri obnovama tijekom 20. stoljeća. Radikalnija obnova koja je u potpunosti uklonila dekorativni ornamentalni historicistički oslik uslijedila je neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, kada su uokolo atrija stavljene natpisne lente s imenima slavenskih umjetnika.

Obojeno pokrivanje zidnih ploha i »idealizacija« materijala teorijski je povezano uz historicizam u arhitekturi kako ga je postulirao Gottfried Semper svojim načelom »zaodijevanja arhitekture«. Ornamentacija zida izvodila se s pomoću šablona nizanjem motiva u stilizaciji ovisnoj o arhitektonskoj konstrukciji, koristeći pritom predloške povijesnih stilova. U atriju Akademije prepoznamo motiv ljljana, akanta te dekorativne detalje vezane uz renesansne predloške.

Historicistička arhitektura nezamisliva je bez raskošno ukrašenih interijera u kojima se ističe dekorativni oslik. Specifičan zanat dekorativnog oslikavanja tadašnji su majstori mogli izučiti u školama umjetničkog obrta u kojima su se kopirali motivi povijesnih stilskih razdoblja na temelju brojnih knjiga i mapa predložaka.³¹ Tijekom 20. stoljeća nestala je većina izvornih historicističkih dekorativnih oslika, od kojih izrazitu važnost imaju dvorana Hrvatskoga glazbenog zavoda, unutrašnji atrij s galerijom Muzeja za umjetnost i obrt i atrij Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koji bi nakon dodatne devastacije prouzročene potresom 22. ožujka 2020. godine trebalo nastojati vratiti u izvorno stanje, kakvo je bilo krajem 19. stoljeća, kao primjere sveobuhvatnoga umjetničkog djela u interijeru ustanova javne reprezentativne arhitekture.

30 Bolléovi izvorni historicistički ambijenti u palači HAZU u potpunosti su izgubljeni.

31 Brojne knjige i mape predložaka koje su koristili Herman Bollé i majstori Obrtne škole u Zagrebu čuvaju se u knjižnici Muzeja za umjetnost i obrt.

1.2.2.3. Prve umjetničke izložbe u prostoru Akademije

Akademija je ubrzo nakon otvorenja postala živo mjesto promišljanja i razvoja hrvatske kulture i umjetnosti. Osnutkom Odsjeka za povijest umjetnosti i klasične arheologije i imenovanjem Ise Kršnjavija prvim profesorom, pinakoteka i Arheološki muzej u prostoru Akademije postaju ogledne zbirke za te studije. U prostoru atrija palače Društvo umjetnosti organizira neke od prvih izložbi u Zagrebu, kao što su, primjerice, »Izložba narodnog domaćeg obrta« (1882.), »Izložba Tišov – Frangeš« (1893.), »Hrvatska narodna umjetnička izložba« (1895.). U nedostatku atelijerskog prostora, Vlaho Bukovac u velikoj dvorani galerije slika svečani kazališni zastor »Slava njima. Preporod hrvatske književnosti i kulture«, 1895. godine.

1.3. Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

Jasna edukacijsko-prosvjetiteljska vizija biskupa Strossmayera s ciljem unaprjeđenja javnog ukusa i razvoja domaće umjetnosti, okosnica je donacije njegove zbirke umjetnina Akademiji i glavni poticaj izgradnji galerijske zgrade, koja je ujedno i sjedište Akademije (»Darovnica za sgradu galerije« od 25. ožujka 1875.). Nakon prvotne Strossmayerove donacije, uslijedile su i druge tijekom 20. stoljeća, te je zbirka od početnih 250 do danas narasla na 3000 umjetnina i registrirana je kao kulturno dobro pri Ministarstvu kulture i medija Republike Hrvatske. Tijekom 135-godišnjega kontinuiranog djelovanja, poštovana je prvotna nakana da stalni postav zbirke pruži uvid u stilski razvoj zapadnoeuropskog slikarstva od 15. do početka 19. stoljeća.

Svečano otvorenje donirane zbirke slika biskupa Strossmayera upriličeno je na četvrtu obljetnicu velikog potresa, 9. studenoga 1884. godine. Prvi naziv bio je *Galerija slika Jugoslavenske akademije (Stara pinakoteka)*. Prvi postav

Strossmayerove galerije osmislio je Iso Kršnjavi u konzultaciji s Augustom Schaefferom von Wienwaldom, tadašnjim ravnateljem galerije bečke Akademije likovnih umjetnosti, Eduardom von Engerthom, ravnateljem Austrijske galerije (*Österreichische Galerie Belvedere*) i Rudolfom Eitelbergom, profesorom povijesti umjetnosti na bečkom Sveučilištu. Prvi namještaj Galerije (skele za slike) napravljen je na temelju zamisli Kršnjavija prema Bolléovim nacrtima, a do danas su sačuvani stolci/naslonjači od svijenog drva. Prvotne nijanse boje kojom su bili oličeni zidovi izložbenih dvorana prvi put su ustanovljene na temelju sondiranja provedenoga radi potrebe ovoga elaborata.³²

Godine 1926. tadašnji ravnatelj Galerije Menci Clement Crnčić i arhitekt Martin Pilar osmislili su novi postav prema uputama Gabriela Téreya, ravnatelja Narodnoga muzeja u Budimpešti. Tada su zazidana sva vrata prema hodnicima, osim u prvoj i posljednjoj dvorani, zidovi i stropovi obojeni su u bijelo, a uz tlo na sve zidne stijene i uza sva vrata postavljene su obloge od hrastovine.³³ Postav je otvoren javnosti na dan otkrivanja Meštrovićeva spomenika biskupu Strossmayeru, 7. studenoga 1926. godine.³⁴

Obnovu Galerije nakon Drugoga svjetskog rata proveo je Ljubo Babić, koji je 1947. postavljen za ravnatelja. Iz dotadašnjih dvanaest izložbenih dvorana pregradnjom je dobiveno deset. U njima su obavljani obrtnički radovi, a zidovi su dijelom bili obloženi tkaninama različitih boja. Babićev postav nije se bitno mijenjao do potresa 22. ožujka 2020. godine.³⁵

32 Vidjeti: MIRTA KRIZMAN, *Konzervatorsko-restauratorski radovi na »Palači HAZU« u Zagrebu*, Zagreb, studeni 2020.

33 LJERKA DULIBIĆ, IVA PASINI TRŽEC, *Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i »njezina« zgrada, u: »Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj«. Zbornik II. kongresa hrvatskih muzealaca*, (ur.) Jasna Galjer, Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 2013., 34–41.

34 VUJANOVIĆ (bilj. 13), 66.

35 LJERKA DULIBIĆ, IVA PASINI TRŽEC, *Ljubo Babić – upravitelj Strossmayerove galerije*, u: *Doprinos Ljube Babića hrvatskoj umjetnosti i kulturi. Zbornik radova znanstvenog simpozija*, (ur.) Libuše Jirsak, Petar Prelog, DPUH i Moderna galerija, Zagreb, 2013., 62–70.

Strossmayerova galerija, postav Ljube Babića iz 1947.

ANALIZA
ARHITEKTONSKIH
OBILJEŽJA I
ZATEČENOG
STANJA

II.1. Smještaj

Neorenesansna palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, soliternim smještajem svojega markantnog četverokrilnog dvokatnog volumena, definira dva perivojna trga u najkvalitetnije osmišljenom urbanom prostoru Donjega grada – zelenoj (*Lenucijevoj*) *potkovi*. Smještena na Trgu Josipa Jurja Strossmayera tako da je glavnim sjevernim pročeljem orijentirana prema Trgu Nikole Šubića Zrinskog, ona istodobno stvara i najotmjeniju kulisu Zrinskoga trga i ishodište prostorne organizacije Strossmayerova trga, a urbanistička važnost spoja dvaju trgova naglašena je pozicijom transverzalne prometnice (današnja Boškovićeve i Hebrangova ulica). U takvoj koncepciji glavni ulaz u palaču smješten je na sjevernom pročelju u osi palače i Trga. Jedinstvo urbanističko-arhitektonske zamisli naglašava osovinska organizacija perivojnoga Zrinskog trga sa središnjom šetnicom proširenom ispred palače u rondel, te isticanje ulaznog dijela njezinoga pročelja rizalitom i vanjskim stubištem, koje se uspinje do portala u visokom prizemlju.

II.2. Organizacija unutrašnjeg prostora

U skladu s neorenesansnim stilskim obilježjima, dvokatu palaču s podrumom i visokim potkrovljem karakterizira kvadratični četverokrilni tlocrt sa središnjim atrijem, no krila nisu istovrijedna, a vanjske su konture razvedene. Ulazno sjeverno krilo, sa središnjim vestibulom u visokom prizemlju, najdublje je i najsloženije. Produljenjem u ugaone rizalite na bočnim pročeljima zadobilo je, ujedno, veću dužinu od ostalih krila kako bi ulazno pročelje na Zrinskom trgu djelovalo monumentalnije, čemu pridonosi

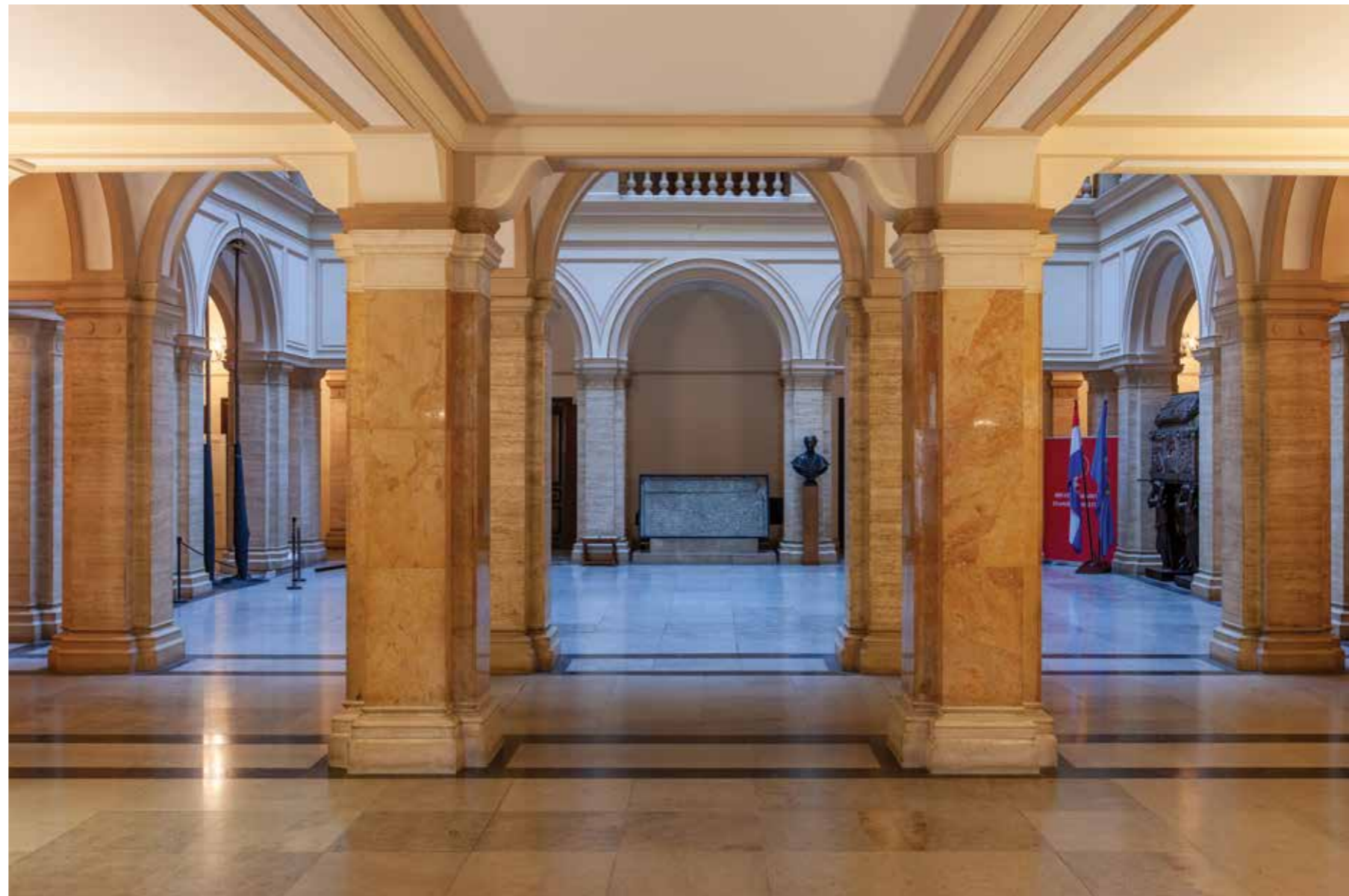

Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, pogled s južne strane

Ulazni prostor

i središnji pročelni rizalit s balkonom na stupovima. Bočna su krila (istočno i zapadno) uža i jednostavnija, a stražnje južno krilo je najuže, ali naglašeno središnjim rizalitom, čime je pročelje na Strossmayerovu trgu dobilo odgovarajući naglasak. Zbog veće dubine ulaznog krila, natkriveni, ali zenitalno osvijetljeni atrij pravokutnog je tlocrta, izduženoga u smjeru istok-zapad, a uz njegove sve četiri strane formirani su nadsvođeni trijemovi – galerije. Od triju reprezentativnih etaža – visokog prizemlja i dvaju katova, drugi kat sa Strossmayerovom galerijom je najviši, a prvi kat najniži.

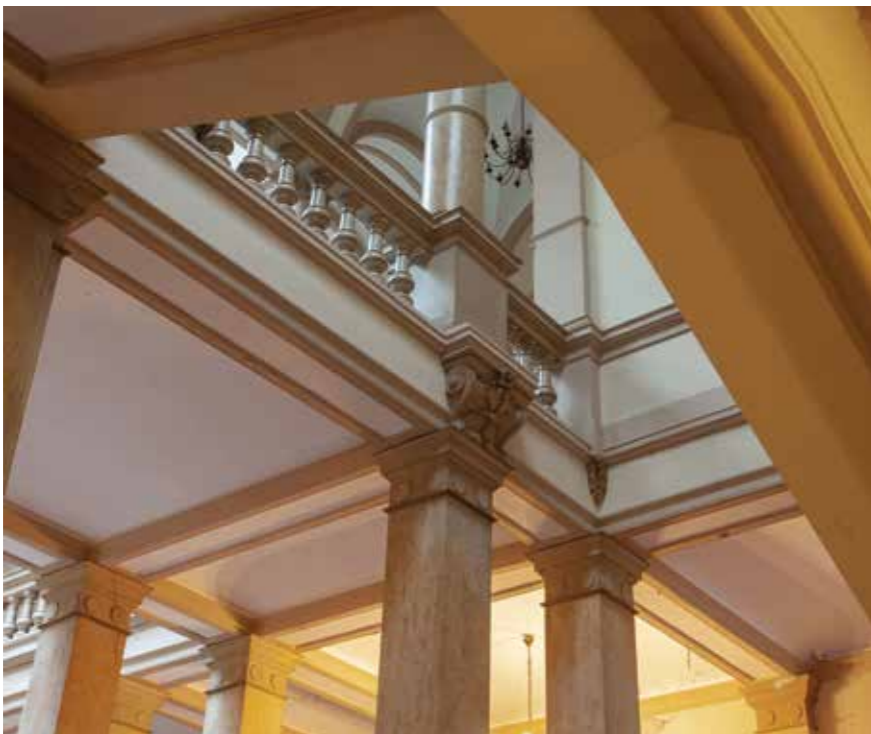
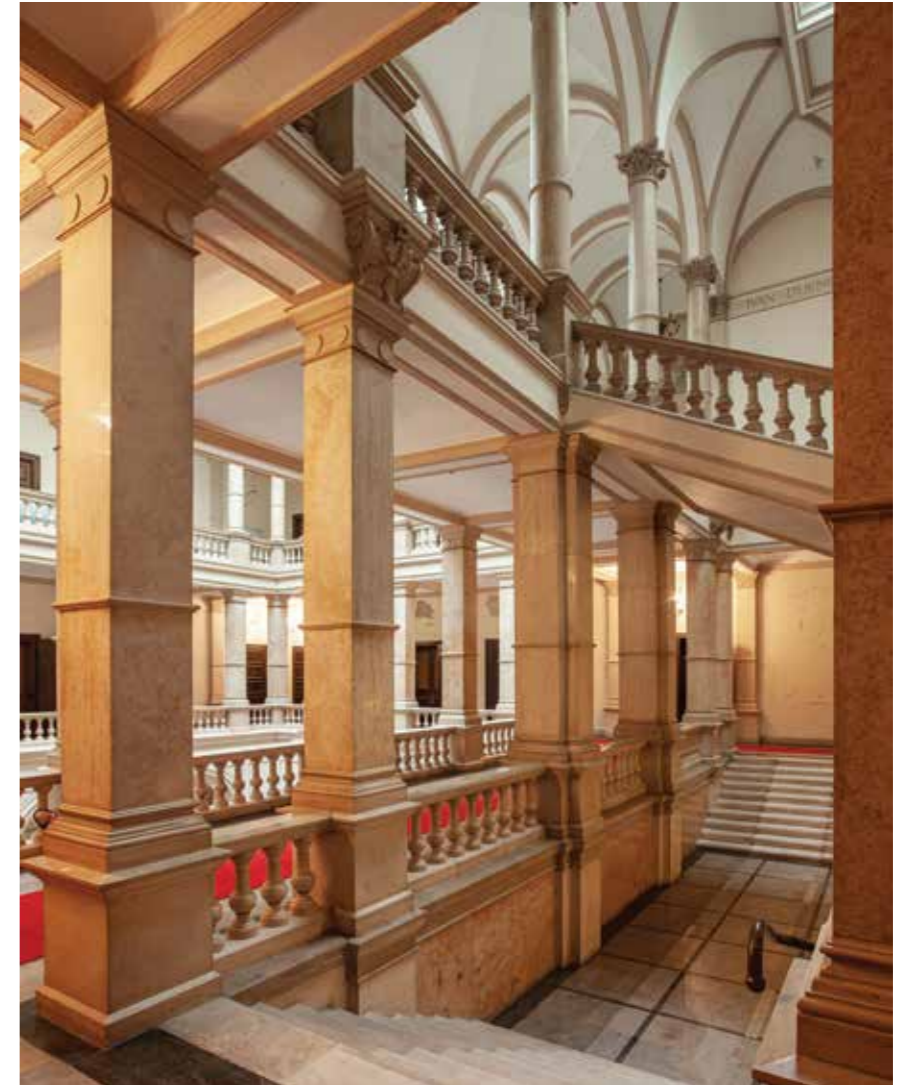
Vestibul

Visokim prizemljem dominira bogato artikulirani ulazni prostor u sjevernom krilu. Vanjsko stubište uspinje se do trijema na platou ispred triju ulaza koji vode u uski pretprostor zaobljenih bočnih strana u rizalitu, lučno rastvoren prema trobrodnom **vestibulu**. Pretprostor i vestibul nadsvođeni su križnim svodovima, nošenima toskanskim pilonima koji oblikuju scenični prostor (širok tri i dubok četiri travaja), na koji se nadovezuje trijem atrija, također u prizemlju raščlanjen toskanskim pilonima s arkadama i križnim svodovima.

Na početku vestibula bočno se granaju dva simetrična prostrana dvokraka kamena **stubišta**, koja se uspinju do središnjeg predvorja na prvom katu, također otvorenoga prema galerijama atrija. Predvorje i atrij u prvom katu raščlanjeni su, kao i odgovarajući prostori u prizemlju, toskanskim pilonima, no njihove su proporcije elegantnije jer ne nose lukove i svodove, nego arhitrave i stropove. Na drugom katu lateralna se dvokraka stubišta spajaju u zajednički središnji treći krak koji se uspinje do galerije atrija, artikuliranoga korintskim stupovima i arkadama, te nadsvođenoga križ-

Prostor stubišta na prvom katu

Stubište

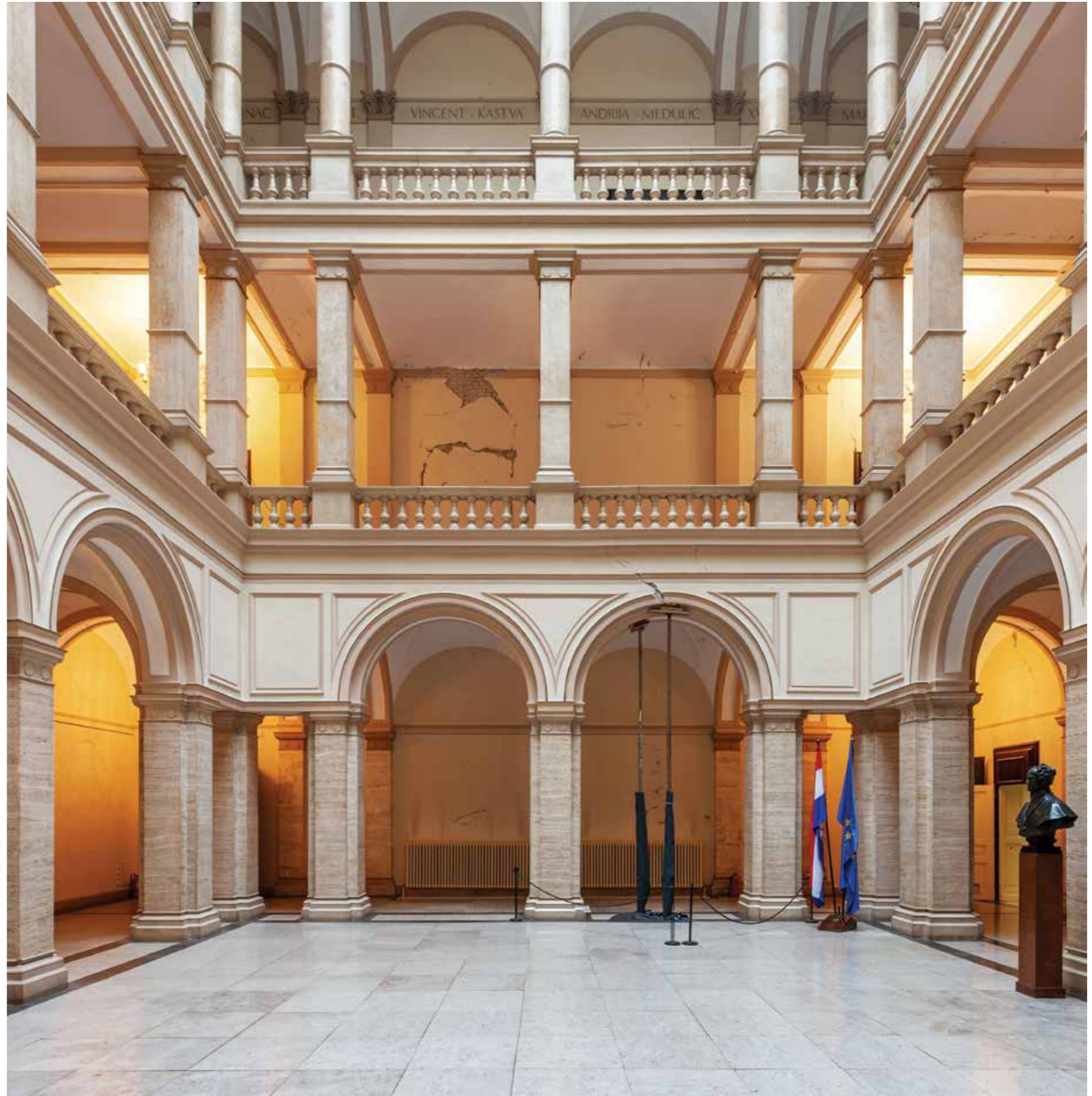
nim svodovima. Cijeli stubišni prostor, jednako kao i atrij, zenitalno je osvijetljen, s tim da se ovdje ostakljenje nalazi u središnjem polju zrcalnog svoda raščlanjenoga susvodnicama. Stubišni krakovi ograđeni su balustradama. Kao što je prije spomenuto, takvo rješenje vestibula i stubišta u prizemlju i prvom katu rezultat je radikalne pregradnje nakon Drugoga svjetskog rata,³⁶ a organizacija stubišta u gornjem dijelu ostala je u izvornom obliku.

³⁶ Budući da su krakovi stubišta između prizemlja i prvog kata položeni uz pročelni zid preko prozora, prozori su iznutra dijelom zazidani i preoblikovani u okrugle okuluse, dok izvana ta intervencija nije vidljiva.

Najreprezentativniji dio interijera svakako je neorenesansni **atrij**. Tri superponirana trijema – galerije, istodobno služe kao komunikacije između prostorija i daju prostoru svečani ton, a različite visine i elementi raščlambe sukladni su karakteru prostora. Tako su u visokom prizemlju, kako je već spomenuto, arkade, na masivnim toskanskim pilonima, na niskom prvom katu tanji piloni nose arhitrave, a na najvišem drugom katu arkade su nošene elegantnim korintskim stupovima. Pandane pilonima i stupovima uza zidove čine pilastri, povezani pojasnicama križnih svodova, odnosno gredama stropova na prvom katu. Pravilan ritam pilona, stupova i arkada ožvijen je sužavanjem traveja galerija uz uglove, koji u prizemlju i na drugom katu u tom dijelu umjesto arkada imaju arhitrave, čime je oblikovan osebujan renesansni motiv *serliana*.

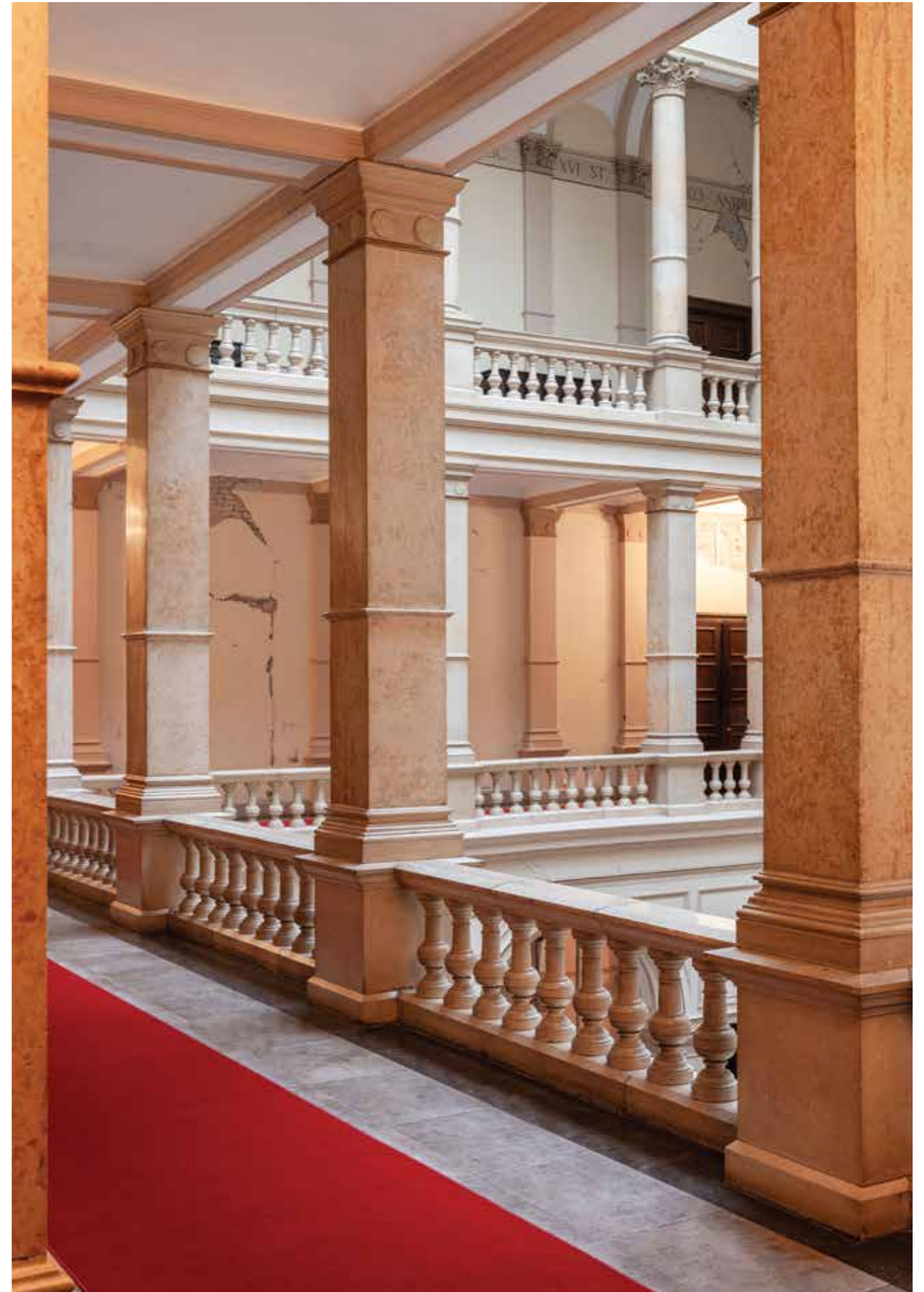
Atrij, piloni u prizemlju

Atrij, istočna strana

Atrij, sjeverna strana

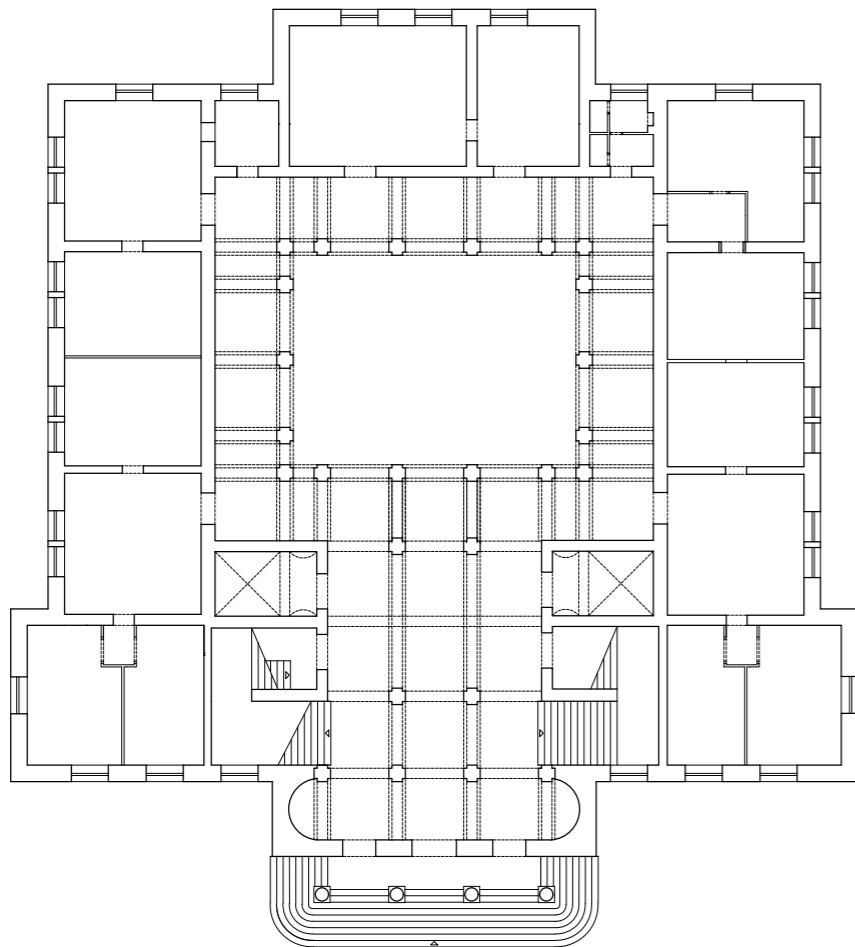

Atrij, galerija na prvom katu

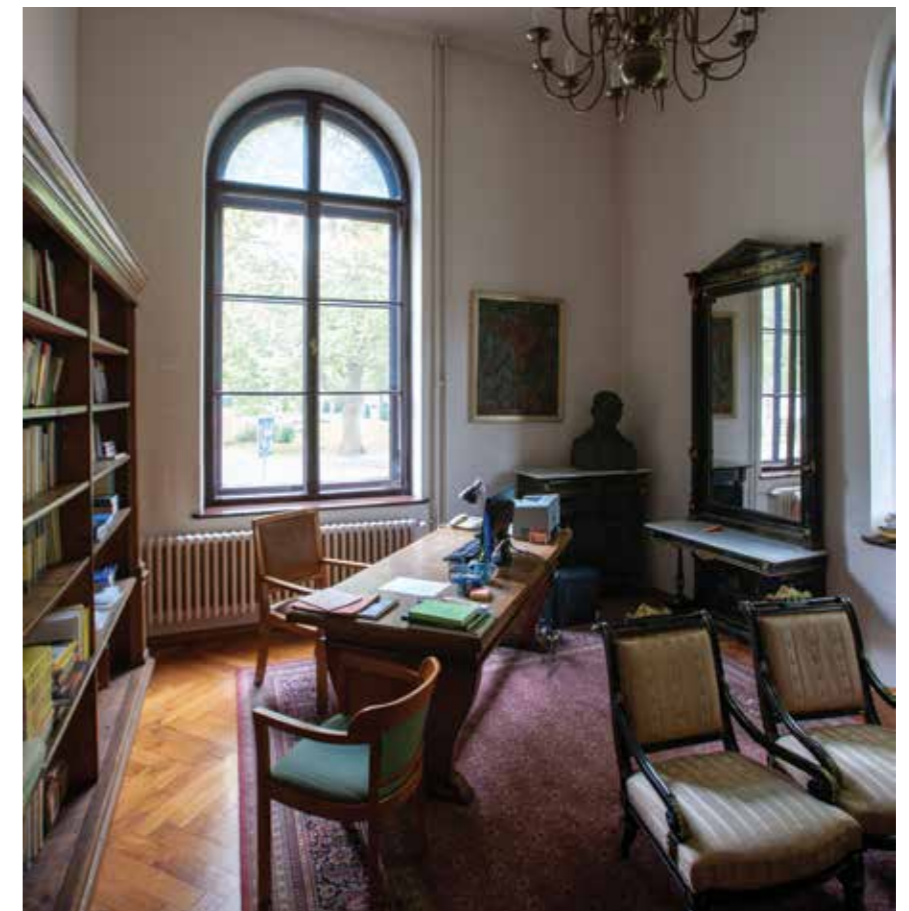
Atrij, zenitalno osvjetljenje

U **prizemlju**, bočno uz vestibul, nalaze se još male prostorije s garderobom (istočno) i portirnicom (zapadno), a uokolo trijemova atrija i iza stubišta u bočnim rizalitim nižu se prostorije osvijetljene prozorima na pročeljima: po dvije u svakom rizalitu (rezultat pregradnje izvorno većih pojedinačnih prostorija), po četiri u bočnim krilima (izvorno su bile tri prostorije, od kojih je središnja bila dvostruko veća), te dvije prostorije različite veličine u rizalitu južnog krila, bočno od kojega su smješteni dizalo na jednoj strani i WC na drugoj.³⁷ Prostorije imaju ulaze iz atrija i bile su međusobno povezane vratima u enfiladama, no danas su komunikacije između njih organizirane ovisno o funkcijama (sjedišta različitih razreda i Strossmayerove galerije, tajništva te urudžbeni zapisnik).

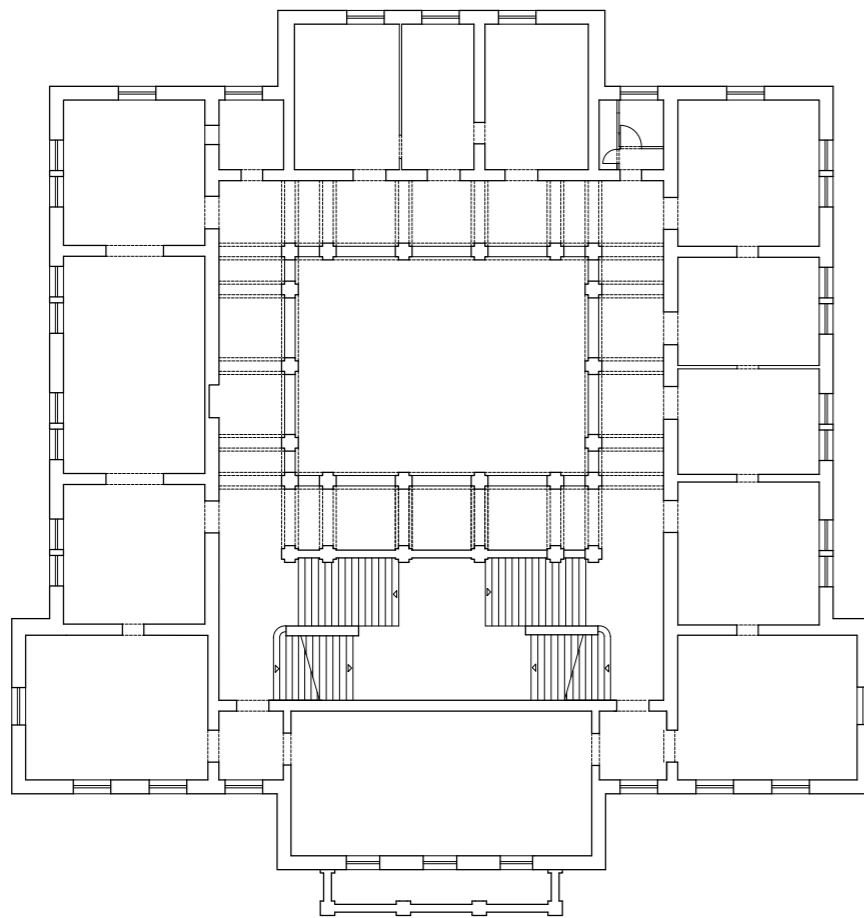
Prizemlje, tlocrt

Prizemlje, prostorije

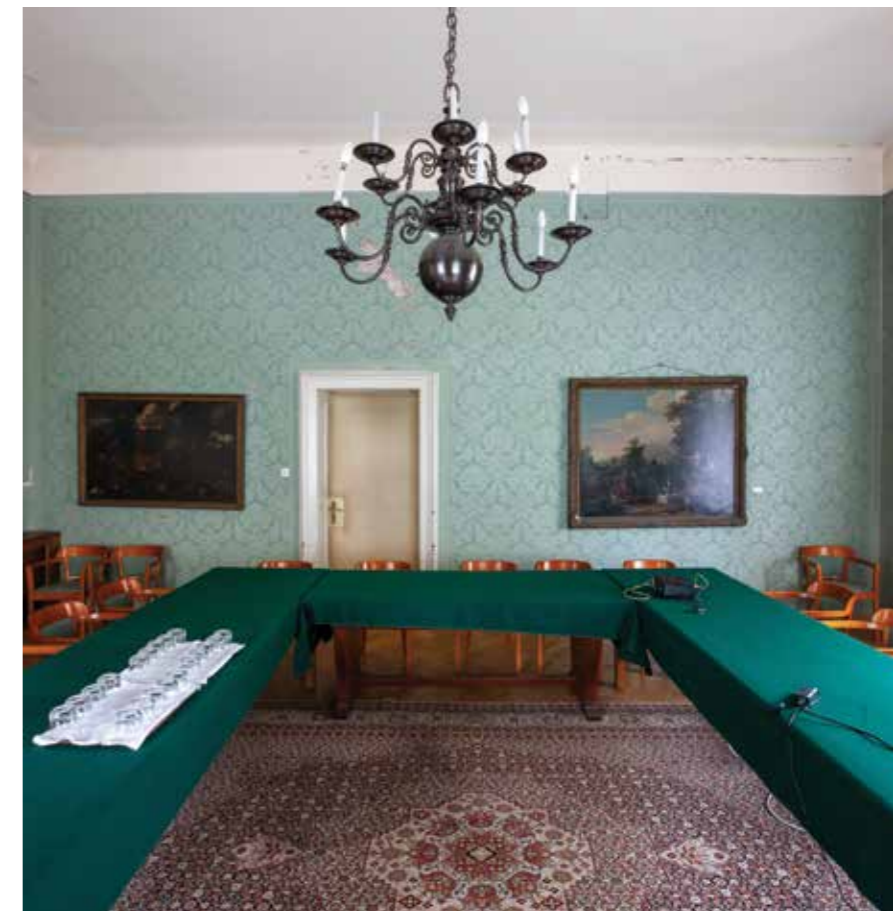

37 Prvotni tlocrti vidljivi su na Schmidtovim projektima. Vidjeti bilj. 19.

Osnovni raspored prostorija u prizemlju ponavljen je na **prvom katu**. Sjeverni pročelni dio, dijelom u rizalitu, a dijelom iznad vestibula, zaprema velika sjednička dvorana s balkonom, a u zapadnom ugaonom dijelu pročelnog krila mala je sjednička dvorana. U istočnom su krilu saloni, uključujući i istočni ugaoni dio pročelnog krila, tako da je ovdje sačuvan izvorni raspored (središnji veći salon i bočni manji). U ostalim krilima s uredima došlo je do naknadnih manjih podjela tako da su u zapadnom krilu četiri prostorije (umjesto prvotne tri), a u sjevernom tri (umjesto prvotne dvije). Pregradnje prostorija i promjene namjene izazvala su i neka zazidavanja vrata prema trijemu atrija, odnosno probijanja novih vrata (u istočnom krilu), a i nasuprotna vrata u pročelnoj dvorani prema malim bočnim predsobljima izvorno su bila većeg formata i zaključena lukom, kako to pokazuju tragovi u građi, vidljivi nakon oštećenja žbuke u potresu.

Prvi kat, tlocrt

Prvi kat, velika sjednička dvorana

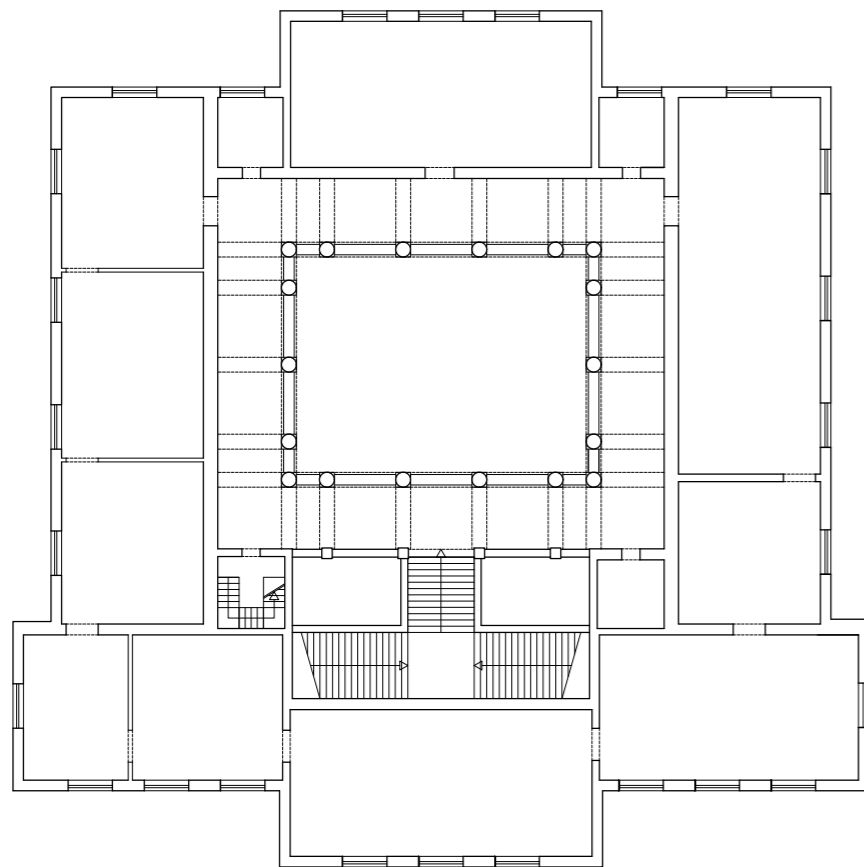
Prvi kat, mala sjednička dvorana

Prvi kat, saloni

Unutar iste tlocrtne sheme organizirana je na **drugom katu** Strossmayerova galerija, samo što je u skladu s namjenom format prostorija izvorno bio veći: sjeverno krilo zapremaju tri dvorane (jedna u središnjem rizalitu i dvije u bočnim zonama uključujući i bočne rizalite), cijelo istočno krilo zapremala je jedna velika dvorana, u zapadnom su krilu, kao i na nižim katovima, bile jedna središnja dvorana i po jedna manja prostorija, a u južnom je krilu u rizalitu jedna dvorana. Sve su prostorije osvijetljene velikim pročelnim prozorima i međusobno povezane vratima u enfiladama, a u skladu s manjim brojem prostorija, i broj ulaza iz atrija bio je manji. Naknadno su neke pregradne stijene u dvoranama mijenjane, jednako kao i vrata između njih i prema atriju, tako da danas postoje samo vrata između atrija i dvorane u zapadnom krilu (ulaz u Galeriju) i atrija i dvorane u istočnom krilu (izlaz iz Galerije). Prostorija u južnom rizalitu izdvojena je iz Galerije i ima zaseban ulaz iz atrija.

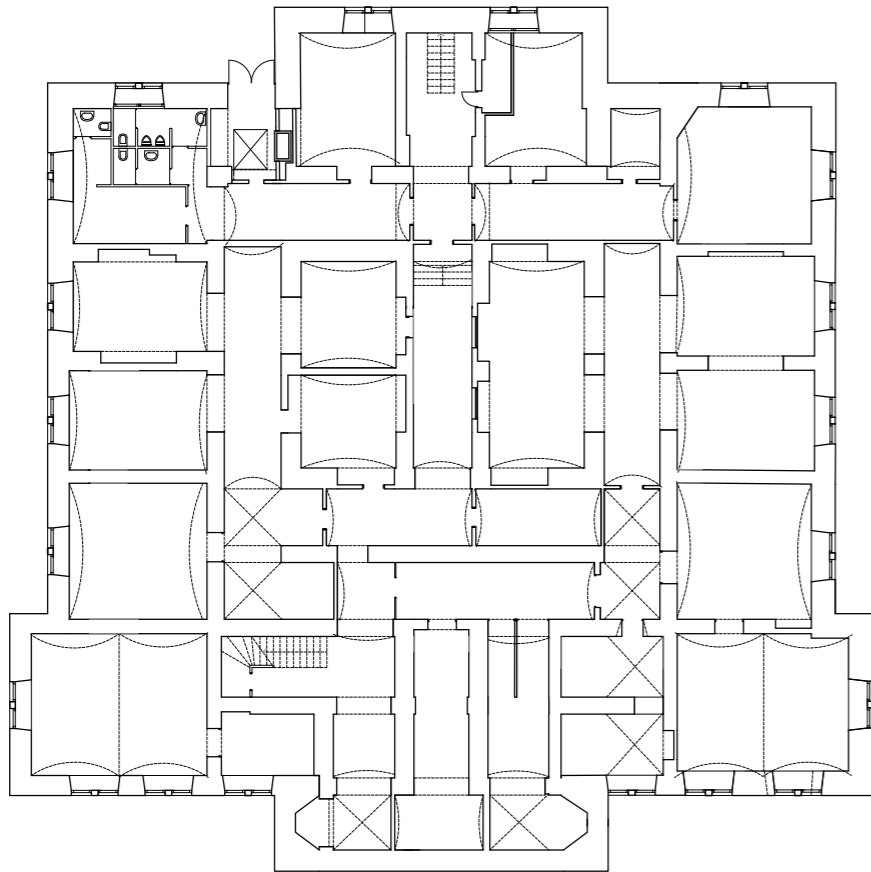

Drugi kat, tlocrt

Drugi kat, prostorije Strossmayerove galerije

Do **podruma** vodi zatvoreno stubište iz vestibula (istočna strana uz garderobu), kao i ulazi na južnom pročelju. Kako je i logično, zbog konstrukcijskih razloga, tlocrtni raspored odgovara onomu gornjih etaža, s tim da je format prostori-ja manji, a broj debelih nosivih zidova gušći. Ovdje nema atrija tako da središnji dio također zapremaju različita spre-mišta. Prostorije su osvijetljene malim prozorima raspore-đenima na svim pročeljima, a većina njih nadsvođena je plitkim segmentnim svodovima.

Podrum, tlocrt

Podrum, prostorije

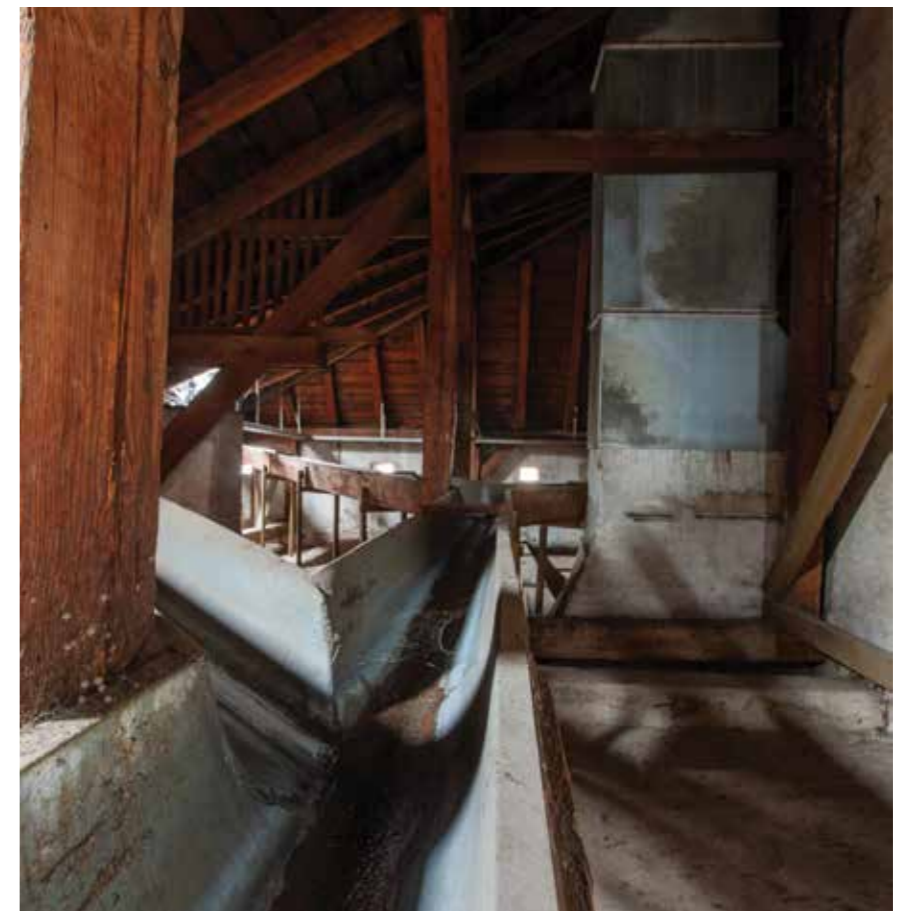
U **potkrovlju**, uokolo staklenog pokrova atrija protežu se lučno rastvoreni hodnici, na čijim zidovima počivaju središnji dvostrešni stakleni krov, koji omogućuje osvjetljenje atrija, te pročelni stakleni krov koji propušta svjetlo za stubište. Iznad bočnih prostorija donjih etaža, uz hodnike, nalazi se prostor pod otvorenim krovom.

Potkrovlje, zenitalno osvjetljenje atrija

Potkrovlje, hodnici

Potkrovlje, konstrukcija krovišta

II.3. Unutrašnja oprema

Najizraženiji element unutrašnje opreme, koji je ostao sačuvan i nakon niza većih i manjih obnova, jesu piloni, pilastri i stupovi vestibula, stubišta i atrija, bez obzira na to što su i u tim zonama učinjene prostorne preinake, jer su one bile praćene izradbom faksimilskih elemenata opreme. Višebrodnost vestibula u prizemlju i stubišnih prostora (predvorja) na katovima daje prostoru poseban dojam svečanosti, koji svoju kulminaciju dostiže u otmjenom atriju.

Toskanski piloni i pilastri u prizemlju i na prvom katu imaju profilirane baze, a profilirani su im kapiteli dodatno ukrašeni krugovima. Kako to i zahtijevaju načela neorenesansne raščlambe, da bi se iskazala tektonika, piloni u prizemlju ojačani su na sve četiri strane pilastrima, a oni na katu jednostavniji su i tanji. Vrhunac elegancije postignut je u korintskim stupovima i pilastrima na drugom katu, koji podupiru lukove i svodove u galeriji atrija i na stubištu. Piloni i pilastri obloženi su u prizemlju i donjem dijelu stubišta kamenom, s tim da je na starijim pilonima u atriju žučkasti kamen (*Bizek*), a u obnovljenom vestibulu je drugi tip žučkastog kamena kojim je izveden i sokl u stubištu između prizemlja i prvog kata. Piloni na prvom katu atrija i stupovi na drugom katu su od *stucco-lustra* koji oponaša kamen. Lukovi i arhitravi u atriju i na stubištu raščlanjeni su profilacijama, naglašenima tamnijom, smeđom bojom, a na jednak način obrađeni su i uklade i trokuti između arkada, te završno gređe u atriju s volutnim konzolicama s listovima i bočnim rozetama u zoni friza. Spomenuta koloristička obradba, kao i svijetli nalič zidova atrija, rezultat su novijih obnova, koje su prekrile izvorni dekorativni oslik, potvrđen restauratorskim sondiranjem.³⁸ Novijoj obnovi pripadaju i imena domaćih umjetnika, napisana kapitalom, na frizu u galeriji atrija na drugom katu.

Stakleni pokrov atrija i stubišta podijeljen je profiliranim gredama na pravokutna polja, unutar kojih su manja pravokutna staklena okna. U križištima greda postavljene su rozete.

Piloni u prizemlju i na prvom katu atrija, detalji baza i kapitela

38 KRIZMAN (bilj. 32).

U kontekstu opreme valja spomenuti i efektne volutne konzole od štuka ispod pilastara i pilona na stubištu, te kamene balustrade na stubištu i galerijama atrija. Na stubištu, zidovi imaju kamene sokle, identične kamenu pilona.

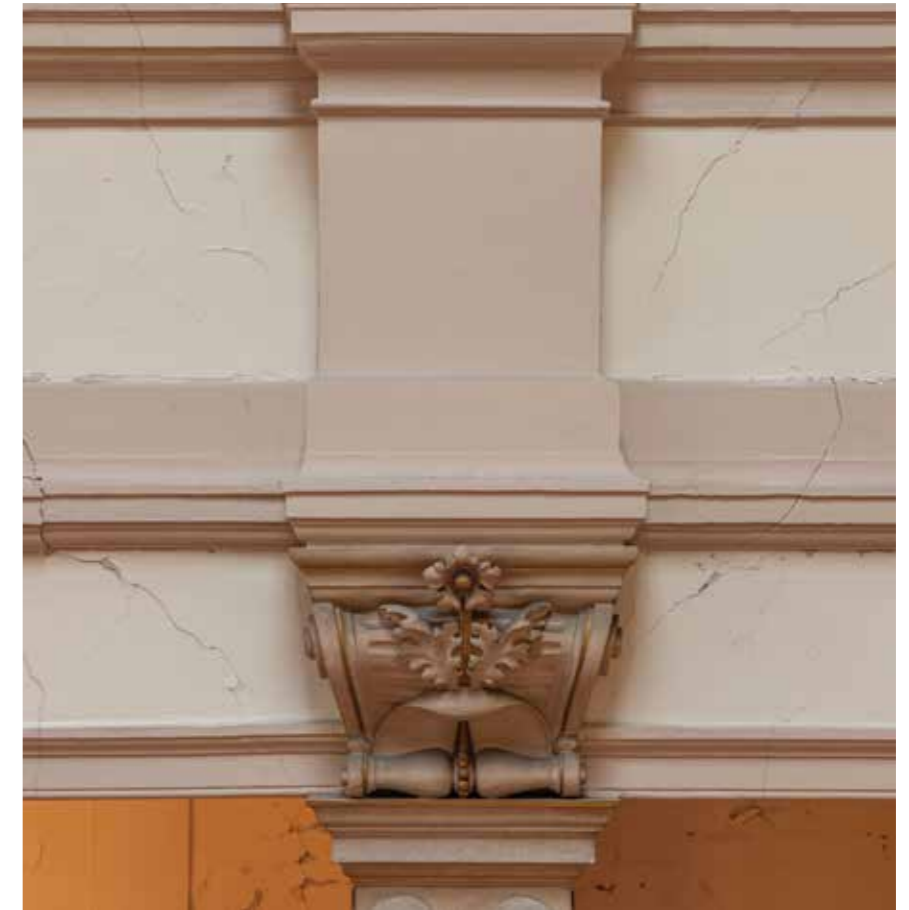
Podovi u vestibulu, atriju i na stubištu popločeni su kamenom sive i crne boje (velike sive površine s crnim rubovima).

U dvoranama prizemlja i kata zidovi također sadržavaju više slojeva naliča, a velika i mala sjednička dvorana u sjevernom krilu prvog kata tijekom naknadnih obnova dobile su tapete. U luksuzno opremljenim dvoranama istočnog krila zidovi također imaju noviji šablonski oslik. Ispod stropova salona izvedene su profilacije i zaobljenja, tako da djeluju kao zrcalni svodovi. U tim se prostorijama nalaze i dekorativno oblikovane kaljeve peći s reljefnim figuralnim prikazima, medaljonima i biljnom dekoracijom.

Stupovi na drugom katu atrija, detalji baza i kapitela

Konzola u stubištu

Pilastar na drugom katu atrija

Prostorije Strossmayerove galerije na drugom katu također su u više navrata bile obnavljane, mijenjajući boje naliča zidova, a današnji izgled datira iz obnove nakon Drugoga svjetskog rata.

U većini prostorija, uključujući i Strossmayerovu galeriju, na podovima su parketi. Drvene vratnice, sačuvane vjerojatno iz prvotne faze, u cijeloj su palači raščlanjene ukladama i profilacijama.

U prostorima palače sačuvan je i vrlo vrijedan namještaj iz različitih stilskih razdoblja (barok, *biedermeier*, neostilovi), a u tom pogledu posebno su zanimljive police za knjige u prostorijama prizemlja, ukrašene slikanim biljnim ornamentima, koji bi mogli pripadati i Bolléovoj fazi uređenja. Kao vrijedan element unutrašnje opreme treba dodati i lustere, također iz različitih stilskih razdoblja, uključujući i *art déco* (uredi Strossmayerove galerije u prizemlju).

Balustrada na prvom katu atrija

Balustrada u stubištu

Salon s antiknim namještajem u istočnom krilu prvog kata

Polica za knjige iz razdoblja historicizma

Polica, detalj

II.4. Pročelja

Vanjština palače odlikuje se četirima reprezentativnim pročeljima izvedenima u neožbukanoj fasadnoj opeci, s kamenim detaljima arhitektonske plastike, čija je ujednačena raščlamba stupnjevana ovisno o karakteru odgovarajuće fasade.

Zona podruma i parapeta visokog prizemlja na svima četirima pročeljima obložena je kamenom oplatom raščlanjenom profilacijama i zaključenom masivnim jastučastim kamenim kvadrima, s kojih se dižu jednako obrađeni izmjenično postavljeni duži i kraći kvadri koji obuhvaćaju uglove svih pročelja i rizalita do drugog kata. Prizemlje i katovi međusobno su odvojeni kontinuiranim profiliranim kamenim razdjelnim vijencima u obliku trodijelnog gređa s dentima. Najviši i najreprezentativniji drugi kat raščlanjen je toskanskim redom pilastara, izvedenima u opeci s kamenim bazama i kapitelima, na kojem počiva završno trodijelno kameno gređe s jakim profilacijama vijenca, nošenoga volutnim konzolama nanizanim u zoni friza. Vezu s interijerom čine dekorativni krugovi na kapitelima pilastara.

Ista gradacija, povezana s karakterom i visinom unutrašnjeg prostora, provedena je i u dimenzioniranju i oblikovanju otvorâ. Podrum osvjetljuju mali dvojni kvadratni prozori, ugrađeni u kamenu oplatu. U visokom prizemlju nalaze se tri lučna portala na sjevernom pročelju (srednji veći i bočni manji) i lučni prozori na svim četirima fasadama, naglašeni stupnjevitim uleknućem zidne opeke, te s kamenim kapitelima i zaglavnim kamenovima. Profilirani kapiteli s krugovima kao ukrasima produžuju se u vrpce između prozora i portala, a zaglavni su kamenovi ukrašeni maskeronima s lavljim glavama. Na niskom prvom katu manji su pravokutni prozori s profiliranim kamenim okvirima s klupčicama i vijencima. Najviši lučni prozori na drugom katu jednako su uokvireni kao i prozori u prizemlju, s tim da kapiteli nemaju ukras krugova (s obzirom na to da se on javlja na

Sjeverno ulazno pročelje

Južno pročelje

Zapadno pročelje

Istočno pročelje

kapitelima pilastara između prozora), a zaglavni kamenovi imaju maskerone s ljudskim glavama. Ponovno se kapiteli produžuju u kamene vrpce, nadopunjujući tako uspješnu kolorističku igru crvenkaste opeke i bijelog kamena.

Sjeverno ulazno pročelje palače raščlanjeno je s devet prozorskih osi – po tri na rizalitu i bočnim stranama. Prozori drugog kata nalaze se u svakom polju između pilastara, osim na središnjem rizalitu, gdje se bočno javljaju i prazna polja. Kao što je spomenuto, do platoa ispred portala u visokom prizemlju uspinje se vanjsko kameno stubište, a središnji balkon u širini triju prozorskih osi na prvom katu nose kanelirani korintski stupovi i pilastri, iznad kojih kontinuirano razdjelni vijenac, te se diže balkonska ograda sastavljena od kamenih balustara. U trijemu koji formiraju stupovi, polustupovi i balkon, strop, odnosno donja strana balkona, raščlanjen je kasetama i ukrašen motivom ovulusa.

Južno pročelje rastvoreno je sa sedam prozorskih osi – s trima na rizalitu i s po dvije sa svake strane, gdje su prozori jače razmaknuti, tako da se između pilastara na drugom katu izmjenično javljaju prozori i prazna polja. Ovdje su i na središnjem rizalitu u prizemlju prozori, ispod kojih je izveden središnji ulaz u podrum (a još jedan ulaz u tu etažu je i na istočnoj strani južnog pročelja).

Na bočnom, istočnom i zapadnom pročelju, nalaze se samo četiri prozorske osi, od kojih je jedna na ugaonom rizalitu uz glavno pročelje. Stoga su i ovdje prozorske osi jače razmaknute, tako da se na cijelom drugom katu između pilastara izmjenjuju polja s prozorima i prazna polja. U prizemlju i na prvom katu oblikovani su, pak, dvojni prozori. Dvojni prozori ne obuhvaćaju jedino rizalite, čime je postignuta njihova ujednačenost s glavnim pročeljem. Time su u cjelokupnu raščlambu u sklopu strogoga neorenesansnog proporcioniranja uvedene skladna dinamika i živost.

Trijem ispred glavnog ulaza, pogled na strop
(donji dio balkonske ploče)

Prozori na prvom katu

Prozori na drugom katu

II.5. Krovište

Krovište palače je složeno. Četiri krila natkrivena su kontinuiranim četverostrešnim krovištem s pokrovom od lima i eternita, a iznad atrija i stubišta su stakleni dvostrešni krovovi. Na spoju sa staklenim dijelom krova iz krovišta se izdižu dimnjaci, oblikovani u opeci kao i pročelja, te ukrašeni profilacijama i konzolicama koje podupiru šire gornje dijelove dimnjaka.

Pogled na krovište

Krov, detalj s dimnjacima

II.6. Materijal i tehnika gradnje

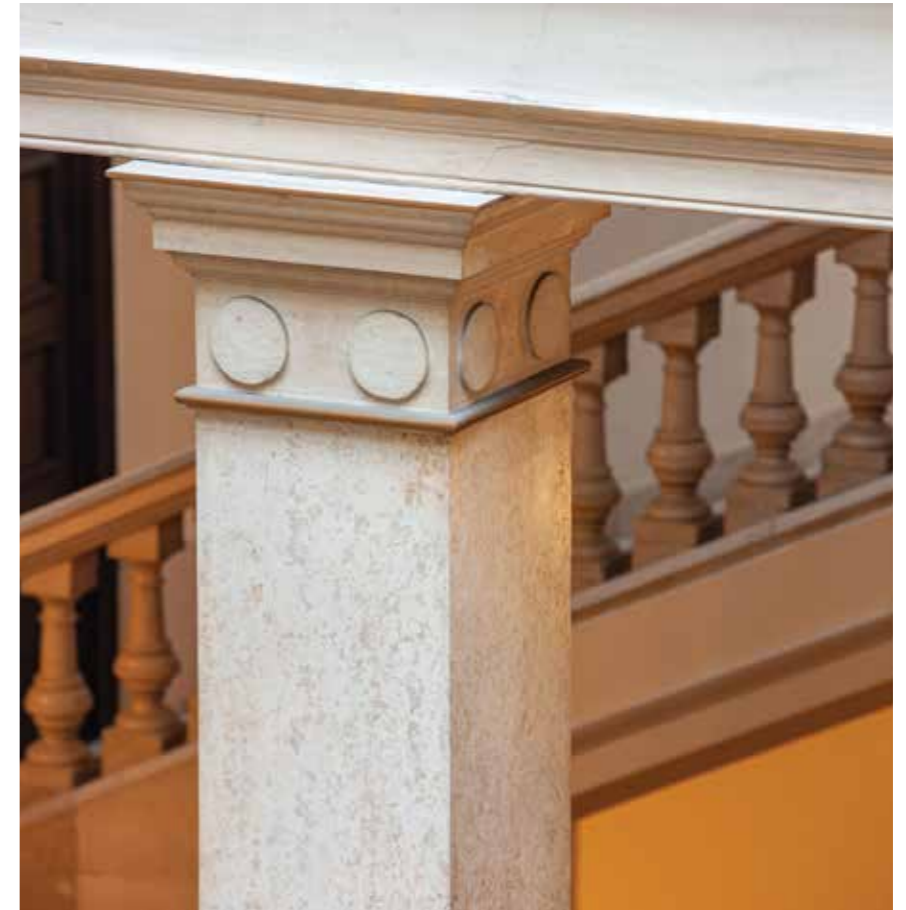
Palača je zidana od opeke. Pročelja su neožbukana, obložena dekorativnom opekom, a unutrašnji su zidovi ožbukani. Dijelovi vanjske arhitektonske plastike izvedeni su u kamenu. Kameni su i pojedini piloni i stupovi u atriju i na stubištu, a drugi su obloženi *stucco-lustrom*. Od štuka su stupovi na drugom katu te balustrade stubišta i atrija. Dio pilona u vestibulu izveden je od armiranog betona i obložen kamenom. Stubište je izvedeno od kamena.

Međukatne konstrukcije su drvene. Dio svodova, posebice u prizemlju, nošen je željeznim traverzama. Konstrukcija krovišta također je drvena, a u zoni potkrovlja cijela je građevina učvršćena željeznim traverzama.

Kameni piloni u prizemlju atrija

Piloni od *stucco-lustra* na prvom katu atrija

Fasadna opeka i kameni elementi arhitektonske plastike

II.7. Građevinsko stanje

Palača je u potresu 22. ožujka 2020. godine pretrpjela znatna oštećenja. Na zidovima su uočljive pukotine, velik dio žbuke je otpao, Strossmayerova galerija je morala biti iseljena. Najveća konstrukcijska oštećenja zamjetna su na drugom katu u atriju. Pukotine prodiru duboko u građu zidova, a najviše ih ima iznad nadvoja otvora.

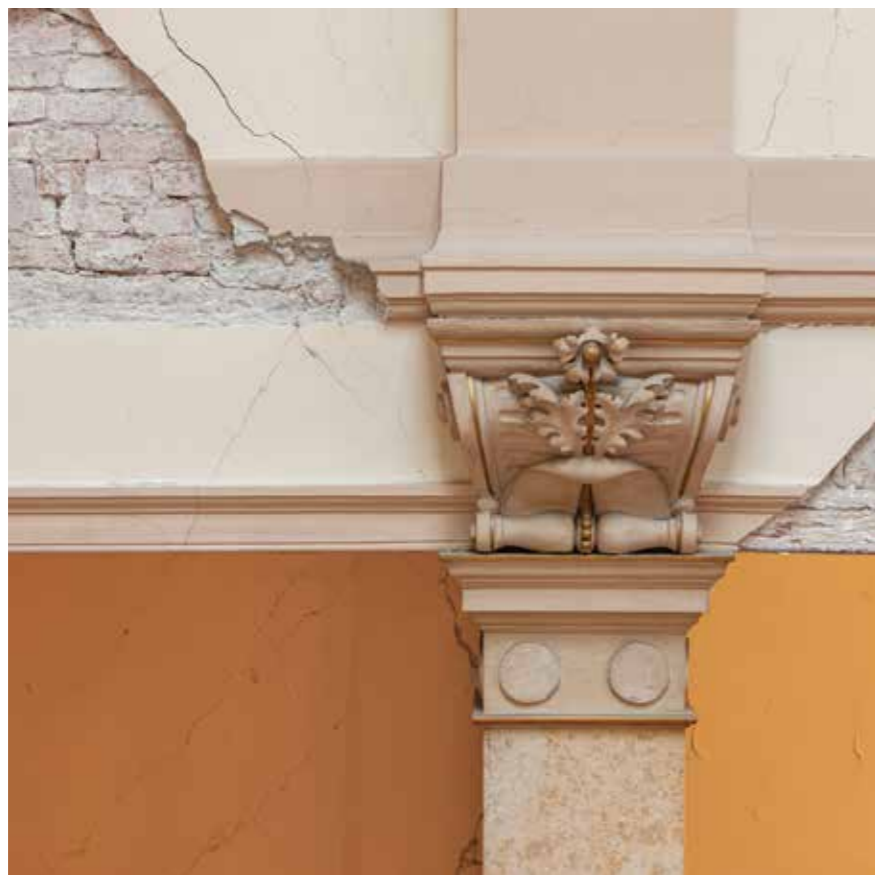
Procjena inženjera građevinarstva jest da je zgrada uporabljiva (zelena naljepnica).

Oštećenja nastala u potresu

Stubište

Galerija na drugom katu atrija, žbuka je otpala na mjestu zazidanih vrata

Velika sjednička dvorana na prvom katu, ispod otpale žbuke vidljiv je raniji veći otvor

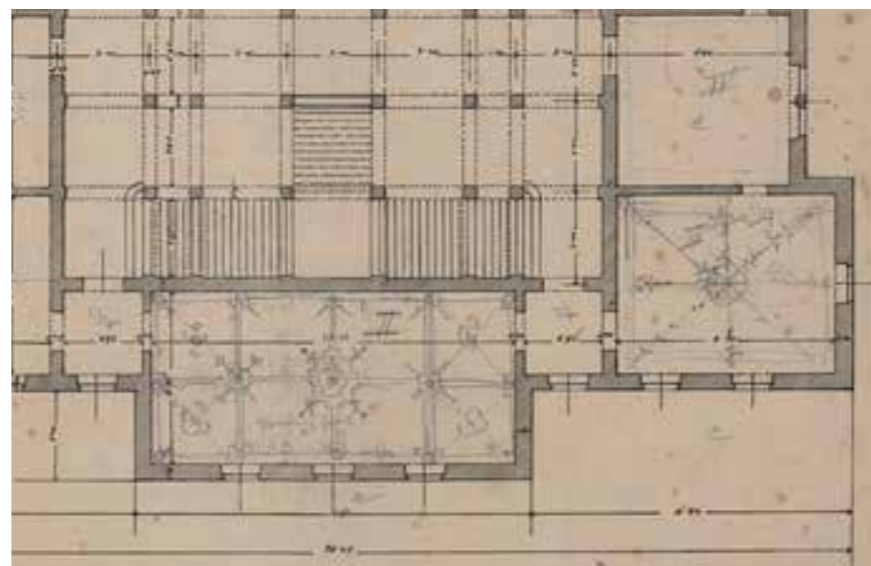
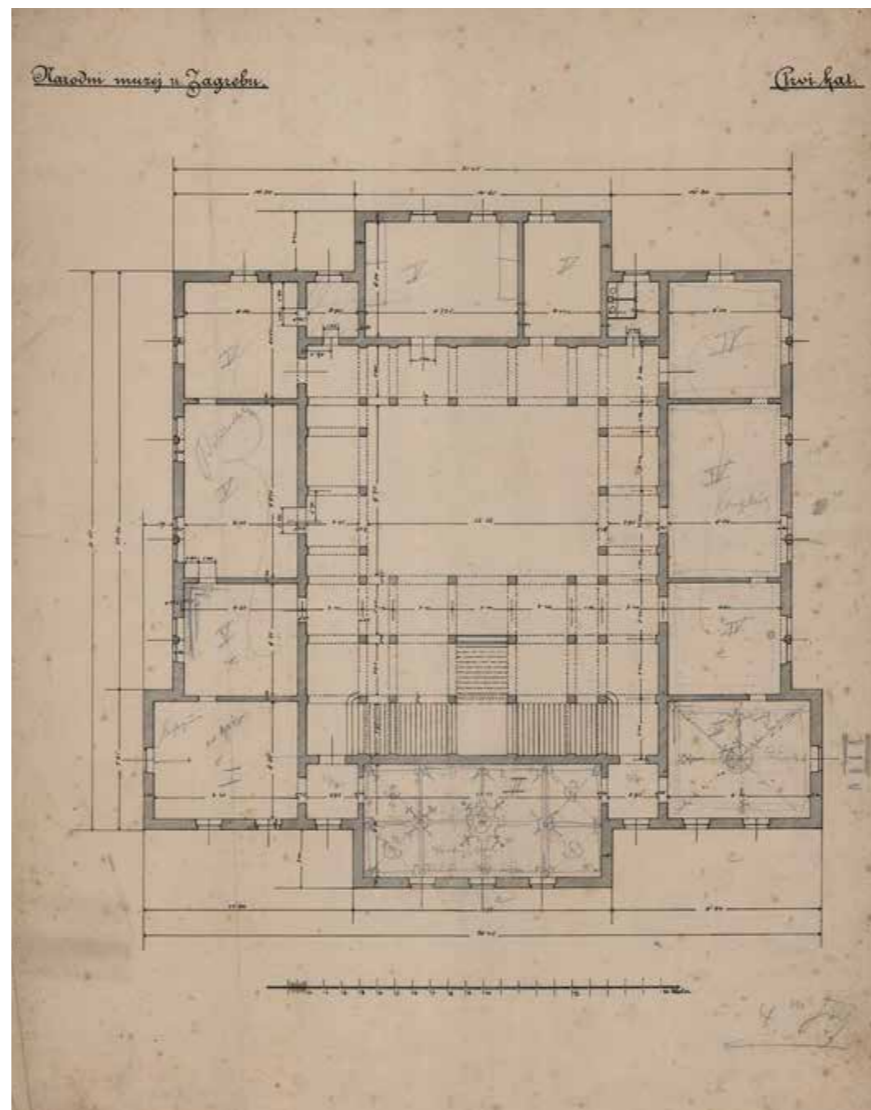
GENEZA GRADNJE I ADAPTACIJE

III.1. Projektiranje, gradnja i opremanje palače: 1877.–1884.

Sagrađena prema nacrtima Friedricha von Schmidta i Hermana Bolléa u vremenskom rasponu od 1877. do 1884. godine (uz zastoj gradnje zbog oštećenja u potresu 1880.), palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u velikoj je mjeri sačuvala svoja izvorna obilježja. Neorenesansna vanjština ostala je u prvotnom obliku, jednako kao i osnovna dispozicija prostorija te arhitektonsko oblikovanje atrija. Ono što je u većoj mjeri naknadno arhitektonski promijenjeno, kako je već više puta spomenuto, ulazni je prostor s vestibulom i stubištem. Kada je riječ o opremi interijera, najveća je promjena bila mijenjanje izvornih naliča zidova, odnosno prekrivanje neorenesansnog oslika.

Prema Schmidtovu projektu, stubište između prizemlja i prvog kata bilo je osovinski smješteno tako da se iz uskog pretprostora u sjevernom pročelnom rizalitu izravno ulazilo u prvi stubišni krak, koji se u zoni međukata dijelio na dva bočna dvokraka stubišta, koja su vodila do predvorja prvoga kata. U takvoj impostaciji uz stubište su sa svake strane bili oblikovani uski križno svodeni prolazi (s po tri traveja) koji su omogućivali pristup atriju i Arheološkom muzeju u prizemlju.³⁹

Prema Bolléovu projektu, prostor atrija, ali i drugih reprezentativnih dijelova interijera poput ulaznog prostora, stubišta i salona, dobio je u toj prvoj fazi gradnje neorenesansnu slikanu dekoraciju. Oslík je već bio poznat sa starih fotografija, a potvrdila su ga i recentna restauratorska sondiranja.⁴⁰ Atribucija Hermanu Bolléu temelji se na stilskoj analizi, dodatno potkrijepljenoj arhivskim nacrtom prvog kata, na kojem je Bollé ucrtao filigranske dekoracije stropa u velikoj i maloj

Tlocrt prvog kata; u velikoj i maloj sjedničkoj dvorani Herman Bollé ucrtao je dekorativne oslike na stropovima, Nadbiskupski arhiv Zagreb

sjedničkoj dvorani.⁴¹ Prema Bolléovim nacrtima, uputama i odabiru boja, oslik je izveo Johannes Clausen.⁴²

Izvorni izgled šablonskog oslika u ulaznom prostoru te trijemu i galerijama atrija možemo rekonstruirati na temelju navedenih fotografija i sondiranja zidova (sonde 18–39). Na fotografijama se dobro vidi oslik svodova traveja, zabata, luneta, nadvoja i pojasnica. Osnovno načelo bilo je dodatno istaknuti arhitektonsku konstrukciju bordurama te ispuniti prazne plohe svoda stiliziranim florealnim arabskama. Sondiranja su, pak, pokazala kolorističku obradbu ornamenata, koja nije bila vidljiva na crno-bijelim fotografijama, ali su otkrila i nove nepoznate detalje.

Zidovi galerije na prvom katu atrija (sonde 32–39) bili su svjetlonarančasti s bordurama zelene i crvene boje. U zoni sokla i na bazama pilastara bio je naslikan friz tamnije smeđe boje s cvjetnim ornamentima crvene boje (sonde 32, 33). U gornjoj zoni, na spoju sa stropom, naslikane su višestruke horizontalne bordure smeđe i zelene boje na svjetlosmeđoj podlozi. Istej izvornoj fazi pripada plitka jednostavna profilacija vijenca (sonda 36), a greda stropa bila je obojena u svjetložuto. Bordure crvene, svjetlozelene i smeđe boje pratile su profilacije kojima je uokvirena ploha grede (sonde 38, 39).

U galeriji na drugom katu atrija (sonde 17–27) istraživanja su pokazala tamnoplavi sokl odvojen od zida višestrukim zelenim bordurama, koji je bio ukrašen medaljonima s bordurama crvene boje (sonde 21, 22, 24). Uz ove nalaze, vidljive kako je spomenuto na starih fotografijama, restauratorska su sondiranja na spoju baze pilastra i ravne plohe zida (sonda 23) otkrila nepoznati, još stariji sloj, vjerojatno započetu i nedovršenu dekoraciju prije potresa 1880. go-

41 Vidjeti: Friedrich Schmidt, *Tlocrt palače Akademije u Zagrebu 1877., s od Bolléa ucrtanim projektom za oslik na stropovima dijela prostorija, Prvi kat*, HR-NAZ, ZNDM, sign. III-33. Nacrt je reproduciran u knjizi Dragana Damjanovića, *Arhitekt Herman Bollé*, 2013., na str. 534. Autor u tekstu obrazlaže i problem autorstva Schmidta i Bolléa. Nacrti nose Schmidtov potpis, ali intervencije vezane uz oslik na nacrtima neprijeporno su Bolléove.

42 Vidjeti bilj. 29.

39 U tom središnjem dijelu prvotno se nalazilo i stubište za podrum.

40 KRIZMAN (bilj. 32).

dine.⁴³ Čini ju friz u obliku meandra crvene i oker boje s crvenom bordurom na sivo-plavoj podlozi. Na peti lučnog nadvoja pojasnice (sonda 18) otkriven je akantov list na svjetložutoj podlozi s bordo bordurom koja prati profilaciju kojom je uokvirena ploha polukružne pojasnice svoda. Dekoracija s bordurama zelenog, plavog i smeđeg obojenja s cvjetnim motivima crvene boje otkrivena je i na frizu galerije u atriju (sonde 19, 20) ispod nanosa žbuke s upisanim imenima umjetnika.

U toj fazi piloni, pilastri i stupovi na prvom i drugom katu atrija, izvedeni od štuka, dobili su postojeću *stucco-lustro* oblogu vrhunske kvalitete, koja oponaša žućkasti kamen pilona u prizemlju i na stubištu. Pripadajući kapiteli u atriju, kao i konzole u stubištu, u okviru svijetle boje štuka, bili su pozlaćeni (sonde 17, 31).

Restauratorska sondiranja pokazala su izvorne naliče i u ostalim reprezentativnim dijelovima interijera. Tako pročelne dvorane na prvom katu ispod novijih tapeta kriju izvorni zelenkasti nalič (sonde 40–46), a u manjoj su dvorani otkriveni i tragovi zidnog oslika (bordure). Kao što je poznato iz prije spomenutih Bolléovih nacrti, dvorane su trebale dobiti stropni oslik s arabeskama, no ta zona nije sada mogla biti istražena sondama.

Zidovi Strossmayerove galerije na drugom katu također su u prvoj fazi bili obojeni u svjetlozeleno, maslinastosmeđe i svjetlonarančasto (sonde 1–16). Tako su dobivani podatci o izgledu izložbenog prostora iz vremena 1884. godine, kada je prvi postav koncipirao sam Izidor Kršnjavi.

Schmidt-Bolléova zamisao uređenja interijera u potpunosti se slaže s tendencijama u arhitekturi druge polovine 19. stoljeća. Pokrivanje zidnih ploha dekorativnim oslikom i »idealizacija« materijala teorijski su povezani s historicizmom u arhitekturi, kako ga je postulirao Gottfried Semper svojim načelom »zaodijevanja arhitekture«. Ornamentacija zida izvodila se s pomoću šablona nizanjem stiliziranih motiva ovisno o arhitektonskoj konstrukciji, koristeći

Atrij, pogled na sjevernu stranu s vidljivim neorenesansnim oslicima, MGZ

pritom predloške povijesnih stilova. U atriju Akademije prepoznajemo motiv ljljana, akanta, meandra, te drugih stiliziranih ornamentalnih detalja vezanih uz renesansne predloške.⁴⁴

44 U Bolléovoj su ostavštini sačuvani nacrti s prikazom oslika renesansnih građevina koje je studirao i kopirao u Italiji, te detaljni nacrti za izradbu oslika sakralne i profane arhitekture koju gradi po Hrvatskoj. Sačuvani komparativni primjeri oslika prema Bolléovim nacrtima mogu se vidjeti u obnovljenim crkvama (primjerice crkva sv. Ivana Kapistrana u Iloku), te u kupolama mirogojskih arkada.

Atrij, pogled na sjevernu stranu, današnje stanje

Ovako uređena palača obnavljena je iznutra vjerojatno još tijekom 19. stoljeća i u ranom 20. stoljeću. No sondiranja su pokazala, a fotografije potvrdile, da su oslici, uz manje dorade i bojenja, ostali sačuvani sve do Drugoga svjetskog rata (fotografije postava izložbe »Njemačka plastika sadašnjosti«, koja je održana 1942./1943. u prostoru atrija i Strossmayerove galerije).⁴⁵

45 Fotografije se danas čuvaju u Fototeci Središnjeg instituta za povijest umjetnosti u Münchenu (*Zentralinstitut für Kunstgeschichte*) i prvi put su objavljene kao slikovni prilog uz članak Christiana Fuhrmeistera,

43 KRIZMAN (bilj. 32).

Ipak, u međuratnom je razdoblju došlo do nekih promjena koje su najavile veće zahvate nakon Drugoga svjetskog rata.

III.2. Obnova palače u međuratnom razdoblju

U razdoblju između dvaju svjetskih ratova pisani izvori svjedoče najprije o radikalnoj obnovi prostorija Strossmayerove galerije. U sklopu novog postava koji su 1926. godine osmislili ravnatelj Galerije Menci Clement Crnčić i arhitekt Martin Pilar, zazidana su sva vrata prema hodnicima, osim u prvoj i posljednjoj dvorani. Izvori navode da su zidovi i stropovi bili obojeni u bijelo te da su bile postavljene zidne obloge od hrastovine.⁴⁶ Restauratorska su sondiranja, međutim, pokazala i jednu radikalnu obnovu koja je na zidove dvorana Galerije unijela tamnosivu i crnu marmorizaciju (sonde 1–16).

Godine 1937. komisijski nalaz Gradskog poglavarstva ustanovio je pukotine i uleknuće poda u prostorijama prvog kata s istočne strane, koje su nastupile zbog preopterećenosti i težine knjižnice i skladišta knjiga. Gradsko poglavarstvo donijelo je odluku da je JAZU »dužna oteretiti istočne prostorije I. sprata«, a Akademija je pražnjenje prostorija uvjetovala izlaskom Arheološkog muzeja iz prizemlja istočnog dijela palače.⁴⁷ Taj će se prijedlog realizirati tek nakon Drugoga svjetskog rata.

Ulazni prostor u prizemlju s vidljivim neorenesansnim oslikom, MGZ

Ulazni prostor u prizemlju, današnje stanje

III.3. Pregradnje palače nakon Drugoga svjetskog rata

Do iseljenja Arheološkog muzeja dolazi 1945. godine, a to je omogućilo novi raspored i prenamjenu prostorija, te promišljanje novog rješenja ulaza. Arheološki muzej zauzimao je prostorije u istočnom dijelu, a dio zbirke bio je izložen u atriju. U uredske prostorije u prizemlju proširuje se Knjižnica JAZU, a 1948. godine izrađuje se projekt za

preuređenje stubišta i ulaza (vestibula) u zgradi. Nacrte je predložio Građevni odbor: prof. Edo Šen, arh. Ivo Župan i ing. Jaroslav Dubsky, koji je izradio statički račun i čije je građevno poduzeće bilo izvođač radova.⁴⁸ Prema tim planovima, strme stube koje su vodile iz vestibula na prvi kat uklonjene su i izgrađeno je novo dvokrako stubište na obje strane ulaznog prostora, koje vodi na viši i prostraniji podest. Time je vestibul dobio na prostornosti, te je postignuta

Zagreb, 1942.: Njemačka plastika sadašnjosti. O izložbenoj politici nacionalsocijalizma u Hrvatskoj, u: *Zagreb – München. Hrvatsko slikarstvo i Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu. Zbornik međunarodnog simpozija*, (ur.) Irena Kraševac, Petar Prelog, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2011., 202–215.

46 DULIBIĆ, PASINI TRŽEC (bilj. 33), 34–41.

47 HR-DAZG-1122, *Zbirka građevne dokumentacije*, 1. Grad Zagreb, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11 (MF 493: 69–81), *Dopis Gradskog poglavarstva banskoj vladi, tehničkom odjeljenju, Pregled zgrade JAZU*, od 11. X. 1937.

48 Isto, *Gradnja JAZU, Adaptacija glavnog ulaza, Nacrta i dopisi*, siječanj 1948.

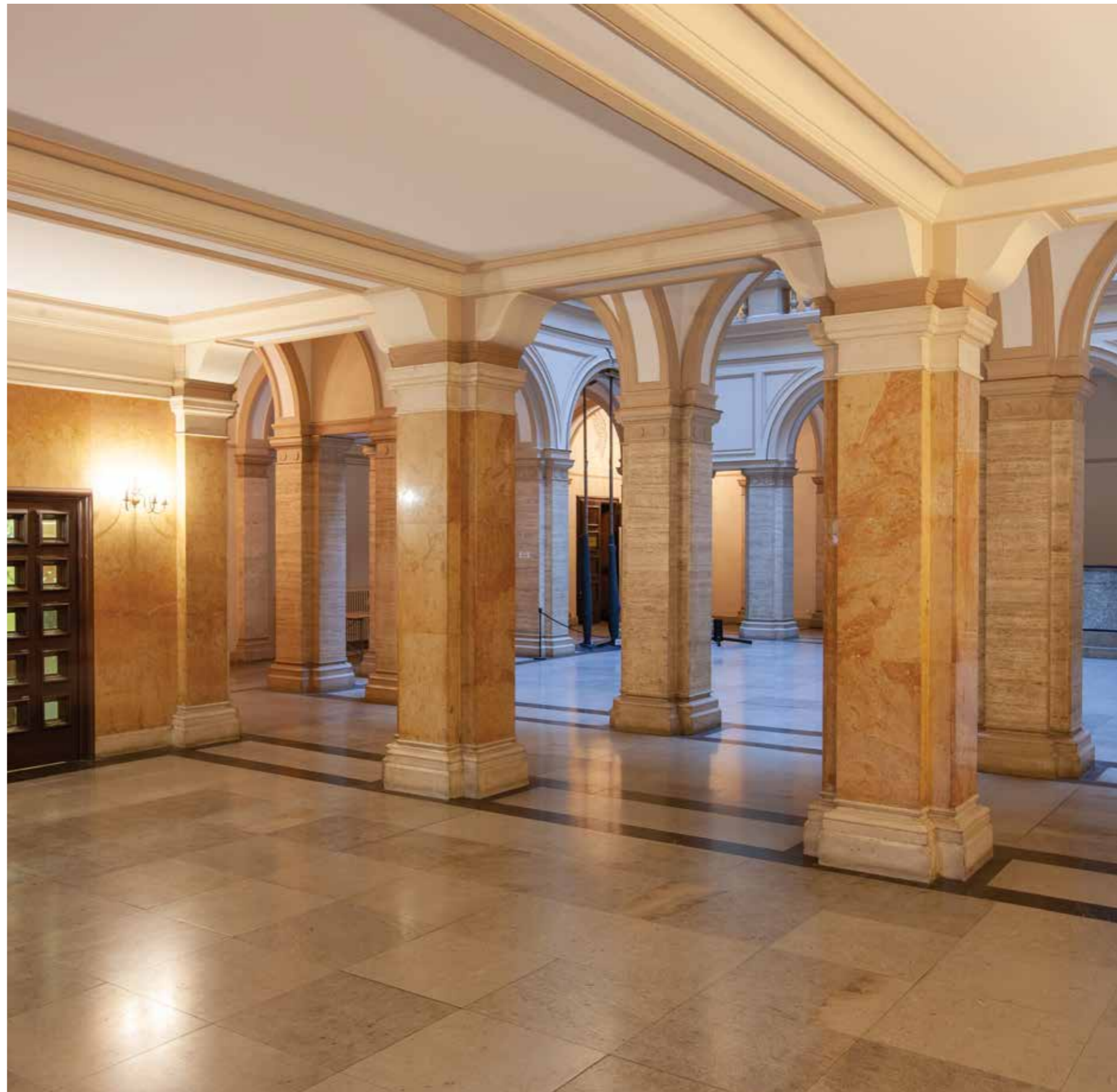
povezanost ulaznog prostora s atrijem. Umjesto postojećih nosivih zidova izvede se armirano-betonski stupci (prva dva stupca na ulaznom dijelu interijera), koji se oblažu kamenom identičnim kamenim pilonima atriya iz izvorne faze gradnje.

U sklopu te obnove ponovno su obojeni zidovi, i to ne samo u obnavljanom stubištu nego i u cijelom atriju. Tada je definitivno poništen neorenesansni oslik izvedbom sive, odnosno sivo-plave marmorizacije (sonda 33). U atriju su žbukom preoblikovane baze pilastara, a izvedene su i profilacije u zoni friza na drugom katu, koji je ukrašen imenima domaćih umjetnika, napisanih u kapitali. U toj su prilici obnovljeni saloni i dvorane, od kojih one u sjevernom pročelnom krilu dobivaju tapete.

Ljubo Babić uređuje treći postav Strossmayerove galerije (1947.), koji donosi tapeciranje zida baršunastom tkani-

Stubište između prizemlja i prvog kata pregrađeno 1948. prema projektu Ede Šena

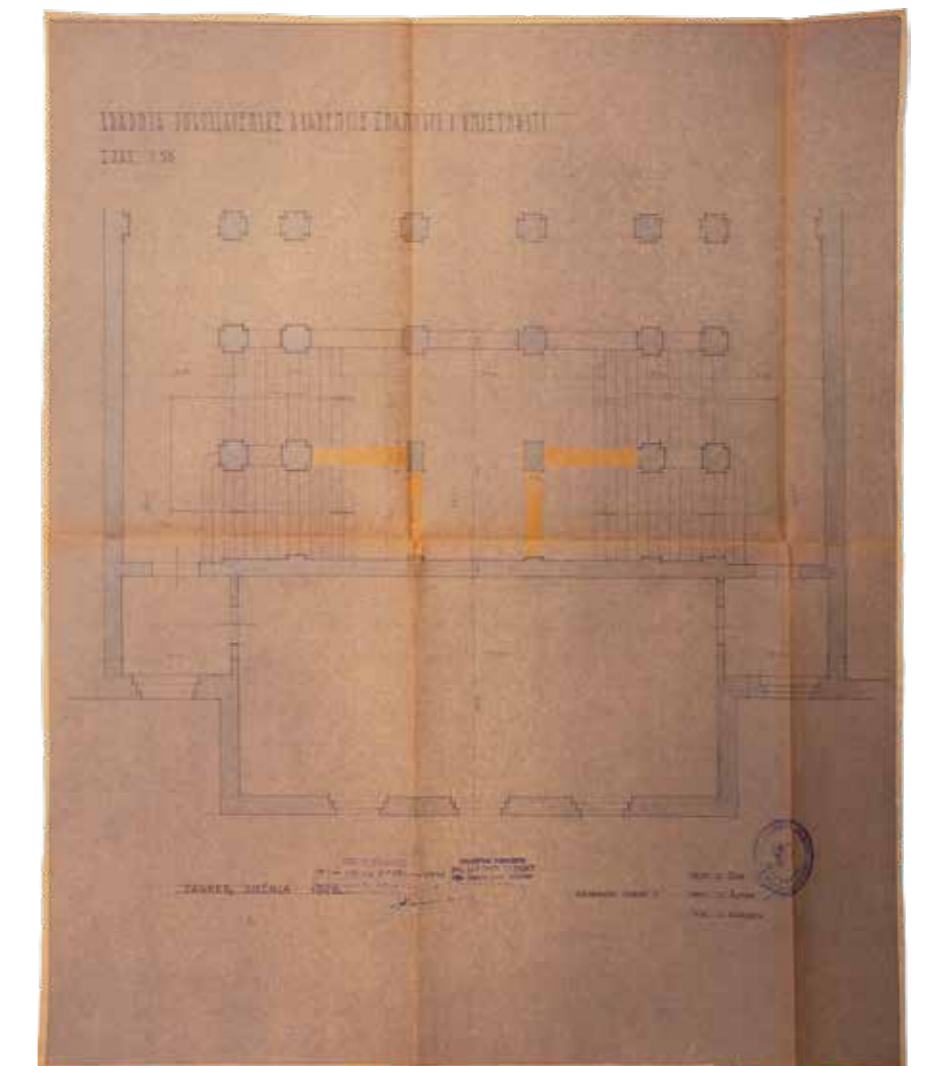
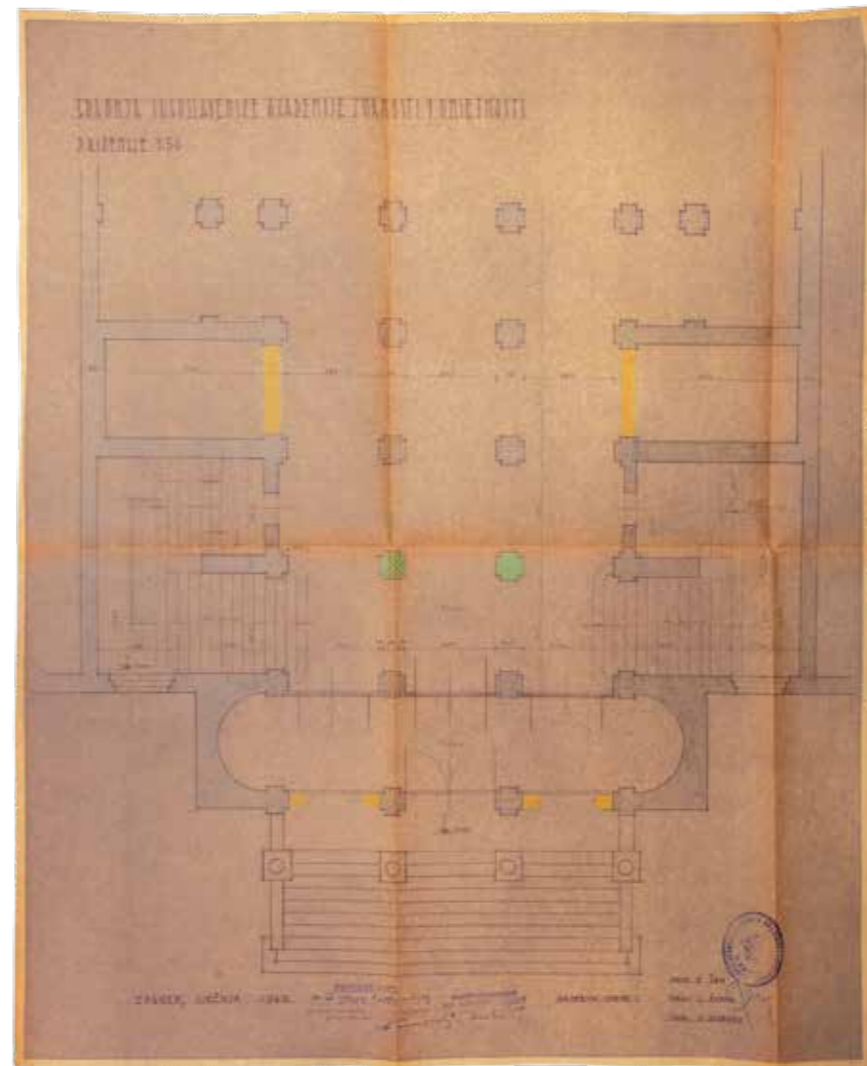
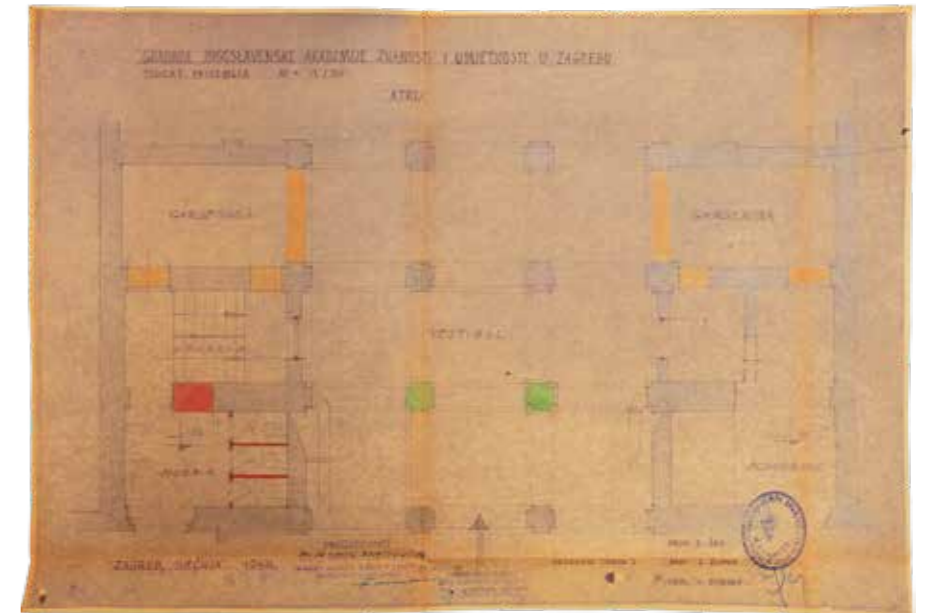
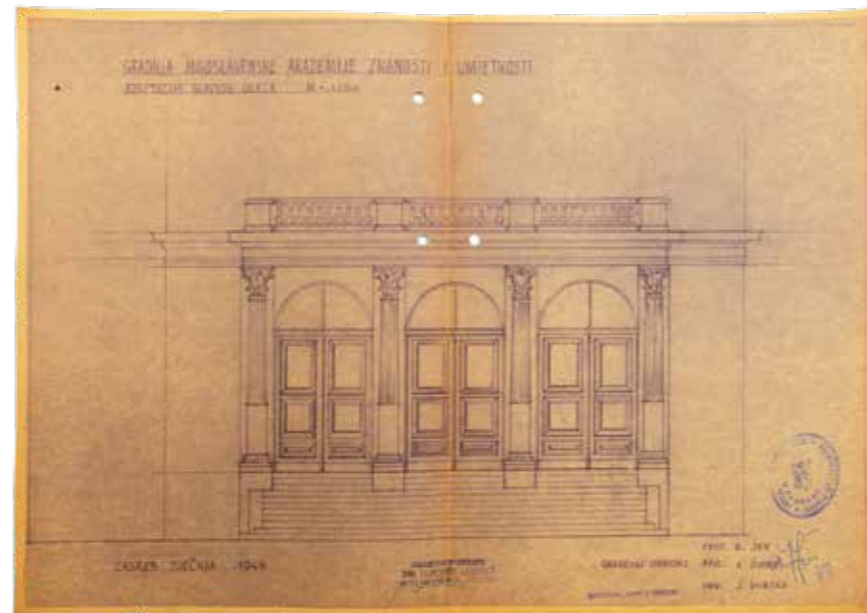
Vestibul u prizemlju pregrađen 1948. prema projektu Ede Šena

nom, a strop i zid iznad tapeciranog pojasa oličen je neutralnim, sivim tonom.

Godine 1982. vanjsko je stubište na uličnom dijelu ponovno prošireno, a iduća obnova slijedila je 1990-ih. U tim recentnijim obnovama iznova su obojeni vestibul, stubište i atrij, u kojoj prigodi zidovi dobivaju primjereni svijetli ton, usklađen s kamenim i štuko-nosačima, sačuvanima iz prvotne faze gradnje.

Pročelja su u cijelosti obnovljena 2000. godine, kada su izmijenjeni dotrajali kameni profili i dekorativni elementi.

Nakon preseljenja Knjižnice HAZU u susjednu zgradu nekadašnjega Kemijskog laboratorija 2010. godine, prostorije u prizemlju s istočne strane atrija prenamjenjuju se u urede Akademijinih razreda. Bivši trezor Knjižnice preuzima Strossmayerova galerija za svoju muzejsku čuvaonicu.

Nacrti za pregradnju vestibula i stubišta, Edo Šen, 1948., DAZG

IV.

VALORIZACIJA
PROSTORNO-
-ARHITEKTONSKIH
OBILJEŽJA

Palača HAZU jedno je od najvažnijih djela javne arhitekture historicizma u Hrvatskoj. Svojom impostacijom u središnjoj osi perivoja i monumentalnošću zacrtala je daljnju izgradnju reprezentativnih javnih ustanova na potezu *zelene potkove*. Strossmayerova galerija starih majstora HAZU jedna je od najvažnijih zbirki umjetnina u Zagrebu i Hrvatskoj.

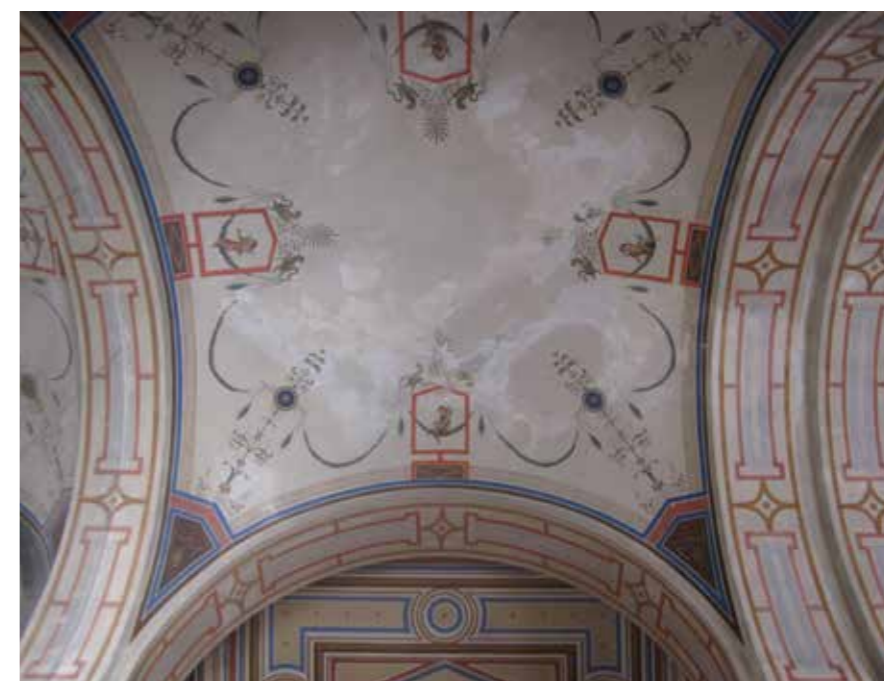
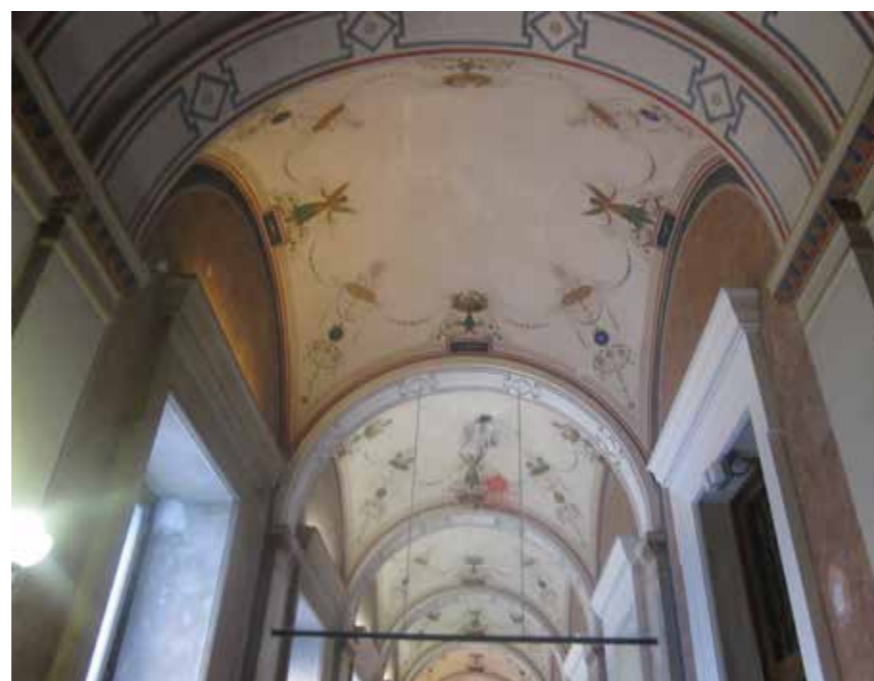
Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pripada skupini prvih građevina buduće *zelene potkove*. Ona je odredila parametre daljnjeg širenja reprezentativnih perivojnih trgova obrubljenih neostilskom arhitekturom, koja je Zagrebu dala karakterističan urbanistički izgled i nepovnljiv identitetski kod. Premda je u korelaciji s glasovitom bečkom *Ringstraße*, a sličnost je postignuta zahvaljujući i pojedinačnim projektima bečkih arhitekata u Zagrebu i njihovih učenika, prvih hrvatskih školovanih graditelja, potez *zelene potkove* originalno je urbanističko rješenje u europskim razmjerima. Njezina originalnost krije se u činjenici da su monumentalne zgrade javne kulturne namjene smještene kao soliterni objekti u središtu parkovne osi, čime se naglašava njihovo pojedinačno značenje za cjelokupnu nacionalnu kulturu, koja u razdoblju druge polovine 19. stoljeća ulazi u svoje »zlatno doba« osnivanja i udomljivanja najvažnijih kulturnih i umjetničkih institucija.

Cjelokupna arhitektonska zamisao i realizacija palače HAZU produkt je promišljanja strategije nacionalne kulture u kojoj aktivno sudjeluju najvažniji protagonisti – biskup Josip Juraj Strossmayer, Franjo Rački i Izidor Kršnjavi – u dosluhu s Gradskim poglavarstvom, koje u konačnici određuje lokaciju za gradnju i udara temelje daljnjem urbanističkom planiranju i širenju grada, u čemu, pak, sudjeluju gradski inženjeri Rupert Melkus i Milan Lenuci.

Kulturno-umjetničke poveznice s Bečom kao središtem Monarhije bile su sretna povijesna konstelacija. Projekt je

Akademija likovnih umjetnosti u Beču, Theophil Hansen, 1876., neorenesansno pročelje s fasadnom opekom

Interijer s neorenesansnim oslicima

povjeren Friedrichu von Schmidtu, tada vrlo angažiranom arhitektu i profesoru arhitekture na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču, koji u više navrata boravi u Zagrebu, a samu gradnju priveo je kraju Herman Bollé, njegov suradnik za gradnje izvan Beča.

U historicističkoj rekapitulaciji povijesnih stilova odabir neorenesanse bio je odraz humanističke kulture i oličenje najprimjerenijeg stila za ustanove prosvjetne i kulturne namjene. Pritom trebamo imati na umu da je primarna namjena zgrade bila muzejsko-galerijska: u njoj su trebale naći mjesto pinakoteka (Strossmayerova zbirka starih majstora) i gliptoteka (Arheološki odjel Narodnog muzeja). Istodobno se u Beču na *Ringstraße* podižu zgrade Škole umjetničkog obrta (*Kunstgewerbeschule*), danas Muzej primijenjene umjetnosti (*Museum für Angewandte Kunst*), izgrađen prema projektu Heinricha Ferstela, 1877. i Akademija likovnih umjetnosti Theophila Hansena, 1876., koje su izvrstan komparativni primjer. Obje su projektirane u neorenesansnom stilu i imaju pročelja od fasadne opeke, a njihovi su interijeri sačuvali historicističku »šaroliku« izvornost. Stilске karakteristike i cjelokupno uređenje tih zgrada govori u prilog tomu koliko je palača HAZU bila aktualan projekt istodoban s bečkim gradnjama.

Projekt izgradnje tekao je relativno brzo: od konačnih nacрта do dogotovljene zgrade prošle su tek tri godine (1877.–1880.), no veliki potres pomrsio je otvorenje zgrade i pomaknuo ga za četiri godine. U samoj realizaciji sudjelovali su zagrebački graditelji i obrtnici, tako da su zgrada i oprema Akademije, u konačnici, djelo domaćih majstora.

U gradnji su poštovani predviđeni planovi, koje je autorizirao Friedrich Schmidt, koji se zalagao i za uređenje neposrednog okoliša zgrade, ponajprije njezinog ulaznog,

Škola umjetničkog obrta (danas Muzej primijenjene umjetnosti)
u Beču, Heinrich von Ferstel, 1877.

Neorenesansno pročelje s fasadnom opekom

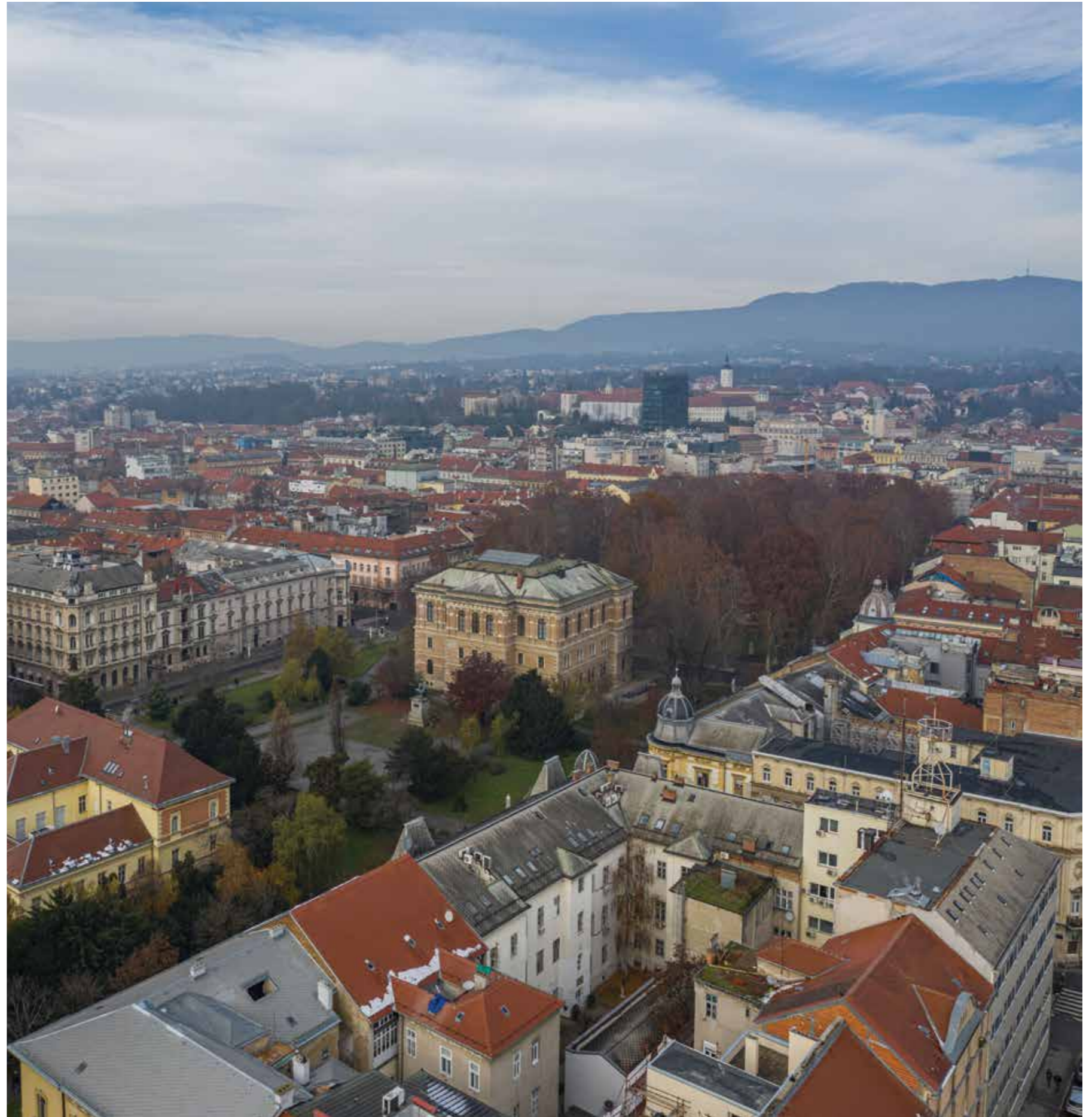
Atrij s neorenesansnim oslicima

sjevernog pročelja sučelice zrinjevačkom perivoju, u čije se zelene partere lučno postavljaju spomeničke biste hrvatskih velikana, okrenutih prema pročelju Akademije. Detalje unutrašnjeg uređenja preuzima Herman Bollé, koji planira »šarolik« oslik vestibula i atrija s ciljem postizanja karakteristično historicističkog ambijenta »zaodijevanja zidova« arabeskama i florealnom ornamentacijom u stilu renesanse. Taj je ambijent u potpunosti izgubljen u obnovi 1947./1948. godine jednoličnim ličenjem zidnih ploha. Kao svojevrsan »memento« nacionalne kulture, uokolo atrija istaknute su natpisne lente s imenima zaslužnih umjetnika.

U obnovi neposredno nakon Drugoga svjetskog rata dogodila se i kvalitetna preinaka ulaznog dijela, na kojem se proširuju stuba, a miču se i strme stuba koje su postavljene na samom ulazu kako bi se odijelilo prizemlje, koje je koristio Arheološki odjel, od uredskih prostorija Akademije na prvom katu i Strossmayerove galerije na drugom katu. Trajnim izlaskom arheološke zbirke iz zgrade, bilo je moguće pristupiti nužnoj modernizaciji i obnovi, koja je djelo arhitekata Ive Župana, Ede Šena i Ljube Babića, ravnatelja Galerije. Pritom se osnovna struktura zgrade nije mijenjala. O dugom kontinuitetu izvedenih radova svjedoči činjenica da je »Babićev« stalni postav Galerije opstao do potresa 22. ožujka 2020. godine. Daljnje promjene odnosit će se na zahvat čišćenja i temeljite restauracije pročelja, što je dogotovljeno 2000. godine, te na postavljanje nove rasvjete u Strossmayerovoj galeriji nakon što je završena obnova pročelja, prema projektu Miroslava Begovića.

Pogled na palaču Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i perivoje na Trgu Josipa Jurja Strossmayera i Trgu Nikole Šubića Zrinskog

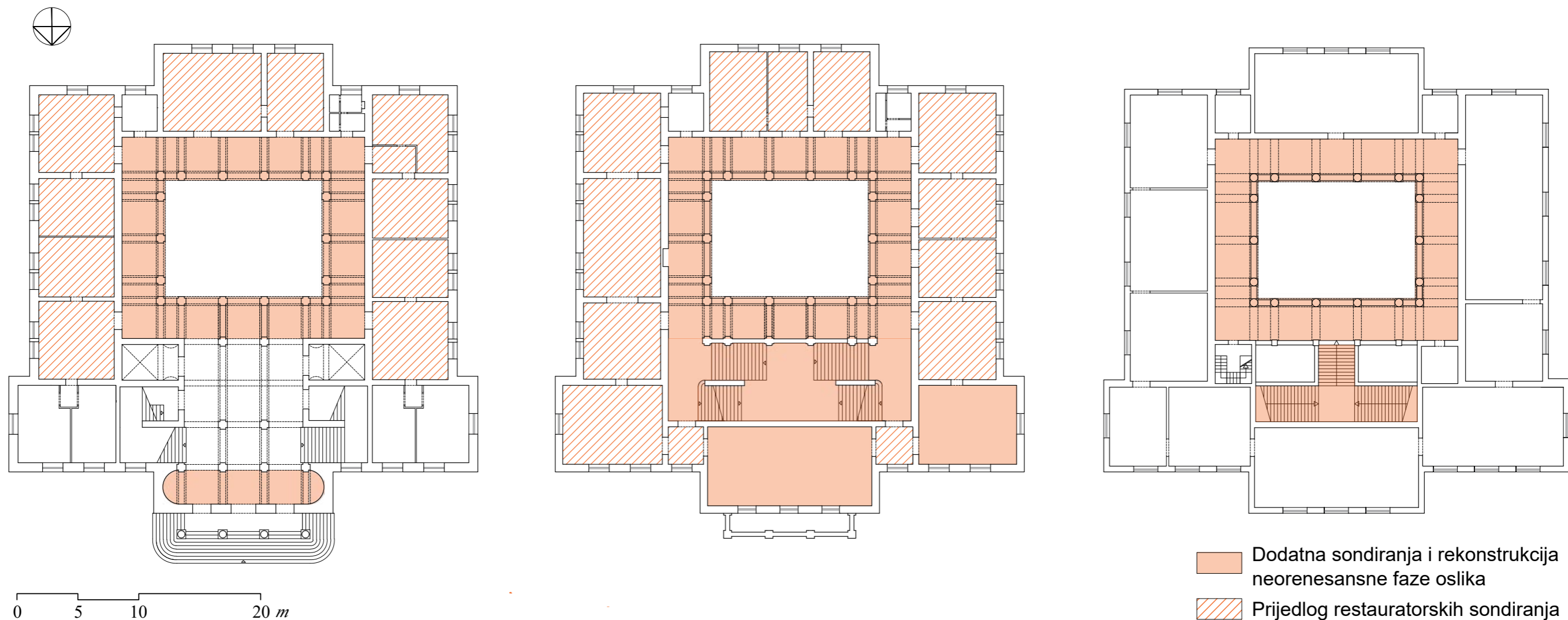
PRIJEDLOG
KONZERVATORSKIH
SMJERNICA ZA
UREĐENJE I
OBNOVU

Nakon razmjerno velikih oštećenja u potresu 22. ožujka 2020. godine, palaču Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao pojedinačno zaštićeno kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske (Z 223), nužno je cjelovito obnoviti. Uz konstrukcijsku sanaciju, primjerenu arhitektonskom spomeniku najviše kulturno-povijesne i umjetničke kvalitete, navedeni pristup podrazumijeva i primjerenu obnovu, odnosno restauraciju njezine arhitekture i opreme. Za potpunu realizaciju navedenoga nužno je, međutim, s jedne strane, proširiti obujam restauratorskih sondiranja, a s druge strane, izraditi arhitektonsku snimku cijele građevine u mjerilu 1 : 50, s kotama (tlocrti svih etaža, karakteristični presje-

ci, nacrti pročelja, detalji arhitektonske plastike). Kao opću preporuku ističemo nužnost čuvanja građevine u njezinom izvornom neorenesansnom obliku, uz poštovanje preinake vestibula i stubišta iz četrdesetih godina 20. stoljeća. Taj zahvat možemo okarakterizirati kao kvalitetan ne samo zbog prilagodbe postojećoj povijesnoj građevini faksimilskom reprodukcijom arhitektonskih elemenata nego i kao poboljšanje izvornih prostornih obilježja, jer je stvoren reprezentativan ulazni prostor s dobrom komunikacijom prema središtu građevine – njezinom atriju. Poseban izazov buduće obnove bit će prezentacija novootkrivenoga neorenesansnog oslika u atriju, te primjereno predstavljanje Strossmayerove galerije, prema suvremenim muzeološkim načelima.

V.1. Unutrašnjost

U interijeru, dakle, nužno je sačuvati izvornu podjelu prostora u reprezentativnim dijelovima – vestibulu, atriju, stubištu, te u dvoranama i salonima u sjevernom i istočnom krilu na prvom katu. U sporednim dijelovima interijera – nizovima soba u prizemlju i ostalim krilima katova, moguće su manje pregradnje, ovisno o namjeni prostorija. Zbog iznimne atraktivnosti potkrovlja s arkadno rastvorenim hodnicima i staklenim krovom, u obzir bi moglo doći i aktiviranje toga prostora, bez, naravno, većih zadiranja u vanjski izgled krovišta.

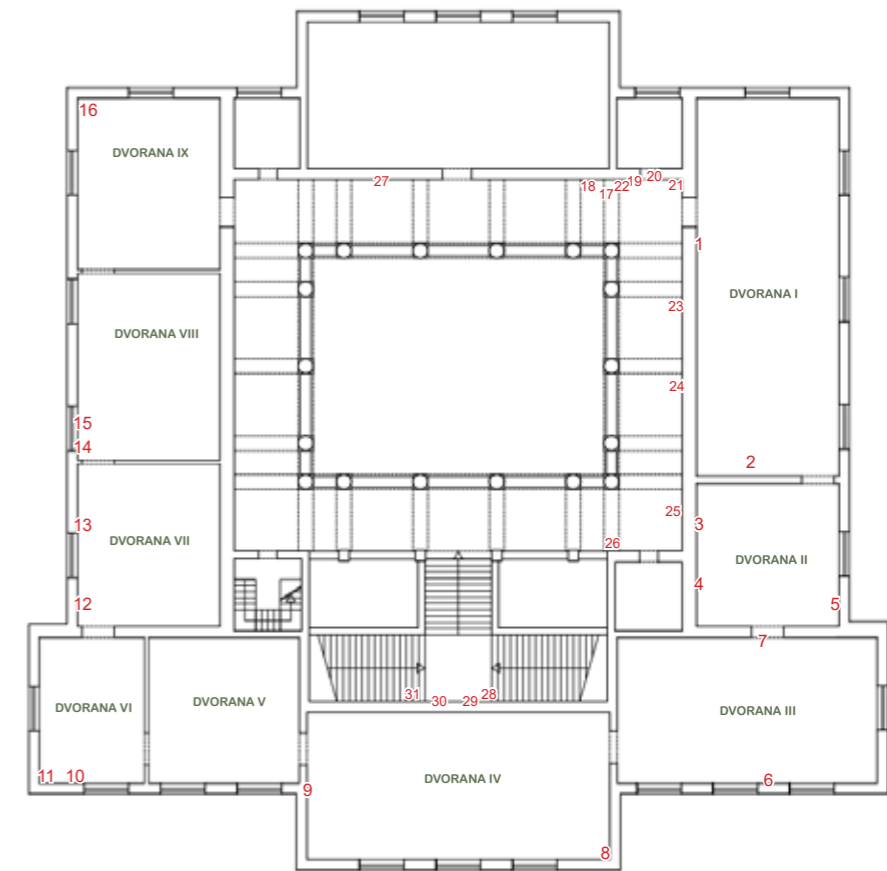
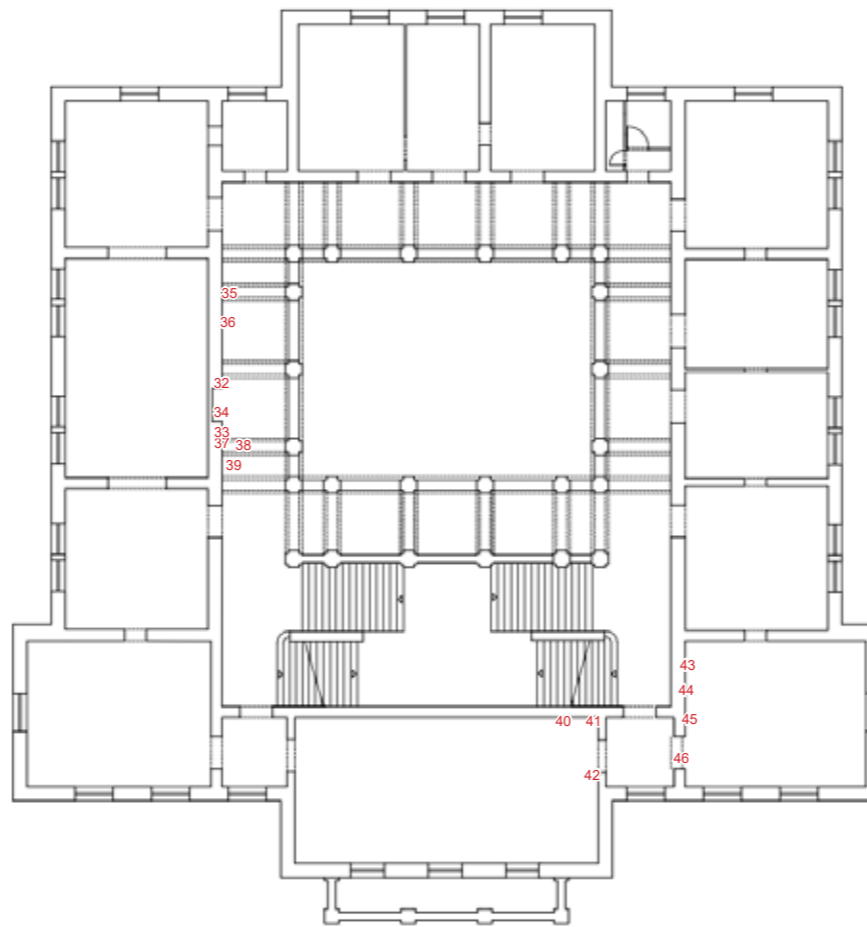

Tlocrti prizemlja, prvog i drugog kata s označenim prostorima u kojima se predlaže restauratorsko istraživanje i rekonstrukcija neorenesansnog oslika

V.1.1. Presentacija oslika

Zahvaljujući arhivskim fotografijama, potom sondiranju koje je ustanovilo paletu boja i motive, te komparativnim primjerima iz Bolléova opusa, kao i iz istodobne historicističke arhitekture u Beču, može se rekonstruirati izvorni oslik atrija, gornjih dijelova stubišta i sjedničkih dvorana palače HAZU. U tom pogledu nužno je proširiti sondažna istraživanja i na one prostorije koje zbog trenutne uporabe i namještaja nisu bile spremne za sondiranje (ulazni prostor, vestibul, prostorije i saloni u prizemlju i na prvom katu). Također treba postaviti skelu kako bi se omogućio pristup gornjim zonama – svodovima i stropovima u trijemu i galerijama atrija, sjedničkim dvoranama i na stubištu. Predlažemo izraditi simulaciju oslika (3D prikaz), te po-

Tlocrti prvog i drugog kata s označenim restauratorskim sondama, u: MIRTA KRIZMAN, *Konzervatorsko-restauratorski istraživački radovi na palači HAZU, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11 u Zagrebu, Špatula d. o. o., Zagreb, studeni 2020.*

Sonda 23 u galeriji na drugom katu atrija (zapadni zid) s dvjema vidljivim fazama neorenesansnog oslika

Sonda 17 na kapitelu u galeriji na drugom katu atrija (južni zid) s vidljivom izvornom pozlatom

Sonda 18 na pojasnici u galeriji na drugom katu atrija (južni zid) s izvornim oslikom s motivom akanta

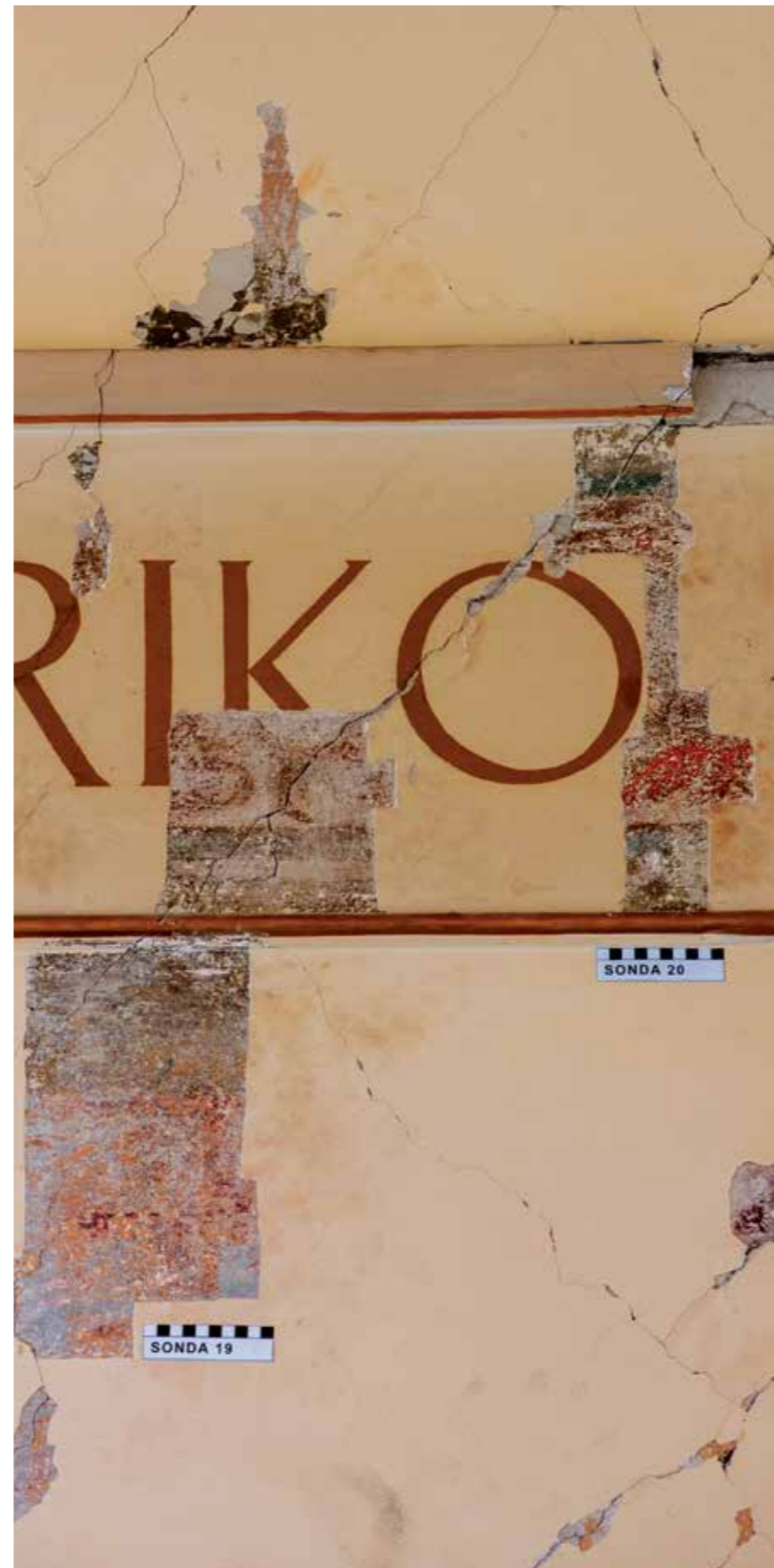
tom pristupiti restauraciji barem jednog polja – traveja u galeriji atrija na prvom i drugom katu. Nakon toga moći će se donijeti odluka: treba li rekonstruirati cjeloviti oslik iz neorenesansne faze ili ne. Ako se odustane od cjelovite rekonstrukcije, bilo bi primjereno zadržati svijetli ton zidova u vestibulu, stubištu i atriju, koji je u skladu s kamenom, odnosno *stucco-lustrom* na pilonima i stupovima iz izvorne neorenesansne faze. No ako se i donese potonja odluka, držimo da naknadne natpise u frizu galerija atrija na drugom katu – zbujujućih imena jer se navode i umjetnici koji nisu zastupljeni u Strossmayerovoj galeriji – nema razloga prezentirati u obnovi.

Osim oslika, u prvobitno stanje trebalo bi vratiti kolorističku obradbu kapitelâ, lukova i cjelokupne unutrašnje arhitektonske plastike na stubištu i u atriju, s tim da su piloni i stupovi od kamena i *stucco-lustra* u dobrom stanju i nije ih potrebno obnavljati.

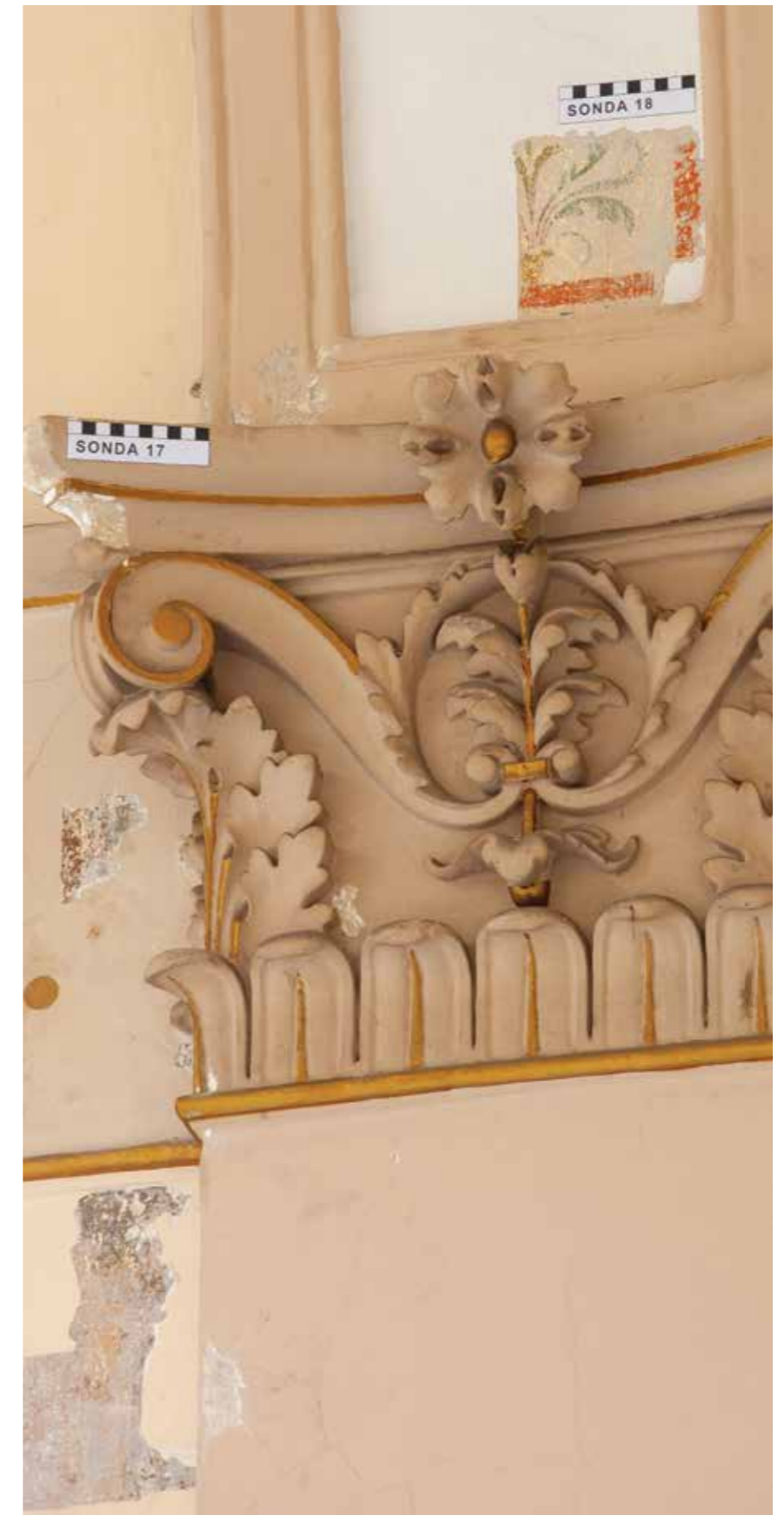
Kada je riječ o sjedničkim dvoranama u sjevernom krilu prvog kata, ali i salona u istočnom krilu, i ondje će se nakon dovršenja restauratorskih sondiranja moći donijeti definitivna odluka – pristupiti li rekonstrukciji neorenesansne faze sa zelenkastim obojenjem zidova (velika sjednička dvorana) oplemenjenih bordurama (mala sjednička dvorana) uz rekonstrukciju stropnog oslika (što dodatno omogućuje Bolléova arhitektonska snimka),⁴⁹ zadržati li postojeće stanje iz recentnih obnova, ili možda dvoranama i salonima dati novi suvremeni pečat. Ako definitivna odluka bude obnova izvornog stanja, što držimo optimalnim, ona bi trebala obuhvatiti i vraćanje istodobnih komunikacija između prostorija i atrija, a zasigurno rekonstrukciju formata vratâ velike dvorane, koja su bila znatno veća.

V.1.2. Strossmayerova galerija

Pisani izvori i fotografije bilježe nekoliko radikalnih obnova prostorija i postava Strossmayerove galerije. Sondiranja

Sonde 19 i 20 na arhitravu u galeriji na drugom katu atrija

Sonde 17 i 18 na kapitelu i pojasnici u galeriji na drugom katu atrija

49 Vidjeti str. 42.

zidova otkrila su još veći broj zahvata, od kojih su neki, poput crne i tamnosive marmorizacije učinili radikalne promjene u koncepciji izlaganja umjetnina. Zadnja promjena u postavu, koja je vrijedila sve do potresa, jest ona, potpisana od Ljube Babića, djelomice modernizirana zahvatom arhitekta Miroslava Begovića. Kao takva, čuvala se kao svojevrsan relikv, kao jedan od rijetko sačuvanih starih načina izlaganja umjetnina, primjeren ambijentu. No budući da je Galerija morala biti iseljena zbog posljedica potresa, te da niti jedna od faza uređenja Galerije ne nosi neka istaknutija obilježja koja bi valjalo rekonstruirati pod cijenu potiranja suvremenih muzeoloških načela, predlažemo da uređenje Galerije bude tema zasebnog projekta, prepuštena muzeološkoj struci i njezinim djelatnicima. Pritom se jedino ne smije ozbiljnije zadirati u arhitektonsku strukturu drugog kata palače te u njezin vanjski izgled, odnosno prozore. Također, ako se pristupi cjelovitoj restauraciji izvorne faze oslika u atriju, trebalo bi otvoriti naknadno zazidana vrata između Strossmayerove galerije i atrija.

V.2. Vanjština

Vanjština palače sačuvana je u izvornom obliku, te kao takva treba ostati i nakon sanacije od posljedica potresa.

V.2.1. Pročelja

Pročelja su bila stručno restaurirana u novije doba, tako da na njima trenutačno nisu ni potrebni neki veći zahvati.

V.2.2. Krovište

Pri obnovi zgrade, ako dođe do većeg korištenja potkrovlja, nagib, pokrov i dekorativni dimnjaci na krovištu, te stakleni pokrovi za zenitalno osvjetljenje atrija i stubišta trebaju ostati sačuvani.

V.3. Zaključci i smjernice za daljnje radove

V.3.1. Preporuke za dodatne istražne restauratorske radove

Valjalo bi provesti cjelovita restauratorska istraživanja u interijeru koja sada nisu mogla biti ostvarena zbog nedostatka skele ili zbog korištenja prostorija. Navedeno podrazumijeva sondiranja na svodovima i stropovima ulaznog prostora, vestibula, stubišta, galerija na sve tri etaže atrija, te u dvoranama, salonima i prostorijama u prizemlju i na prvom katu. Treba također sondirati izvornu drveninu – vratnice i prozore. Osim postavljanja skele, za završetak restauratorskih istraživanja nužno je isprazniti prostorije (salone i sjedničke dvorane na prvom katu). Postojeće sonde trebalo bi proširiti tako da postanu prezentacijske.

V.3.2. Preporuke za izradbu buduće projektne dokumentacije

Trebalo bi izraditi arhitektonsku snimku cijele građevine, kotiranu, u mjerilu 1 : 50 (tlocrti svih etaža, karakteristični presjeci, pročelja, detalji arhitektonske plastike) u vektorskom formatu (dwg). Također bi valjalo izraditi 3D prikaz rekonstrukcije neorenesansnog oslika u jednom traveju galerija atrija na prvom katu i u jednom traveju galerija atrija na drugom katu, te u sjedničkim dvoranama.

V.3.3. Smjernice za obnovu i prezentaciju

Ovisno o rezultatima cjelovitih restauratorskih istraživanja u reprezentativnim prostorima palače – atriju, stubištu te dvoranama i salonima na prvom katu – trebat će donijeti odluku o prezentaciji između dviju mogućnosti:

- cjelovite prezentacija izvorne neorenesansne faze s oslikom;

- fragmentarne prezentacije neorenesansne faze s oslikom (po jedan travej na svakoj etaži atrija) uz bojenje zidova atrija i stubišta neutralnom svjetlom bojom.

S obzirom na to da je većina Bolléovih interijera s neorenesansnim oslikom tijekom vremena poništena te da i u samom Beču postoji razmjerno mali broj historicističkih interijera s navedenim tipom oslika, koji su se dobro uklopili u suvremeno korištenje prostora, držimo da bi cjelovita restauracija oslika u atriju i dvoranama palače HAZU bila optimalno konzervatorsko rješenje.

U oba slučaja, međutim, valja zadržati kamen i vrhunski *stucco-lustro* na pilonima i stupovima, te vratiti kapitele, lukove i gređe u stanje iz neorenesansne faze (svijetli štuko s pozlatom).

U sporednim prostorima palače moguć je suvremeni pristup uređenju, ovisno o njihovoj funkciji.

Nakon obnove treba sačuvati i primjereno prezentirati antični namještaj i drugu bogatu opremu palače Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Strossmayerovu galeriju treba urediti prema suvremenim muzeološkim pravilima, čuvajući osnovne arhitektonske strukture.

VI.

IZVORI I
LITERATURA

VI.1. Izvori

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, HR-AHAZU
 Državni arhiv u Zagrebu, HR-DAZG-1122, *Zbirka građevne dokumentacije*, 1. Grad Zagreb, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11 (MF 493: 69–81)
 Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, postojeća arhitektonska dokumentacija za palaču HAZU
 Kabinet za arhitekturu i urbanizam Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, KAU HAZU, arhitektonska dokumentacija
 Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK), *Zbirka razglednica*
 Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, HR-NAZ, ZGN, *Zbirka građevnih nacрта*

VI.2. Literatura

DAMJANOVIĆ, DRAGAN, Uvod u talijansku renesansu kod Bolléa – palača Akademije, u: *Arhitekt Herman Bollé*, Zagreb, 2013., 531–541.
 DAMJANOVIĆ, DRAGAN, Palača Hrvatske (prvotno Jugoslavenske) akademije znanosti i umjetnosti, Zrinski trg 11, u: *Zagreb. Arhitektonski atlas*, Zagreb, 2014., 167–168.
 DAMJANOVIĆ, DRAGAN, Projektiranje palače Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1875.–1877. Renesansa renesanse u hrvatskoj arhitekturi, u: *Prostor*, 27, 1/57 (2019.), 15–35.
 DULIBIĆ, LJERKA – PASINI TRŽEC, IVA, Ljubo Babić – upravitelj Strossmayerove galerije, u: *Doprinos Ljube Babića hrvatskoj umjetnosti i kulturi. Zbornik radova znanstvenog simpozija*, (ur.) Libuše Jirsak, Petar Prelog, DPUH i Moderna galerija, Zagreb, 2013., 62–70.

DULIBIĆ, LJERKA – PASINI TRŽEC, IVA, Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i »njezina« zgrada, u: *»Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj«*. Zbornik II. kongresa hrvatskih muzealaca, (ur.) Jasna Galjer, Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 2013., 34–41.

DULIBIĆ, LJERKA – PASINI TRŽEC, IVA, *Strossmayerova zbirka starih majstora*, HAZU, Zagreb, 2018.

HORVAT, RUDOLF, Akademijaska palača, u: *Prosvjeta*, 6 (1898.), 180–184.

HORVAT, RUDOLF, Postanak Jugoslavenske akademije u Zagrebu, u: *Stari i novi Zagreb. Historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu*, (ur.) Emilij Laszowski, Zagreb, 1925., 119–136 (pretišak 1994.).

HORVAT, RUDOLF, Akademijaska palača u Zagrebu, u: *Stari i novi Zagreb. Historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu*, (ur.) Emilij Laszowski, Zagreb, 1925., 214–227 (pretišak 1994.).

KARAČ, ZLATKO – ŽUNIĆ, ALEN, Palača Akademije, u: *Antologijski arhitektonski vodič Zagreba. 100 izabranih zgrada*, Zagreb, 2012., 64–65.

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, Mjesto Zrinskog trga u genezi zagrebačke »zelene potkove«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 11 (1987.), 61–93.

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, Utemeljiteljska kultura na primjeru reprezentativnih urbanih prostora Zagreba, u: *Peristil*, 31–32 (1988.–1989.), 85–90.

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, Akademijina palača i njezini trgovci, u: *Bulletin Razreda za likovne umjetnosti HAZU*, 1, 60 (1994.), 35–46.

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, Za obnovu zagrebačke Zelene potkove, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 20 (1996.), 167–177.

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, *Zagrebačka Zelena potkova*, Zagreb, 1996.

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, Spomenici i perivoji. O ostvarenim i zamišljenim spomenicima na zagrebačkoj Zelenoj potkovi,

u: *15 dana. Ilustrirani časopis za umjetnost i kulturu*, god. XLII., 1–2 (2000.), 26–37.

KRAŠEVAC, IRENA, Neorenesansna komponenta u djelu Hermana Bolléa, u: *Zbornik Dana Cvita Fiskovića II, Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske*, Zagreb, 2008., 481–490.

KRŠNJAVI, ISO, Povijest gradnje Akademijine palače, u: *Savremenik*, 12 (1917.), 166–177.

MARUŠEVSKI, OLGA, Arhitektonsko-urbanističke veze Zagreba i Beča na prijelomu stoljeća, u: *Fin de siècle. Zagreb – Beč*, Zagreb, 1997., 197–228.

MARUŠEVSKI, OLGA, *Iso Kršnjavi kao graditelj. Izgradnja i obnova obrazovnih, kulturnih i umjetničkih spomenika u Hrvatskoj*, II. nadopunjeno izdanje, (ur.) Irena Kraševac, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2009.

Sgrada jugosl. Akademije u Zagrebu, u: *Viesti kluba inženira i arhitekata u Zagrebu*, I., 30. 6. 1882.

VI.3. Elaborati

HAZU – *Program obnove i unaprjeđenja muzejsko-galerijskih jedinica: Strossmayerove galerije, Gliptoteke, Hrvatskog muzeja arhitekture. Polazište za idejno-programska rješenja*, Zagreb, 2. svibnja 2019.

KRIZMAN, MIRTA, *Konzervatorsko-restauratorski istraživački radovi na palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11 u Zagrebu*, Špatula d. o. o., Zagreb, studeni 2020.

KLASA: UP/I-612-08/20-014/34
URBROJ: 251-18-01/02-20-01
U Zagrebu, 04.06. 2020.

Grad Zagreb, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb, Kuševićeva 2, na temelju članka 6. stavka 1. točke 12. i članka 21. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine 66/99, 151/03, 157/03-isp., 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18, 32/20 i 62/20), u postupku radi utvrđivanja mjera zaštite Palače Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Zrinskog 11, k.č.br. 2493, k.o. Centar, po službenoj dužnosti donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuju se mjere zaštite Palače Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Zrinskog 11, k.č.br. 2493, k.o. Centar kojoj je rješenjem Ministarstva kulture, KLASA: UP-I-612-08/02-01/0380, URBROJ: 532-10-1/8(JB)-02-2, od 28.5.2002. utvrđeno svojstvo kulturnog dobra i upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara, broj Registra: Z-0223 (Narodne novine 151/02). Predmetna se građevina nalazi unutar prostornih međa kulturnog dobra „Zelena potkova“, urbanističko – arhitektonske i parkovne cjeline trgova, broj Registra: Z-1536 (Narodne novine 111/04) i unutar prostornih međa kulturnog dobra Povijesna urbana cjelina Grad Zagreb, broj Registra: Z-1525 (Narodne novine 92/11).
2. Mjere zaštite kulturnog dobra iz točke 1. izreke ovog rješenja su slijedeće:
 - putem stručne i ovlaštene fizičke osobe koja posjeduje propisano dopuštenje Ministarstva kulture provesti statičku ekspertizu građevinsko-konstruktivnog stanja zgrade i utvrditi opseg i vrstu potrebnih radova za cjelovitu građevinsku sanaciju zgrade te izraditi detaljnu tehničku dokumentaciju za isto.
 - Nužno je zaštititi i spriječiti naknadna oštećenja zidnog natpisnog oslika u atriju te štukatura u stubišnom dijelu i dvorani te u tu svrhu treba provesti nužna konzervatorsko-restauratorska istraživanja i izraditi elaborat za izvedbu restauratorskih radova na obnovi istih koja će uslijediti nakon obnove i ojačanja konstrukcije.
 - Navedena tehnička dokumentacija obuhvaća sve potrebne građevinske, obrtničke i restauratorsko-konzervatorske radove za cjelovitu sanaciju nosive konstrukcije, krova, stropova, svodova, zidova i pročelja zgrade na koju je potrebno ishoditi zakonom propisana odobrenja.
3. Do početka radova na cjelokupnoj sanaciji zgrade, kako bi se spriječila eventualna ugroza života i zdravlja ljudi te daljnja oštećenja zgrade i vrijednog inventara te pokretnih kulturnih dobara koja se u njoj nalaze, potrebno je utvrditi opseg i vrstu

potrebnih radova uklanjanja i razgradnje oštećenih dijelova zgrade, podupiranja i zaštite te osiguranje adekvatnog prostora za pohranu umjetnina. Za sve navedene radove potrebno je ishoditi propisana odobrenja na temelju tehničke dokumentacije izrađene po ovlaštenoj fizičkoj osobi.

4. Mjere zaštite iz točke 1. do 3. ovog rješenja dužan je provesti vlasnik kulturnog dobra.
5. Provedbu mjera zaštite kulturnog dobra iz točke 3. izreke ovog rješenja vlasnik je dužan započeti odmah po primitku ovoga rješenja.
6. Provedbu mjera zaštite kulturnog dobra iz točke 2. izreke ovog rješenja vlasnik je dužan započeti u primjerenom roku.
7. Žalba na ovo rješenje ne odgađa njegovo izvršenje.

Obrazloženje

Za Palaču Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Zrinskog 11, k.č.br. 2493, k.o. Centar, temeljem rješenja Ministarstva kulture, KLASA: UP-I-612-08/02-01/0380, URBROJ: 532-10-1/8(JB)-02-2, od 28.5.2002. utvrđeno svojstvo kulturnog dobra i upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara, broj Registra: Z-0223 (Narodne novine 151/02). Ista se zgrada nalazi i unutar prostornih međa kulturnog dobra „Zelena potkova“, urbanističko – arhitektonske i parkovne cjeline trgova, broj Registra: Z-1536 (Narodne novine 111/04) i unutar prostornih međa kulturnog dobra Povijesna urbana cjelina Grad Zagreb, broj Registra: Z-1525 (Narodne novine 92/11). Na predmetno kulturno dobro primjenjuju se odredbe Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

Predmetna zgrada, slobodnostojeća dvokatna palača sagrađena 1877.-80. prema projektu bečkog arhitekta Friedricha von Schmidta za Južnoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti s galerijom i arheološki odjel Zemaljskog narodnog muzeja. Izvorno Schmidtovo stubište adaptirano je 1948/49. prema projektu arhitekta Ive Župana. U tom razdoblju je osim adaptacije unutarnjeg i vanjskog stubišta izvedeno opločavanje istarskim kamenom galerija na prvom i drugom katu, stubišta, atrija i predvorja, a kamenom su također obloženi i stupovi u atriju i predvorju. Adaptacijom 1982. prošireno je vanjsko stubište do širine rizalita na frontalnom dijelu zgrade, a palača je u cijelosti obnovljena 2000. godine.

Prema odredbama članka 20. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara vlasnik kulturnog dobra obavezan je postupati s kulturnim dobrom s dužnom pažnjom, a osobito ga čuvati i redovito održavati i provoditi propisane mjere zaštite sukladno pravilima konzervatorske struke.

Nadalje, člankom 21. navedenog zakona propisuje se da nadležno tijelo utvrđuje mjere zaštite rješenjem. Prema članku 6. stavku 1. točki 12. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, nadležno tijelo u čijem je djelokrugu utvrđivanje mjera zaštite za kulturna dobra na području Grada Zagreba je Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode.

U postupku, koji je prethodio donošenju ovog rješenja, a radi utvrđivanja stanja predmetnog kulturnog dobra, kao bitne okolnosti u postupku donošenja rješenja o mjerama zaštite, 15. travnja 2020. godine službenici Ministarstva kulture Republike Hrvatske u provedbi postupka popisa štete prozročene potresom na kulturnim dobrima, proveli su očevid na kulturnom dobru.

Izvršenim vizualnim pregledom utvrđena su sljedeća oštećenja:

- na pročeljima Palače nema većih oštećenja. Na južnom pročelju uočena je dijagonalna pukotina s vidljivim odvajanjem opeke. Kameni elementi razdjelnih i potkrovnog vijenca djelomično se se razmaknuli. Kameni rizaliti okrhnuti, uočena mehanička oštećenja i odlomljeni komadi do cca 15 cm. Istočna strana rizalita sj. pročelja ima dijagonalne pukotine na fasadnoj opeci u razini prizemlja i 1.kata. Na glavnom ulazu Palače vidljiva su oštećenja spojeva baze i tijela stupova.
- Na krovnom pokrovu manja oštećenja nastala su urušavanjem dimnjaka. Oštećeni dimnjaci su uklonjeni s krova.
- U unutrašnjosti Palače atrij je pretrpio znatna oštećenja. Na tjemenu jugoistočnog luka u prizemlju je vidljiva znatna pukotina koja se u kontinuitetu vertikalno nastavlja do potkrovlja. Predmetni luk je poduprt. Na svodovima prizemlja uočene su manje ili veće pukotine. U stubišnom dijelu popadala je žbuka i oštećena štukatura. Djelomično je stradao zidni oslik natpisa.
- U prostorima dvorana, salona i ureda ponavljaju se slična oštećenja: dijagonalne pukotine na nosivim i pregradnim zidovima, pukotine na spoju zida i stropa te otpali komadi žbuke.
- Ulazni prostor s portom te prostorije u podrumu su bez značajnijih oštećenja. Na mjestima su vidljive manje površinske pukotine na zidovima.
- Pokretna kulturna dobra su također oštećena. Evidentirana su mehanička oštećenja na malom broju umjetnina (dvije slike na platnu i reljef od majolike) iz zbirke Strossmayerove galerije te na nekolicini predmeta u prostorijama 1. kata palače. Dio slika iz stalnog postava je evakuiran u podrumске čuvaonice, a dio je privremeno smješten u dvoranama 8 i 9 bez odgovarajuće mikroklimе i zaštite. U tijeku je opremanje još jedne čuvaonice. Umjetnine i povijesni namještaj iz radnih prostora HAZU nisu evakuirani.

U provedbi hitnih mjera sanacije izvedeni su radovi uklanjanja urušenih dimnjaka, izvršeno pokrivanje krova na mjestima uklonjenih dimnjaka te izvedeno privremeno podupiranje raspuknutog lučnog nadvoja u atriju.

Naknadnim izvidom statičara mr.sc. Branimira Medića, ovlaštenog inženjera građevinarstva, obavljenog 02. lipnja 2020., utvrđeno je sljedeće:

'Zgrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti izgrađena je neposredno prije prvog velikog zagrebačkog potresa (1880.) prema projektu Friedricha von Schmidta uz asistenciju H. Bollea. Manje izmjene doživjela je nakon 2. svjetskog rata (stubište) da bi 2000. godine bila temeljito rekonstruirana. U konstruktivnom smislu najveći zahvat rekonstrukcije doživjela je potkrovnna etaža gdje je na podu izvedena betonska ploča (spregnuta?), a zidovi su dodatno horizontalno stabilizirani izvedbom horizontalnih serklaža i ugradnjom čelične konstrukcije. Veća oštećenja u potkrovlju uočena su samo na nadvojima u uglovima zgrade. Oštećenja na nadvojima karakteristična su za cijelu zgradu. Kompaktan kvadratični tlocrt povoljan je sa stanovišta potresne otpornosti, a kritična mjesta upravo su nadvoji u nosivim zidovima. Dijagonalne pukotine tipične za potresno djelovanje vidljive su na svim etažama. Na nekoliko mjesta vidljive su manja oštećenja pojasnica svodova i svodova u okolini pojasnice (osobito u uglovima zgrade) te manji broj pukotina na lučnim nadvojima od kojih je najveća ona u prizemlju troetažnog atrija. Veličina pukotine na zapadno vijencu atrija lokalno ugrožava njegovu stabilnost.

Prema klasifikaciji Ministarstva kulture (EMS 98) oštećenja možemo svrstati u kategoriju znatnih do teških oštećenja i za njih treba izraditi projekt konstruktivne sanacije sa poželjnim povećanjem čvrstoće nadvoja u nosivim zidovima. U trenutku obilaska zgrade već je bilo izvedeno privremeno podupiranje raspuknutog lučnog nadvoja u prizemlju dok je za dio zapadnog vijenca to potrebno najhitnije napraviti (ili privremeno osigurati područje u zoni mogućeg pada dijela vijenca).'

S obzirom na zatečena oštećenja i stanje predmetnog kulturnog dobra, a kako bi se osiguralo očuvanje njegovih izvornih, arhitektonskih, spomeničkih i estetskih vrijednosti te spriječilo daljnje propadanje i omogućilo sigurno korištenje, sukladno članku 21. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, riješeno je kao u izreci.

Odredbom članka 21. stavka 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara propisano je da žalba na ovo rješenje ne odgađa njegovo izvršenje.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog rješenja može se izjaviti žalba Povjerenstvu za žalbe pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske u roku 15 dana od dana primitka rješenja. Žalba se predaje Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb, Kuševićeva 2, neposredno u pisanom obliku ili se šalje poštom, a može se izjaviti i u zapisnik.

Na žalbu se sukladno članku 9. stavku 2. točka 29. Zakona o upravnim pristojbama (Narodne novine 115/16) ne plaća upravna pristojba.

Dostaviti:

1. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb
2. Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Runjaninova 2, Zagreb
3. Evidencija, ovdje
4. Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/18-03/0367

Urbroj: 532-04-01-01-01/6-19-10

Zagreb, 11. veljače 2019.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu dr. sc. Katarine Horvat Levaj, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju iz Zagreba, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17 i 90/18) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da je **dr. sc. Katarina Horvat Levaj iz Zagreba**, OIB: 99892584662, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz **članka 2. stavka 1. točke 5.** Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.
3. Po izvršnosti ovoga Rješenja, osoba iz točke 1. ovoga Rješenja, upisat će se u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **3130**.

Obrazloženje

Dr. sc. Katarina Horvat Levaj, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za izdavanje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18).

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome profesora povijesti umjetnosti i arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 5. ožujka 1982. i doktorata Sveučilišta u Zagrebu od 1. prosinca 1995., popis obavljenih poslova na kulturnim dobrima te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. citiranog Pravilnika. Sukladno članku 10. stavku 1. i 2. citiranog Pravilnika, u postupku izdavanja dopuštenja, zatraženo je stručno mišljenje nadležnoga tijela.

Stručno je povjerenstvo na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Konzervatorskog odjela u Varaždinu od 19. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Krapini od 8. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Dubrovniku od 6. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Rijeci od 5. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Požegi od 31. listopada 2018. i Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. listopada 2018., a sukladno članku 11. stavku 1. cit. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 5. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika. Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. citiranog Pravilnika, a po izvršnosti ovoga Rješenja, upisat će se dr. sc. Katarina Horvat Levaj u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojemu će se evidentirati za koje je poslove ista dobila dopuštenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

POMOĆNIK MINISTRICE

Davor Trupković, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. dr.sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/18-03/0274

Urbroj: 532-04-01-01-01/6-18-6

Zagreb, 6. srpnja 2018.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu Ivane Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba na temelju članka 100. stavka 1. i 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine", br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14 i 44/17) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine", br. 74/03, 44/10), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Dopušta se **Ivani Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba** obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz članka 2. stavka 1. točaka 1., 2. i 3. Pravilnika o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to **istraživanje i proučavanje nepokretnog kulturnog dobra, dokumentiranje nepokretnog kulturnog dobra te izrada idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru.**

2. Utvrđuje se da Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba ispunjava sve uvjete propisane citiranim Pravilnikom za obavljanje poslova iz toč. 1. izreke ovoga rješenja.

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh., dužana je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz toč. 1. izreke ovoga rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.

3. Ovo dopuštenje daje se na vrijeme od pet godina.

4. Rješenjem Klasa: UP/I-612-08/02-01-1243, Urbroj: 532-10-1/16-02-05 od 30. prosinca 2002. godine, Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, upisana je u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **193.**

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI	
Primljeno: 12.07.2018.	
Broj: 193-22-1-18	Prilog: 1

- 163

Obrazloženje

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za produljenje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu od 17. lipnja 1996. i rješenja o upisu u Imenik ovlaštenih arhitekata od 19. studenog 1999., popis kulturnih dobara i poslova na kojima je podnositeljica zahtjeva radila, opis tehničke opremljenosti te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. Pravilnika.

U provedenom postupku utvrđivanja uvjeta za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, sukladno članku 10. stavku 1. navedenog Pravilnika, o radovima podnositeljice zahtjeva zatražena su stručna mišljenja nadležnih konzervatorskih tijela.

Stručno povjerenstvo je na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu od 29. svibnja 2018., Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. svibnja 2018. i Konzervatorskog odjela u Sisku od 8. lipnja 2018., a sukladno čl. 10. st. 4. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 1., 2. i 3. Pravilnika: istraživanje i proučavanje nepokretnog kulturnog dobra, dokumentiranje nepokretnog kulturnog dobra te izrada idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru.

Prema odredbi članka 12. uvodno cit. Pravilnika ovo se dopuštenje daje na vrijeme od pet godina, a podnositelj zahtjeva kojemu je ono izdano može šest mjeseci prije isteka važenja dopuštenja Ministarstvu kulture podnijeti zahtjev za njegovo produljenje.

Podnositelj zahtjeva kojem je izdano dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, odnosno odgovorna osoba dužan je o svakoj promjeni glede ispunjenja Pravilnikom propisanih uvjeta, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene, sukladno članku 13. stavku 1. Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. Pravilnika po pravomoćnosti ovoga rješenja, izvršit će se upis podnositelja zahtjeva u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojem će se evidentirati da je dobio dopuštenje za obavljanje poslova iz toč. 1. izreke ovoga rješenja.

Iz gore navedenog riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovoga Rješenja može se izjaviti žalba Povjerenstvu za žalbe pri Ministarstvu kulture u roku od 15 dana od dana dostave Rješenja. Žalba se izjavljuje ovome tijelu neposredno ili šalje poštom preporučeno.

POMOĆNIK MINISTRICE

Davor Trupković, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. Ivana Haničar Buljan, d.i.a., Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik specijaliziranih fizičkih i pravnih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Pismohrana, ovdje

ISBN 978-953-347-396-3 (HAZU – cjelina)
ISBN 978-953-347-397-0 (HAZU – 1. svezak)
ISBN 978-953-7875-80-0 (IPU – cjelina)
ISBN 978-953-7875-81-7 (IPU – 1. svezak)
<https://doi.org/10.31664/9789537875817>